

ANALIZA ODLUKA SUDOVA ZA PREKRŠAJE CRNE GORE U OBLASTI NASILJA U PORODICI I RODNO ZASNOVANOG NASILJA SA OSVRTOM NA PRAKSU INSTITUCIJE ZAŠTITNIKA I ESLJP U TOJ OBLASTI

Organizacija za evropsku
bezbjednost i saradnju
Misija u Crnoj Gori

**ANALIZA ODLUKA SUDOVA ZA PREKRŠAJE CRNE GORE U OBLASTI NASILJA
U PORODICI I RODNO ZASNOVANOG NASILJA SA OSVRTOM
NA PRAKSU INSTITUCIJE ZAŠTITNIKA I ESLJP U TOJ OBLASTI¹**

Autori:

Prof. dr Nebojša Vučinić

Ombudsman, Siniša Bjeković

Glavna savjetnica, Dina Knežević

Viši savjetnik, Nemanja Dujović

Foto credits:

OSCE/istockphoto.com

Podgorica, 2021.

---

¹ Ova analiza je pripremljena na osnovu originalnog materijala koji je dostavio autor, a uredništvo OEBS-a ga nije uređivalo. Izneseni stavovi ostaju odgovornost autora i ne predstavljaju nužno stavove OEBS-a, misija ili država članica. Ni OEBS, ni misije, ni države članice ne preuzimaju nikakvu odgovornost za posljedice koje mogu nastati korišćenjem ove publikacije.

SADRŽAJ

I UVOD.....	3
1.2. POJAVNI OBLICI NASILJA	4
1.3. OPŠTE NAPOMENE IZ IZVJEŠTAJA GREVIO KOMITETA ZA CRNU GORU	8
II MEĐUNARODNO PRAVNI OKVIR.....	12
2.1. DOKUMENTI UJEDINJENIH NACIJA.....	12
2.2. DOKUMENTI SAVJETA EVROPE.....	15
2.3 DOKUMENTI EVROPSKE UNIJE	17
III NACIONALNI PRAVNI OKVIR.....	18
IV ANALIZA PODATAKA DOBIJENIH OD SUDOVA ZA PREKRŠAJE	22
4.1. SUD ZA PREKRŠAJE PODGORICA	23
4.2. SUD ZA PREKRŠAJE BIJELO POLJE	32
4.3. SUD ZA PREKRŠAJE BUDVA.....	41
V PRAKSA INSTITUCIJE ZAŠTITNIKA U PREDMETIMA RODNO ZASNOVANOG NASILJA I NASILJA U PORODICI.....	49
Primjer br.1	50
Primjer br.2	54
Primjer br.3	55
Primjer br.4	56
Primjer br.5	57
Primjer br.6	58
Primjer br.7	60
Primjer br.8	61
VI STATISTIČKI PODACI O SLUČAJEVIMA NASILJA U PORODICI I RODNO ZASNOVANOG NASILJA.....	63
VII NASILJE U PORODICI I NAD ŽENAMA U PRAKSI EVROPSKOG SUDA ZA LJUDSKA PRAVA	65
VIII PREPORUKE CEDAW I GREVIO KOMITETA U OBLASTI NASILJA U PORODICI I RODNO ZASNOVANOG NASILJA.....	81

I UVOD

Nasilje u porodici prema različitim indikatorima spada u red najtežih oblika povrede ljudskih prava i sloboda. O tome se zaključak može izvesti po brojnim pokazateljima koji žrtve porodičnog nasilja i nasilja nad ženama svrstavaju u najranjivije društvene grupe. Osim toga, ekonomski, socijalni, sociološki, psihološki i drugi faktori uslovljavaju odnos zajednice prema samom fenomenu nasilja u porodici, stvarajući stereotipe i matrice negativnog ponašanja koji žrtve nasilja stavljaju u još veći stepen izolacije i marginalizacije u društvu. Tome svakako doprinose konzervativni i retrogradni stavovi o nasilju kao unutrašnjem porodičnom pitanju, kojima se iznošenje informacija i činjenica u sferu pravne zaštite, a još više izlaganje nasilja u porodici sudu javnosti, doima kao narušavanje porodičnog dostojanstva i ugleda porodice u zajednici. Zbog toga i jesu razlog za zabrinutost pojave u kojima čak i pravnici profesionalci zaziru od radikalnih, ali svakako efikasnih i djelotvornih mehanizama za zaštitu žrtava i suzbijanje nasilja koje traži nulti stepen tolerancije po ovom pitanju.

Svjetska zdravstvena organizacija (WHO) nasilje nad ženama, naročito partnersko i seksualno nasilje, vidi kao najveći zdravstveni rizik kod ostvarivanja ženskih ljudskih prava. Pri tome se ističe podatak da je na globalnom nivou svaka treća žena tokom svog života imala iskustvo fizičkog i/ili seksualnog nasilja počinjenog od strane svojeg partnera. Ovo nasilje nerijetko prelazi u znatno teži oblik koji završava smrtnim ishodom, zbog čega se smatra da skoro 38 % femicida počini muški partner.

Nasilje nad ženama svakako ima brojne negativne refleksije na njen psihiofizički status i zdravlje. Osim što utiče na fizičko i mentalno, nasilje u porodici ima ozbiljne reperkusije i na reproduktivno zdravlje žena. Time nasilje nad ženama postaje jedan od najtežih oblika nasilja, jer se njegovim ispoljavanjem ugrožavaju vitalne vrijednosti svake osobe, kao što je život, sloboda, bezbjednost, fizički, seksualni i psihički integritet i dostojanstvo.

Brojni su faktori koji se analiziraju u ocjeni stanja i uzrocima nasilja u porodici i nasilja nad ženama. Pojedini autori i istraživači uzroke vide u kombinaciji različitih psihičkih, socio-ekonomskih, društvenih, kulturoloških i drugih faktora. Takođe, istraživanja pokazuju da post-konfliktno društvo, odnosno tranzicija iz ratnog u mirnodopsko okruženje i sve posljedice koje sa tim dolaze predstavlja značajan društveni faktor za eskalaciju nasilja, posebno u odnosu na pojedine ranjive grupe kao što su žene ili djeca.

U okviru ovih načelnih napomena o faktorima rizika, neka od istraživanja ukazuju na dodatne, povećane rizike, posebno kada je u pitanju nizak nivo obrazovanja, geneza nasilja koje se javlja u najranijem uzrastu, prisustvo kao iskustvo porodičnog nasilja, asocijalni poremećaji prisutni kod nasilnika, štetno dejstvo alkohola i drugih sredstava zavisnosti, disfunkcionalna porodica koja se ogleda i u nestabilnosti međusobnih odnosa, ekonomska zavisnost i predrasude u pogledu imovinskog statusa žena, te posebno tradicionalne i konzervativne predrasude i rodni stereotipi u takvoj zajednici i društvu u cjelini.

Kada je u pitanju uticaj porodičnog nasilja koje je primarno usmjereno ka ženama žrtvama takvog nasilja, evidentno je da ono ostavlja dubok trag kod najranjivijih članova zajednice, a to su djeca. Naime, djeca koja rastu i razvijaju se u takvim uslovima podložna su različitim

poremećajima u ponašanju, kao i emocionalnim poremećajima. To se nadalje ogleda u zanemarivanju djeteta i njegovih/njenih potreba, iz čega jasno proizilazi zaključak da se nasilje nad ženama višestruko reperkutuje na položaj djece u takvim porodicama i njihov razvoj u smislu nasljeđivanja negativnih magtrica ponašanja koje se prenose iz generacije u generaciju.

Posljednja istraživanja pokazalu su još jednu negativnu karakteristiku ove vrste nasilja koja se tiče enormnih troškova po državu i društvo koje ono proizvodi. Ovo se odnosi na čitav niz faktora koji žene žrtve nasilja dovode u neravnotežan i podređen ekonomski i socijalni položaj, počevši od društvene izolacije, manjka mogućnosti da nađu zaposlenje, gubitka zarade i rizika od otpuštanja sa posla, nemogućnosti da aktivno učestvuje u različitim društvenim aktivnostima, te konačno nedostatku resursa koji im omogućavaju da se staraju o sebi i svojoj djeci.

U ovom kontekstu svakako nije bez značaja stvaranje svijesti u različitim slojevima javnosti (laičkoj, stručnoj, stranačkoj), na osnovu kojih se mijenja slika o nasilju u porodici kao sporadičnom incidentu, koji se rješava minornim kaznama i uticajem neposrednog okruženja na "porodično pomirenje" kao vrhovnom cilju koji treba postići u korist zajednice i porodice. Ovakva zabluda umnogome je uticala da se nasilje u porodice sakriva od očiju javnosti i time zapravo podstiče njegova ekspanzija bez odgovarajuće reakcije države. Osim toga, čini se da danas i pored evidentnih institucionalnih i normativnih pomaka, društvo još uvijek nije učinilo mnogo da se nasilje svede u razumne okvire u odnosu na ostale oblike kriminaliteta. Umjesto toga, brojna statistička i empirijska istraživanja pokazuju da je broj registrovanih u odnosu na stvarni broj slučajeva nasilja još uvijek nesrazmjerno mali. Naime, prema relevantnim pokazateljima svaka peta žena u Crnoj Gori pretrpjela je neki oblik nasilja, dok je broj registrovanih i/ili procesuiranih slučajeva znatno manji.

1.2. POJAVNI OBLICI NASILJA

Konvencija Savjeta Evrope o sprječavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici je sveobuhvatan međunarodni sporazum koji se bavi ovom oblašću ljudskih prava. Struktura je sačinjena tako da obuhvata različita polja na kojima se djeluje radi suzbijanja ove pojave, sa ciljem da se ona spriječi i iskorijeni, a žrtve dobiju djelotvornu i efikasnu zaštitu, uz procesuiranje prestupnika. Konvencijski standard ukazuje da je nasilje nad ženama poseban oblik diskriminacije, što je od posebnog značaja, naročito kada se to tiče preduzimanja širokog spektra mjera u njenoj implementaciji. Time se, pored represivne i reaktivne, u funkciji ostvarivanja prava i obaveza iz Konvencije kada je u pitanju nasilje nad ženama fokus pomjera ka ostalim ciljevima kao što su oni preventivne, odnosno proaktivne prirode. Upravo zbog toga države su dužne preduzimati "zakonodavne i druge mjere za usvajanje i sprovođenje djelotvornih, sveobuhvatnih i koordiniranih politika koje obuhvataju sve mjere značajne za sprečavanje i borbu protiv svih oblika nasilja obuhvaćenih područjem primjene ove Konvencije".

Konvencija predviđa obavezu prikupljanja razvrstanih značajnih statističkih podataka u pravilnim vremenskim razmacima o slučajevima svih oblika nasilja. Cilj ovih mjera je da se u pravilnim vremenskim razmacima analiziraju podaci radi utvrđivanja učestalosti i trendova svih oblika nasilja obuhvaćenih područjem Konvencijom. Upravo iz ovih razloga materijal dat u ovoj publikaciji trebao bi biti jedan od instrumenata u praćenju indikatora preko kojih se prati implementacija Konvencije u unutrašnjem pravu, sa fokusom na sudske postupke pred sudovima

za prekršaje u Crnoj Gori, naročito pred onima koji u smislu teritorijalne nadležnosti pokrivaju najveći dio Crne Gore.

Konvencija prepoznaje nekoliko pojava oblika nasilja nad ženama, od kojih su manje više svi prenijeti u nacionalna zakonodavstva država koje su je ratifikovale. Tako se u odredbama ovog ugovora prepoznati psihičkog i fizičkog nasilja, proganjanje, seksualno nasilje koje uključuje i silovanje kao naročito težak oblik, prisilni brak, sakaćenje ženskih polnih organa, prisilni po- bačaj i prisilna sterilizacija, te seksualno uznemiravanje. Konvencija takođe poziva države članice da preduzmu “potrebne zakonodavne ili druge mjere da propišu kao krivično djelo namjer- no pomaganje ili podsticanje na činjenje krivičnih djela” koji se tiču nasilja nad ženama, kao i kažnjivost same namjere da se počini takvo krivično djelo. Iz postojeće konstrukcije očigledna je analogija standarda kažnjivosti nasilja nad ženama koje se tiču pomaganja, podsticanja i nam- jere da se izvrši delikt sa odredbama antidiskriminacionog zakonodavstva koje se odnose na iste pravne institute.

Iako su manifestacije delikata u vezi sa nasiljem u Konvenciji date kao posebni oblici koji se javljaju u fazi pripreme i/ili izvršenja delikta, u stvarnosti se samo nasilje pojavljuje kao kombi- novani vid više pojava oblika. To je posebno izraženo u odnosu na fizičko i psihičko nasilje, obzirom da su oba ova oblika čvrsto povezana u cjelinu devijantnog ponašanja koje karakteriše najveći broj krivičnih djela i prekršaja u ovoj oblasti.

Fizičko nasilje je najvidljivije, praćeno izazivanjem bolova ili povreda koje imaju za posljedicu fizičku povredu ili duševnu bol. Način na koji se manifestuje je raznolik i vezuje se za bolne fizičke kontakte i narušavanje tjelesnog integriteta žrtve nasilja. Osim primjene sile kojom se fizički djeluje na neko lice sa ciljem nanošenja štete kao što je šamaranje, udaranje, fizičko one- sposobljavanje ili uskraćivanje slobode kretanja fizičkim sredstvima (zatvaranje, zaključava- nje, vezivanje), nametanjem fizičkih prepreka, ali i uskraćivanjem ili pretjeranim davanjem me- dikamenata, opojnih droga i drugih sredstava zavisnosti.

Fizičko nasilje se sprovodi primenom fizičke snage ili sile prema drugom licu radi nanošenja ili pokušaja nanošenja telesnih povreda. Sam termin “fizičko nasilje” prema Konvenciji odnosi se na “tjelesnu štetu pretrpljenu kao rezultat primjene direktne i nezakonite fizičke sile i uključuje i nasilje koje rezultira smrću žrtve”.

Znaci fizičkog nasilja u većini slučajeva su vidljivi i manifestuju se kao povrede na licu, nogama, rukama, grudnom košu, stomaku, i to u vidu hematoma, posjekotina, ogrebotina, opekotina, preloma kostiju, tragova gušenja na vratu itd. Za prepoznavanje ispoljenog fizičkog nasilja nije neophodno postojanje vidljivih promjena na tijelu žrtve – one se uglavnom dokazuju lekarskim uvjerenjem i mogu biti predmet veštačenja².

Psihičko nasilje je ono koje veoma ozbiljno narušava psihički integritet nekog lica kroz prijetn- ju ili prinudu. Ovaj vid nasilja često prethodi ili prati fizičko i seksualno nasilje u partnerskom odnosu ili porodici. Ovaj vid nasilja je prisutan i izvan porodične sfere, odnosno u okruženju koje čini proctor u kome se žrtva kreće ili djeluje. Prisutno je u različitim oblicima, verbalne i neverbalne prirode, kao što su vriedanje, psovanje, nazivanje pogrđnim imenima, poniža- vanje, omalovažavanje, izolacija koja podrazumijeva ograničavanje kretanja i izlaženja, kao i kontakta sa drugim ljudima, a naročito sa primarnom porodicom, kao i sa drugom rodbinom i prijateljima, kroz zastrašivanja koja se sprovode ucjenjivanjem i prijetnjom, a odnose se na

2 D. Krstinić, J. Vasiljković, *Oblici nasilja u porodici*, PRAVO – teorija i praksa Broj 07-09 / 2019, str.71

oduzimanje djeteta i izbacivanje iz kuće, kao i proglašavanje žene ili pak muškarca za mentalno bolesnu osobu. Pored navedenog, oblik psihičkog nasilja se ogleda i u ispoljavanju dominacije nad ženom, uništavanju dragih predmeta, zabrani spavanja, određivanja njenog oblačenja i sl.

Sa stanovišta Konvencijskih standarda zahtijeva se da se kivično sankcioniše svako namjerno ponašanje koje znatno oštećuje psihološki integritet druge osobe putem prisile ili prijetnji. Tumačenje riječi “namjerno” ostavlja se nacionalnom zakonodavstvu, ali zahtjev za namjerno ponašanje povezuje se sa svim elementima prijestupa. Obim prestupa ograničen je na namjerno ponašanje koje “teško oštećuje i šteti psihološkom integritetu druge osobe što se može učiniti na razne načine i raznim metodama”. Konvencija ne definiše šta se smatra teškim oštećenjem. Fokus je na činjenici da se koristiti prisila ili prijetnja da bi ponašanje potpalo pod odredbu o psihičkom nasilju. Ova odredba se odnosi na obrazac ponašanja, a ne na izdvojen događaj, te se posmatra protivpravna priroda obrasca ponašanja koje se događa tokom vremena – unutar ili izvan porodice.

Namjera autora Konvencije bila je očuvati načelo kriminalizacije psihološkog nasilja u Konvenciji, istovremeno dopuštajući fleksibilnost u slučajevima kad Pravni sistem države osigurava isključivo sankcije nekrivične prirode u vezi sa ovim ponašanjem. Sa druge strane, kaznene norme za psihičko nasilje moraju biti djelotvorne, srazmjerne i odvrćajuće.

Delikti *seksualnog nasilja*, uključujući silovanje, podrazumijevaju sve oblike polnih radnji nad drugom osobom bez njenog slobodnog pristanka, ako se oni počine namjerno. Tumačenje riječi “namjerno” ostavlja se nacionalnom zakonu, ali zahtjev za namjerno ponašanje povezuje se sa svim elementima bića krivičnog djela, odnosno prekršaja. Ovaj delikt se odnosi se na vaginalnu, analnu ili oralnu penetraciju tijela druge osobe na koju ta osoba nije pristala. Penetracija može biti dijelom tijela ili predmetom. Zahtjevom da penetracija bude seksualne naravi, priređivači Konvencije željeli su naglasiti ograničenja ove odredbe i izbjeći probleme tumačenja. Termin “seksualne prirode” opisuje čin koji ima seksualne konotacije. Ne primjenjuje se na činove koji nemaju takvu konotaciju ili ton. Odredba Konvencije u tački b. pokriva sve činove seksualne prirode bez slobodnog pristanka jedne od uključenih stranaka u kojima nema penetracije.

Konačno, tačka c. člana 36 pokriva situacije u kojima se uticalo na žrtvu da bez pristanka čini ili pristane na radnje seksualne prirode sa ili od strane osobe koja nije počinitelj. U odnosima zlostavljanja, žrtve se često prisiljava na polne radnje s osobom koju izabere počinitelj. Svrha ove odredbe je da se obuhvate i one situacije u kojima počinitelj nije osoba koja vrši polnu radnju, nego uzrokuje da žrtva uđe u polnu aktivnost sa trećom osobom pod uslovom da to ponašanje ima veze s namjernim ponašanjem koje mora biti kriminalizovano u skladu sa standardima Konvencije.

Pri procjeni konstitutivnih elemenata delikta, države uzimaju u obzir jurisprudenciju Evropskog suda za ljudska prava. U tom pogledu, Značajna je presuda M.C. protiv Bugarske od 4. decembra 2003. godine, u kojoj je Sud u stavu 166 naveo da je “uvjeren da bilo kakav rigidni pristup procesuiranju seksualnih prestupa, kao što je zahtijevanje dokaza o fizičkom otporu u svim okolnostima, nosi rizik da određene vrste silovanja ostanu nekažnjene te tako ugrožava djelotvornu zaštitu polne autonomije pojedinca. U skladu sa savremenim standardima i trendovima na tom području, mora se smatrati da pozitivne obaveze zemalja članica u skladu sa članovima 3. i 8. Evropske konvencije o ljudskim pravima zahtijevaju penalizaciju i djelotvorno procesuiranje svakog polnog čina bez pristanka, uključujući i nepostojanje fizičkog otpora od strane žrtve”.

Sud je takođe napomenuo: “Bez obzira na specifični tekst zakona, u mnogim zemljama procesuiranje polnih činova bez pristanka u svim okolnostima u praksi se sprovodi kroz tumačenje relevantnih zakonskih termina (‘prisila’, ‘nasilje’, ‘prisiljavanja’, ‘prijetnja’, ‘prevara’, ‘iznuda’ ili drugih) te kroz procjenu dokaza osjetljivu na kontekst” (Isto, st. 161).

Procesuiranje seksualnih delikata zahtijeva procjenu dokaza osjetljivu na kontekst kako bi se u svakom pojedinom slučaju utvrdilo je li žrtva pristala na počinjenu polnu radnju. Takva procjena mora prepoznati širok spektar odgovora ponašanja na seksualno nasilje i silovanje koje pokazuju žrtve u datim situacijama i ne smije se temeljiti na pretpostavkama o tipičnom ponašanju u takvim situacijama. Jednako je važno osigurati da na tumačenja zakona o silovanju i procesuiranje slučajeva silovanja ne utiču rodni stereotipi i mitovi o muškoj i ženskoj seksualnosti.

Prilikom implementacije ove odredbe, zahtijeva se da se osigura krivično zakonodavstvo koje obuhvata pojam nedavanja slobodnog pristanka za bilo koji polni čin naveden iz ove odredbe Konvencije. Međutim, državama je ostavljeno diskreciono pravo da odluče o specifičnom tekstu zakona i faktorima za koje smatraju da isključuju slobodan pristanak. Ono što je nužno jeste da pristanak treba dati dobrovoljno kao rezultat slobodne volje osobe, procijenjene u kontekstu svih okolnosti datog slučaja.

U stavu 3, čl.36 Istanbulske konvencije naznačena je obaveza država da osiguraju da krivična djela seksualnog nasilja i silovanja utvrđena u skladu sa ovom Konvencijom budu primjenjiva na sve polne radnje bez pristanka, bez obzira na odnos između počinitelja i žrtve. Seksualno nasilje i silovanje uobičajen su oblik iskazivanja moći i kontrole u odnosima zlostavljanja i velika je vjerojatnoća da će se dogoditi tokom i nakon prekida odnosa. Ključno je osigurati da nema izuzetaka kriminalizaciji i krivičnom progonu takvih delikata kad su počinjeni nad sadašnjim ili bivšim bračnim ili vanbračnim partnerom, kako je ovaj odnos priznat unutrašnjim pravom.

Delikt *proganjanja* se definiše kao namjerno ponašanje ponovljenog prijetjećeg ponašanja prema drugoj osobi koje uzrokuje da se ona plaši za sopstvenu sigurnost. To uključuje svako ponovljeno ponašanje prijetjećeg karaktera protiv određene osobe koje ima za posljedicu izazivanje osjećaja straha kod te osobe. Prijeteće ponašanje može se sastojati od ponovljenog praćenja druge osobe,

uključivanja u neželjenu komunikaciju s drugom osobom ili davanja do znanja drugoj osobi da se ona prati. To uključuje fizičko praćenje žrtve, pojavljivanje na njenom radnom mjestu, u sportskim ili obrazovnim objektima, kao i praćenje žrtve u virtualnom svijetu (chat, društvene mreže itd.). Uključivanje u neželjenu komunikaciju uključuje pokušaje bilo kakvog aktivnog kontakta sa žrtvom putem bilo kojeg dostupnog sredstva komunikacije, uključujući i moderne komunikacijske alate i informacijsko-komunikacijsku tehnologiju.

Prijeteće ponašanje može uključivati različito ponašanje kao što je uništavanje vlasništva druge osobe, ostavljanje tragova kontakta sa ličnim stvarima neke osobe, usmjerenost na kućnog ljubimca neke osobe ili stvaranje lažnih identiteta ili širenje neistinitih informacija na internetu. Svaki čin takvog prijetjećeg ponašanja mora biti učinjen namjerno te sa namjerom izazivanja osjećaja straha kod same žrtve. Ova odredba odnosi se na obrazac ponašanja koje se sastoji od ponovljenih značajnih incidenata. Namjera je da se utvrdi kažnjiva priroda obrasca ponašanja čiji pojedini elementi, ako se uzmu zasebno, ne predstavljaju uvijek skrivljeno ponašanje. Da bi to predstavljalo delikt u smislu Istanbulske konvencije, treba biti ponašanje koje je usmjereno direktno na žrtvu. Međutim, države je mogu proširiti i na ponašanje prema bilo kojoj osobi u

socijalnom okruženju žrtve, uključujući članove porodice, prijatelje i kolege. Iskustvo praćenja žrtava pokazuje da mnogi pratioci ne ograničavaju svoje aktivnosti proganjanja isključivo na žrtvu, nego ih često usmjeravaju i na određeni broj pojedinaca bliskih žrtvi. To često znatno pojačava osjećaj straha i gubitka kontrole nad situacijom te se stoga može obuhvatiti ovom odredbom.

Odredba čl.40 Istanbulske konvencije utvrđuje načelo da je seksualno uznemiravanje predmet krivičnih ili "drugih" pravnih sankcija, što znači da je ostavljena mogućnost državama da same odaberu vrstu posljedice s kojom će se počinitelj suočiti nakon izvršenja ovog specifičnog prestupa. I dok se uopšteno smatra kako je bolje da se ponašanje kojim se bavi ovaj član razmatra u sklopu kivičnog zakona, činjenica je da mnogi nacionalni pravni sistemi seksualno uznemiravanje podvode pod građanski ili neki drugi zakon (u Crnoj Gori Zakon o zabrani diskriminacije, Zakon o radu). Kao posljedica toga, države mogu birati hoće li će seksualno uznemiravanje staviti pod krivične ili neke druge pravne sankcije, osiguravajući pritom da u zakonu mora postojati norma koja se bavi seksualnim uznemiravanjem.

Oblici ponašanja koje pokriva ova odredba su mnogostruki. Oni uključuju tri glavna oblika ponašanja: verbalno, neverbalno i fizičko ponašanje seksualne prirode koje je neželjeno od strane žrtve. Verbalno ponašanje se odnosi na izrečene ili saopštene riječi i zvukove od strane počinioca, kao što su šale, pitanja, primjedbe i mogu se izraziti usmeno ili pismeno. Neverbalno ponašanje, s druge strane, pokriva sve izraze ili saopštenja od strane počinioca koji ne uključuju riječi ili zvukove, izraze lica, pokrete ruke, simbole ili sl. Fizičko ponašanje se odnosi na bilo koje seksualno ponašanje počinitelja i može uključivati situacije koje sadrže tjelesni kontakt s tijelom žrtve. Bilo koji od tih oblika ponašanja mora biti seksualne prirode da bi ušao u polje ove odredbe. Nadalje, svaki oblik gore navedenog ponašanja mora biti neželjen od strane žrtve, odnosno nametnut od strane počinioca. Štaviše, gore navedene radnje moraju imati za svrhu ili posljedicu narušavanje dostojanstva žrtve. To se događa u slučajevima kada ovo ponašanje stvara zastrašujuće, neprijateljsko, degradirajuće, ponižavajuće ili uvredljivo okruženje. Namjera je prepoznati uzorak ponašanja, čiji pojedinačni elementi, ako se posmatraju zasebno, ne moraju nužno biti sankcionisani.

Ovdje navedeni delikti obično se dovode u kontekst zloupotrebe moći, obećanja nagrade ili prijetnje odmazdom. U većini slučajeva žrtva i počinitelj se međusobno poznaju i njihov odnos često karakteriše razlika u hijerarhiji i moći. Obim primjene ovog člana nije ograničen samo na područje zaposlenja. Međutim, važno je naglasiti da se uslovi za pravnu odgovornost mogu razlikovati zavisno o specifičnim situacijama, odnosno oblastima u kojima se ponašanje zbiva.

U ovom poglavlju dati su karakteristični, ne i svi pojavni oblici nasilja nad ženama. Oni koji su ovdje dati po mnogo čemu čine najčešće i najsurovije oblike nasilja, a sa druge strane, prema jurisprudenciju crnogorskih sudova, često predstavljaju dilemu prilikom izbora pravnog puta zaštite.

1.3. OPŠTE NAPOMENE IZ IZVJEŠTAJA GREVIO KOMITETA ZA CRNU GORU

GREVIO konstatuje da crnogorsko zakonodavstvo ne definiše pojam "nasilja nad ženama", već nudi definiciju "nasilje po osnovu pola" sadržanu u Zakonu o rodnoj ravnopravnosti. Ova definicija obuhvata bilo koje "djelo kojim se nanosi ili može biti nanijeta fizička, mentalna, seksualna

ili ekonomska šteta ili patnja, kao i prijetnja takvim djelom koja ozbiljno sputava lice da uživa u svojim pravima i slobodama u javnom ili privatnom životu, uključujući porodično nasilje, incest, silovanje i trgovinu ljudima...”. Ova norma ne predviđa da je nasilje počinjeno zbog roda žrtve kako to zahtijeva Istanbulska konvencija. Lista datih primjera uključuje trgovinu ljudima i incest, te iako jasno postoji polna dimenzija tih oblika nasilja, oni se ne izvršavaju isključivo protiv žena i djevojčica iz razloga njihovog pola. GREVIO stoga smatra da trenutna definicija rodno zasnovanog nasilja koju pruža Zakon o rodnoj ravnopravnosti nije u skladu s definicijama “nasilja nad ženama” i “rodno zasnovanog nasilja”, na način naveden u članu 3. Istanbulske konvencije.

Definicije porodičnog nasilja u Zakonu o zaštiti od nasilja u porodici i Krivičnom zakoniku Crne Gore se razlikuju. Dok ga prvi zakon definiše kao bilo koje “činjenje ili nečinjenje člana porodice kojim se ugrožava fizički, psihički, seksualni ili ekonomski integritet, mentalno zdravlje i spokojstvo drugog člana porodice”, bez obzira na to gdje se dogodio slučaj nasilja (što je u skladu sa definicijom nasilja u porodici iz Istanbulske konvencije, definicija nasilja u porodici iz Krivičnog zakonika sadržana u članu 220. regulisana je nešto drugačijom definicijom i pokriva manje krivičnih djela (odnosi se na onog ko “upotrebom *grubog* nasilja narušava tjelesni ili duševni integritet”) i primjenjuje se na užu definiciju “člana porodice”. Iako je razlikovanje krivičnih djela na osnovu vrste kazne legitiman izbor države (prekršaj naspram krivičnog djela), svo nasilje u porodici mora se primijeniti na istu listu mogućih žrtava.

GREVIO naglašava da u skladu sa opštim multiagencijskim i sveobuhvatnim pristupom koji promovira Istanbulska Konvencija, to zahtijeva od država da osiguraju postojanje odgovarajućih mehanizama koji obezbjeđuju djelotvornu saradnju između pravosuđa, državnih tužilaca, organa za sprovođenje zakona, lokalne i regionalne uprave i nevladinih organizacija. Ovo bi zahtijevalo uspostavljanje bilo koje strukture kao što su okrugli stolovi, konferencije o predmetu ili dogovoreni protokoli koji bi omogućili da brojni stručnjaci sarađuju na pojedinačnim slučajevima na nepristrasan način.

U Crnoj Gori su preduzete mnoge inicijative za institucionalizaciju saradnje u predmetima vezanim za nasilje u porodici. Zakon o zaštiti od nasilja u porodici prepoznaje dužnost pružanja pune i koordinisane zaštite žrtvama nasilja u porodici, koja leži u rukama mnogih državnih institucija, uključujući policiju, prekršajne sudove, tužioce, centre za socijalni rad, zdravstvene ustanove i druge institucije koje djeluju kao pružaoci usluga njege. Te institucije moraju “dati prioritet rešavanju slučajeva porodičnog nasilja i osigurati međusobnu komunikaciju i pružati pomoć u cilju sprečavanja i otkrivanja nasilja, rešavanja njegovih uzroka i pružanja pomoći žrtvama u obnovi njihovih života”.

Protokol o postupanju, prevenciji i zaštiti od nasilja u porodici, koji postoji još od 2011. godine, a inoviran je 2018, nastoji da obezbijedi svim relevantnim subjektima praktične smjernice, kako bi u svom svakodnevnom radu osigurali koordinisan pristup slučajevima porodičnog nasilja. TO podrazumijeva specifične mjere koje moraju preduzeti nadležne institucije u svakom sektoru i identifikaciju niza obaveza za sve organe ponaosob. Međutim, GREVIO nalazi da je postupak evaluacije u odnosu na Crnu Goru otkrio deficit u postojanju bilo kakvih mjera koje bi žrtva nasilja nad ženama, uključujući nasilje u porodici, mogla preduzeti u odnosu na počinioca ili državne službenike koji nisu ispunili svoju dužnost preduzimanja potrebnih preventivnih ili zaštitnih mjera unutar svojih ovlašćenja.

GREVIO zaključuje da Zakon o zaštiti od nasilja u porodici, kao *lex specialis*, uvodi specifične odredbe za sprečavanje i zaštitu od nasilja u porodici u svim njegovim oblicima. On takođe sa-

drži sankcije za prekršaje. Istovremeno, uočava se postojanje krivičnih djela nasilja u porodici, prinude i fizičkog zlostavljanja. Izmjene i dopune Krivičnog zakonika Crne Gore uvele su potpuno nove dlikte kao što su genitalno sakaćenje žena i proganjanje, te time uskladile Krivični zakonik sa zahtjevima Istanbulske konvencije. Međutim, konstatuje se da ovo usklađivanje ne obuhvata podsticanje, prinudu ili navođenje djevojčice da se podvrgne ovom postupku.

Prema podacima iz Izvještaja koje su pružene Komitetu, Zakon o zaštiti od nasilja u porodici i njegove prekršajne sankcije uvedeni su sa ciljem da bi se osigurala veća stopa prijavljivanja slučajeva nasilja u porodici, a žrtvama pružio djelotvorniji i odgovarajući sistem u poređenju sa krivičnopravnim sistemom. Osim toga, ovaj Zakon uvodi niz zaštitnih mjera (kao što je udaljenje iz stana i zabrana približavanja) koje se lakše mogu odrediti od mjera dostupnih u Krivičnom zakoniku. Prema crnogorskim organima, uvođenje ovog Zakona u pravni poredak dovelo je do povećanja broja prijavljenih slučajeva porodičnog nasilja. Komitet takođe primjećuje da se slučajevi koji se dovode pred prekršajni sud obično rešavaju brzo i bez odlaganja. Osim toga, kao što je već rečeno, ponašanje koje je sankcionisano prekršajima u okviru ovog Zakona je šire od onoga uvedenog kao krivično djelo nasilja u porodici. I u slučaju krivičnog djela i u slučaju prekršajnih sankcija predviđeni su njihovi kvalifikovani oblici. Međutim, problem predstavlja kvalifikacija krivičnog djela i prekršaja kada je potrebno opredijeliti se za pravni put zaštite od ovih delikata, imajući u vidu da se krivičnopravna odgovornost u nacionalnom pravu i praksi smatra rigidnijim i oštrijim oblikom u odnosu na odgovornost za počinjeni delikt.

Iz odgovarajućih zakonskih odredbi čini se da su odredbe u Krivičnom zakoniku rezervisane za ozbiljnije slučajeve porodičnog nasilja počinjenog "grubim nasiljem", dok je prekršaj namijenjen za psihološko nasilje u svim njegovim oblicima. Informacije koje su vlasti pružile GREVIO grupi sugerisale su da je to bila početna namjera. Međutim, terminologija koja je izabrana u ova dva zakonska teksta ne podupire ovako preciznu razliku između ta dva delikta. Član 220. Krivičnog zakonika takođe se primjenjuje kada dotično ponašanje šteti "duševnom integritetu" žrtve. Istovremeno se može pozvati na prekršaj predviđen Zakonom o zaštiti od nasilja u porodici u slučaju bilo kog fizičkog nasilja. Iskustva koja je Zaštitnik ljudskih prava i sloboda stekao u svom radu bliska su informacijama koja je dobila GREVIO misija, a to je da se često čak i ozbiljni slučajevi fizičkog nasilja gone kao prekršaj, te da su i pojedini slučajevi psihološkog nasilja doveli do osuda prema Krivičnom zakoniku.

U praksi se odlučivanje o vrsti gonjenja počinitelaca ovih delikata vrši tokom istražnog postupka kada službenici za sprovođenje zakona koji djeluju po prijavi tokom incidenta konsultuju tužioca na dužnosti telefonskim putem u vezi sa kvalifikacijom akta kao prekršaja ili krivičnog djela. Zavisno od ozbiljnosti incidenta, tužioci ne ocjenjuju uvijek raspoložive dokaze samostalno, niti traže da se prikupe dodatni dokazi prije nego što se djelo klasifikuje kao prekršaj ili krivično djelo. Često se odluke o podizanju optužnice donose bez prethodno pribavljenih policijskih izvještaja ili informacija o prethodnim osudama počinioca o kome je riječ. Nedosljedna i ručna prikupljanja podataka na nivou sprovođenja zakona o mjerama preduzetim kao odgovor na pritužbe na nasilje u porodici od strane žrtava čine korisne informacije nedostupnim. Prema mišljenju GREVIO-a, ova praksa nije prikladna za procjenu stvarnog nivoa ozbiljnosti slučaja i njegovog uticaja na žrtvu, na primjer je li negativno uticala na njen "duševni integritet" (što bi ga učinilo krivičnim djelom)³. Nadalje, GREVIO je sa zabrinutošću konstatovao da su

---

3 (Osnovni) Izvještaj GREVIO komiteta o procjeni zakonodavnih i drugih mjera kojima se primjenjuju odredbe Konvencije Savjeta Evrope o sprečavanju i suzbijanju nasilja nad ženama i nasilja u porodici (Istanbulska konvencija), GREVIO/Inf(2018)5

slučajevi silovanja i seksualnog nasilja u braku ili intimnim odnosima sistematski usmjereni na prekršajne sudove i tretirani kao delikti manje represivnog karaktera. Konačno, GREVIO ukazuje na nedopustivo nizak nivo sankcije (novčane kazne) za osnovni oblik prekršaja za nasilje u porodici, o čemu je u više navrata upozoravao i Zaštitnik, uključujući i formalni predlog za izmjene i dopune Zakona o zaštiti od nasilja u porodici, da bi se ova anomalija otklonila. Razlog više je što bi Zakonom o zabrani diskriminacije ovaj delikt bio više kažnjiv, nego po sui generis zakonu kojim se ostvaruje cilj Istanbulske konvencije.

Konačno, rad na ovoj publikaciji treba da odgovori na dileme koje su nastale u pogledu efikasnosti i djelotvornosti postupaka pred prekršajnim sudovima, ali isto tako i u odnosu na karakteristike postupaka, obilježja delikata i lične karakteristike počilaca i žrtava. Ovo sve sa ciljem da se, osim kaznene politike stečene kroz statističke pokazatelje, dobije više podataka o predmetima čiji broj (i pored svih preduzetih mjera do sada), u numeričkom smislu, ne opada.

II MEĐUNARODNO PRAVNI OKVIR

Međunarodne standarde u oblasti nasilja u porodici i rodno zasnovanog nasilja sagledavamo sa tri nivoa, i to: međunarodni instrumenti Ujedinjenih nacija, Savjeta Evrope i Evropske unije. U nastavku se nalazi hronološki poređan prikaz najznačajnijih dokumenata.

2.1. DOKUMENTI UJEDINJENIH NACIJA

Nakon što je donešena *Univerzalna deklaracija Ujedinjenih nacija o ljudskim pravima*⁴ koja svim ljudima jamči slobodu i jednakost u pravima i dostojanstvu donešeni su brojni dokumenti za zaštitu ljudskih prava, kao što je *Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima*⁵ koji garantuje čitav set prava među kojima su pravo na život, zabrana mučenja, nečovječnog i ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja, kao i pravo na slobodu i bezbijednost ličnosti, i *Konvencija Ujedinjenih nacija protiv mučenja i drugih svirepih, nečovjećih i ponižavajućih kažnjavanja i postupanja*⁶ koja predviđa obavezu država da spriječe sve pojave mučenja na svojoj teritoriji.

Najznačajniji instrument ili bolje rečeno prvi sveobuhvatni međunarodno priznati dokument o pravima žena je *CEDAW Konvencija - Konvencija o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena*⁷. Trenutno, 179 zemalja ili 90% članica Ujedinjenih naroda potpisalo je CEDAW Konvenciju, a među njima i Crna Gora. U vrijeme donošenja ove Konvencije, nasilje nad ženama i nasilje u porodici nije uvršteno, ali već 1989. godine Odbor za eliminaciju diskriminacije žena u *Opštoj preporuci br. 12 o nasilju nad ženama*⁸ ističe da države potpisnice moraju da djeluju u cilju zaštite žena od nasilja bilo koje vrste koje se javlja u porodici, na radnom mjestu, ili u bilo kojoj drugoj oblasti društvenog života. Već 1992. godine usvojena je *Opšta preporuka br. 19 o nasilju nad ženama*⁹ koja navodi da definicija diskriminacije uključuje rodno zasnovano nasilje koje je neposredno usmjereno protiv žene zato što je žena ili koje nesrazmjerno pogađa žene i zahtijeva da države potpisnice usvoje specifične legislative o nasilju u porodici, uključujući krivične sankcije.

Konvencija predstavlja poziv državama potpisnicama da preduzmu odgovarajuće mjere za eliminaciju diskriminacije nad ženama od pojedinaca, institucija ili preduzeća, kako na socijalnom, kulturnom, ekonomskom, političkom i građanskom tako i na bilo kojem drugom planu. Dokument je podijeljen u 16 članova, a odnosi se na deset glavnih oblasti - koje obuhvataju: jednaka prava žena na učešće u političkom i javnom životu, uključujući pravo glasa kao i kandidovanje na izbori-

4 Usvojena od strane Generalne skupštine UN, 10. decembra 1948. godine
Dostupno na: <https://www.un.org/en/universal-declaration-human-rights/>

5 Usvojena od strane Generalne skupštine UN, 16. decembra 1966. godine
Dostupno na: <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/ccpr.aspx>

6 Usvojena od strane Generalne skupštine UN, 10. Decembra 1984. godine
Dostupno na: <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/cat.aspx>

7 Usvojena od strane Generalne skupštine Ujedinjenih nacija 18. decembra 1979. godine
Dostupno na: <https://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/>

8 Dostupno na: <https://www.refworld.org/docid/52d927444.html>

9 Dostupno na: <https://www.ohchr.org/en/hrbodies/cedaw/pages/recommendations.aspx>

ma, učestvovanje u formulisanju i donošenju vladinih politika kao i obavljanju javnih funkcija, te jednako pravo žena u predstavljanju država na međunaronom nivou, obrazovanju, obukama i jednake mogućnosti napredovanja u karijeri, jednaka prava u zadržavanju i mijenjanju državljanstva, u zapošljavanju, uključujući pravo na rad, pravo na jednake mogućnosti pri zapošljavanju, napredovanju i sigurnosti posla, korištenju beneficija, a naročito obavezu države da obezbijedi beneficije za materinstvo, te jednaka prava pristupu zdravstvene zaštite, uključujući i planiranje porodice, zabranu trgovine ženama i prostitucije, osiguranje jednake participacije žena sa sela u svim pogodnostima seoskog razvoja, jednake mogućnosti za žene sa sela u pristupu zdravstvenim i obrazovnim uslugama, jednaka prava za njih da sklapaju ugovore i upravljaju imovinom, jednaka prava muškaraca i žena vezano za porodične odnose, ista prava i mogućnosti zaključivanja braka, slobodan izbora supružnika, ista prava i obaveze u braku, uključujući starateljstvo, usvajanje i pravo na reproduktivnu slobodu, ista prava u izboru imena i prezimena, pravo izbora zanimanja, te ista prava u pogledu vlasništva i upravljanja i raspolaganja imovinom.

*Deklaracija o eliminaciji svih oblika nasilja nad ženama*¹⁰, predstavlja prvi međunarodni instrument koji se isključivo odnosi na nasilje nad ženama i u kojoj se ističe da nasilje prema ženama predstavlja manifestaciju istorijski nejednakih odnosa moći između muškaraca i žena, što je vodilo u dominaciju nad i diskriminaciju prema ženama od strane muškaraca i sprječavanju njihovog punog razvitka, i da je nasilje prema ženama jedan od suštinskih društvenih mehanizama koji žene prinudno stavlja u podređen položaj u poređenju sa muškarcima. Dodaje se da su neke grupe žena, kao one koje pripadaju manjinskim grupama, urođeničke žene, žene izbjeglice, migrantkinje, žene koje žive u seoskim ili udaljenim zajednicama, siromašne žene, žene u zatvorskim ili sličnim institucijama, ženska djeca, žene sa nedostacima, starije žene i žene u situaciji oružanog sukoba, posebno izložene nasilju. Ovim dokumentom je utvrđeno da postoji potreba za jasnom i sveobuhvatnom definicijom nasilja prema ženama pa je po prvi put pod pojmom „nasilje prema ženama” definisano da to zapravo znači svaki akt polno zasnovanog nasilja koji rezultira ili može da ima za rezultat fizičku, seksualnu ili psihičku štetu ili patnje žena, uključujući prijetnje takvim aktima, ograničenje ili proizvoljno lišavanje slobode, bez obzira da li proizlazi iz javnog ili privatnog života.

U *Bečkoj deklaraciji i programu djelovanja*¹¹, koja je usvojena na Svjetskoj konferenciji o ljudskim pravima u Beču 1993. godine izražena je zabrinutost različitim oblicima diskriminacije i nasilja kojima su žene širom svijeta i dalje izložene i potvrđeno je da su ljudska prava žena i ženske djece neotuđivi, nedjeljivi i sastavni dio opštih ljudskih prava¹². Rodno nasilje i svi oblici rodnog zlostavljanja i iskorištavanja, uključujući ona koja su posljedica kulturnih predrasuda i međunarodne trgovine, nespojivi su s dostojanstvom i vrijednošću ljudske osobe, pa se moraju iskorijeniti. To se može postići pravnim mjerama, državnim akcijama i međunarodnom suradnjom u područjima kao što su državni i društveni razvoj, vaspitanje i obrazovanje, zaštita materinstva, zdravlja i socijalna potpora.

10 Usvojena od strane Generalne skupštine 20. decembra 1993. Godine
Dostupno na: <https://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/ViolenceAgainstWomen.aspx>

11 Dostupno na: <https://www.ohchr.org/Documents/ProfessionalInterest/vienna.pdf>

12 „Ljudska prava žena i ženske djece neotuđivi su, integralni i nedjeljivi dio opštih ljudskih prava. Puno i ravnopravno učestvovanje žena u političkom, građanskom, ekonomskom, društvenom i kulturnom životu na nacionalnom, regionalnom i međunarodnom nivou te iskorjenjivanje svih oblika diskriminacije po osnovu pola, prioritetni su zadaci međunarodne zajednice. Nasilje po osnovu pola i svi oblici polnog zlostavljanja i iskorištavanja, uključujući ona koja su posljedica kulturnih predrasuda i međunarodne trgovine, nespojivi su s dostojanstvom i vrijednošću ljudske osobe, pa se moraju iskorijeniti. To se može postići pravnim mjerama, državnim akcijama i međunarodnom saradnjom u područjima kao što su ekonomski i društveni razvoj, vaspitanje i obrazovanje, zaštita materinstva, zdravlja i socijalna podrška.“ Bečka deklaracija, stav 18

Između ostalog, ova deklaracija je podstakla zemlje da definišu nacionalne posebne programe za ljudska prava za formulisanje strategije ljudskih prava koja odgovara njihovoj situaciji. Istaknuto je da donošenje strategija treba da bude istinski nacionalni poduhvat, oslobođen usko stranačkih interesa kao i da nacionalni akcioni plan mora podržati vlada i uključiti sve sektore društva, jer njegov uspjeh zavisi u velikoj mjeri od stepena u kojem ga građani osjećaju kao svoj. Karakterističnost ove deklaracije je imenovanje specijalnog izvjestioca o nasilju nad ženama koji ima kompetencije da traži i dobije informacije o nasilju nad ženama, daje preporuke na lokalnom, nacionalnom i međunarodnom nivou za borbu protiv nasilja nad ženama.

*Pekinška deklaracija i Platforma za akciju*¹³ je usvojena na Četvrtoj svjetskoj konferenciji o ženama, koja je održana 15. septembra 1995. godine. Ova deklaracija polazi od principa da su ženska prava ljudska prava i sadrži set od 12 kritičnih oblasti od važnosti odn. strateških ciljeva za osnaživanje žena. Od 12 oblasti u kojima je najizraženija rodna neravnopravnost u Pekinškoj deklaraciji, Crna Gora se opredijelila za osam oblasti u kojima namjerava da djeluje u cilju postizanja rodne ravnopravnosti, a to su: Unaprjeđenje ljudskih prava žena i rodne ravnopravnosti; Rodno osjetljivo vaspitanje i obrazovanje; Rodna ravnopravnost u ekonomiji; Rodno osjetljiva zdravstvena zaštita; Rodno zasnovano nasilje; Rodna ravnopravnost u medijima, kulturi i sportu; Ravnopravnost u procesu odlučivanja u političkom i javnom životu; Institucionalni mehanizmi za primjenu rodne ravnopravnosti i međunarodna saradnja. Kao četvrtu oblast od ukupno 12, uključuje pitanje eliminacije svih oblika nasilja nad ženama i predviđene akcije, odnosno praktične mjere koje države, međunarodne i nevladine organizacije treba da preduzmu mjere kako bi se nasilje nad ženama preveniralo i suzbijalo.

Povodom 25-godišnjice Četvrte svjetske konferencije o ženama i usvajanja Pekinške deklaracije i platforme za akciju (1995), Ekonomsko – socijalno vijeće Ujedinjenih nacija odlučilo je da na svojoj 64. sjednici, u 2020. godini, Komisija za status žena sagleda i procijeni implementaciju Pekinške deklaracije i platforme za akciju i rezultate 23. specijalne sjednice Generalne skupštine, uključujući procjenu trenutnih izazova koji utiču na implementaciju Platforme za akciju i postizanje rodne ravnopravnosti i osnaživanje žena kao i njen doprinos u potpunoj realizaciji Agende održivog razvoja 2030. Vijeće je pozvalo sve države da sveobuhvatno sagledaju ostvareni napredak na nacionalnom nivou. U cilju sagledavanja sveobuhvatnog pregleda na nacionalnom nivou sačinjen je Izvještaj Crne Gore¹⁴ o implementaciji Pekinške deklaracije i Platforme za akciju (BPFA) i Agende za održivi razvoj 2030 (agenda 2030).

*Ciljevi održivog razvoja*¹⁵ se naslanjaju na *Milenijumske razvojne ciljeve*¹⁶ koji između ostalog tretiraju i pitanje nasilja nad ženama. Agenda održivog razvoja do 2030. godine sadrži 17 ciljeva održivog razvoja, koji se nazivaju i Globalnim ciljevima, i predstavljaju nadgradnju Milenijumskih razvojnih ciljeva (MDGs). Jedan od 17 ciljeva, konkretno cilj broj pet se odnosi na postizanje rodne ravnopravnosti i osnaživanje svih žena i djevojčica. Isti između ostalog, podrazumijeva eliminaciju svih oblika diskriminacije žena; eliminaciju svih oblika nasilja nad ženama, uključujući i trgovinu ljudima, seksualno i sve ostale oblike eksploatacije; eliminaciju svih štetnih praksi za žene i djevojčice, kao što su udaja djece, rana udaja, prisilni brakovi i genitalno sakaćenje žena.

---

13 Dostupno na: <https://beijing20.unwomen.org/en/about>

14 file:///D:/Downloads/Izve%C5%A1taj%20Crne%20Gore%20o%20implementaciji%20Pekin%C5%A1ke%20deklaracije.pdf

15 <https://sustainabledevelopment.un.org/sdg5>

16 <https://www.un.org/millenniumgoals/>

2.2. DOKUMENTI SAVJETA EVROPE

Krovni dokument Savjeta Evrope koji je prvi put regulisao institut diskriminacije po više osnova, uključujući i diskriminaciju po osnovu pola je *Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda*¹⁷. Konvencija je usvojena 1950. godine u Rimu nakon čega je usvojeno još 16 protokola¹⁸ kojima su uređena nova prava ili mehanizmi za sprovođenje ovog dokumenta. Konvencija je temeljni pravni instrument zaštite ljudskih prava Savjeta Evrope i jedan od najznačajnijih međunarodnih instrumenata za uspostavljanje vladavine prava, demokratiju i zaštitu ljudskih prava, a za oblast diskriminacije je od značaja Protokol. br. 12. koji unaprjeđuje zaštitu od diskriminacije na način što uređuje da svako pravo koje zakon predviđa, može se ostvariti bez diskriminacije po bilo kom osnovu kao što je pol, rasa, boja kože, jezik, vjeroispovijest, političko ili drugo mišljenje, nacionalno ili socijalno porijeklo, veza sa nekom nacionalnom manjinom, imovinsko stanje, rođenje ili drugi status. Pojam zakona u Konvenciji nije samo zakon u formalnom smislu. On može da obuhvata i neki drugi propis (npr. podzakonski akt) odluku državnog autoriteta, Ustav, međunarodni ugovor čija je strana ugovornica i relevantna država, kao i pravo evropske zajednice¹⁹.

Nakon sticanja nezavisnosti, Crna Gora je 2006. godine uputila Savjetu Evrope izjavu o sukcesiji u odnosu na sve konvencije čija je potpisnica ili strana ugovornica bila državna zajednica Srbija i Crna Gora da bi 11. maja 2007. godine Crna Gora postala članica Savjeta Evrope. U predmetu *Bi-jelić protiv Crne Gore i Srbije*²⁰ Evropski sud za ljudska prava utvrdio je da njegova nadležnost i primjena Konvencije u odnosu na Crnu Goru važi od 3. marta 2004. godine, kada je Crna Gora u sastavu državne zajednice SCG predala Savjetu Evrope instrumente o ratifikaciji Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda.

Sa ratifikovanjem *Konvencije Savjeta Evrope o suzbijanju i sprječavanju nasilja nad ženama i nasilja u porodici*²¹ (u daljem tekstu *Istanbulska konvencija*) koja je ratifikovana 22. aprila 2013. a stupila na snagu 1. avgusta 2014. godine, Crna Gora je preuzela niz novih obaveza koje se tiču strukturalne zabrane diskriminacije i sprovođenja principa „nulte tolerancije” prema nasilju nad ženama i nasilju u porodici kroz djelotvornu i koordinisanu saradnju svih nadležnih organa, institucija i organizacija. S obzirom da je ovo jedan od ključnih dokumenata koji uređuje oblast nasilja u porodici i rodno zasnovanog nasilja, zaslužuje širu elaboraciju.

Istanbulska konvencija je otvorena za potpisivanje državama članicama Savjeta Evrope, državama koje nijesu članice ali su učestvovala u njenoj izradi, kao i Evropskoj uniji (kao cjelini) a svakako da i ostale države, koje nijesu članice Savjeta Evrope, mogu pristupiti Konvenciji. Da bi Istanbulska konvencija stupila na snagu, potrebno je bilo da je ratifikuje 10 država (od čega osam država su morale biti članice Savjeta Evrope). Prema zvaničnim izvorima²² Savjeta Evrope u momentu izrade ove analize čak 45 država je potpisalo, dok je 34 države ratifikovale Konve-

17 <https://www.un.org/millenniumgoals/>

18 <https://www.coe.int/en/web/conventions/search-on-treaties/-/conventions/treaty/results/subject/3>

19 ESLJP, predmet Maloun protiv Ujedinjenog Kraljevstva, presuda od 27. juna 1984, stav 67;

20 ESLJP, presuda od 14.12.2009. godine, stav 69;

21 <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/090000168008482e>

22 <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/210/signatures>

nciju. Instrument je stupio na snagu u sledećim državama: Albanija, Andora, Austrija, Belgija, Bosna i Hercegovina, Crna Gora, Danska, Estonija, Finska, Francuska, Grčka, Gruzija, Holandija, Hrvatska, Island, Irska, Italija, Luksemburg, Kipar, Malta, Monako, Njemačka, Norveška, Poljska, Portugalija, Rumunija, San Marino, Slovenija, Sjeverna Makedonija, Srbija, Turska, Španija, Švedska i Švajcarska. Bitno je istaći da je ovaj dokument potpisala ali nije ratifikovala Evropska Unija.

Sama Konvencija propisuje specifične standarde i to prije svega definiše nasilje nad ženama kao oblik diskriminacije žena i kršenje njihovih ljudskih prava, zatim pruža standard „dužne pažnje/dužne prilježnosti/potpune posvećenosti“ („due diligence“) i to u prevenciji, zaštiti, procesuiranju i sankcionisanju nasilja. U praksi međunarodnih institucija primjena ovog koncepta veoma je složena jer se mora dokazati da država nije postupala u skladu sa standardom „potpune posvećenosti“, te da njene institucije nisu preduzele sve potrebne mjere prevencije, a da su u konkretnom slučaju morali i mogli da preduzmu mjere za sprečavanje i kažnjavanje počinioca nasilnog akta.

Ova Konvencija uspostavlja jasne standarde u oblastima zakonodavstva, prevencije, obuhvatnih mjera pravne i institucionalne zaštite i podrške žrtvama (uključujući uspostavljanje i održiv razvoj opštih i specijalizovanih usluga žrtvama), kao i efikasno procesuiranje i kažnjavanje počinitelaca ali i programa tretmana za njih. Uz prednje, Konvencija iziskuje znatne promjene u zakonodavnom i strateškom okviru za prevenciju i suzbijanje nasilja nad ženama u mnogim zemljama. Kao posebna specifičnost izdvaja se priznanje i afirmisanje dostignuća nevladinog sektora, a ženske nevladine organizacije preporučuje kao ključne aktere u pružanju specijalizovanih usluga i nezaobilazne partnere u prevenciji, koordinisanim akcijama zaštite i drugim glavnim oblastima borbe protiv nasilja nad ženama. Neophodno je pomenuti da ima jasnu rodnu dimenziju koja prožima odredbe i uspostavlja jasne strukturalne veze između nasilja nad ženama i rodni nejednakosti.

Ovaj instrument prepoznaje problem višestruko diskriminiranih žrtava, prije svega izbjeglica, migranata/kinja, azilanata/kinja, i uz to uspostavlja nezavisan međunarodni mehanizam za nadgledanje i praćenje implementacije Konvencije na nacionalnom nivou – Komitet GREVIO. Konvencija predviđa da se istrage i sudski postupci u vezi sa svim oblicima nasilja sprovode bez nepotrebnih odlaganja i uz puno uvažavanje prava žrtve i nudi jedan holistički odgovor na nasilje nad ženama i nasilje u porodici.

U smislu međunarodnih standarda od značaja je *Preporuka 1450 (2000) Nasilje nad ženama u Evropi*²³, u kojoj Skupština primjećuje da iako je nasilje u porodici jedan od najčešćih oblika nasilja nad ženama, ono ostaje najmanje vidljivo. No, pored svega procijenjeno je da više žena u Evropi umre ili bude ozbiljno povrijeđeno svake godine usljed nasilja u porodici nego usljed raka ili saobraćajnih nesreća. Troškovi, u smislu ljudskih i drugih resursa, značajni su kako medicinskim i zdravstvenim službama, tako i poslodavcima, sudovima i policiji.

*Preporuka 1582 (2000)1 Nasilje nad ženama u porodici*²⁴ je na stanovištu da države treba da preduzmu niz mjera u cilju suzbijanja nasilja u porodici i to prije svega: da poboljšaju statistiku o nasilju u porodici, da razvijaju partnerstvo između vlasti odgovornih za zaštitu ženskih prava i regionalnih i lokalnih vlasti u cilju povećanja broja centara za rehabilitaciju i skloništa za žene

---

23 Dostupno na: <https://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=16783&lang=en>

24 Dostupno na: <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=17055&>

žrtve nasilja u porodici, da pokrenu, kroz medije, kampanje za nacionalnu svijest protiv nasilja u porodici, da povećaju državni budžet kako bi pružile podršku socijalnim službama koje se bave problemom nasilja u porodici, da podstaknu žene da nauče tehnike samoodbrane, koncept nasilja u porodici bi trebalo da bude definisan u državnom zakonodavstvu tako da se tretira kao ozbiljno krivično djelo, bez obzira na oblik.

*Preporuka Rec(2002)5 Odbora Ministara zemljama članicama za zaštitu žena od nasilja*²⁵ preporučuje vladama zemalja članica da podstiču sve relevantne institucije koje se bave problemom nasilja nad ženama (policija, medicinske i socijalne profesije) da naprave srednje i dugoročne akcione planove, koji sadrže aktivnosti za prevenciju nasilja i zaštitu žrtava kao i da promovišu istraživanja, prikupljanje statistike i umrežavanje na nacionalnom i međunarodnom nivou. Uz to, preporukom se dodaje da je neophodno da se poboljšaju interakciju između naučne zajednice, NVO-a, odgovornih političara koji donose odluke u sferi zakonodavstva, zdravstvenih, edukativnih, socijalnih i policijskih tijela, kako bi se napravila koordinirana akcija protiv nasilja.

*Preporuka 1681 (2004)1 Kampanja za borbu protiv nasilja nad ženama u porodici u Evropi*²⁶ apostrofira prirodu ovog problema i ističe da se moraju natjerati države članice Savjeta Evrope da nasilje u porodici posmatraju kao nacionalni politički problem te da ga rješavaju u širem političkom okviru, uz učešće vlada, parlamenta i građanskog društva. Države članice imaju obavezu po međunarodnom pravu da djeluju u skladu sa načelom dužne pažnje kako bi preduzele efikasne korake ka okončanju nasilja nad ženama, uključujući i nasilje u porodici i da štite žrtve/preživjele tog nasilja. Ukoliko one ne žele da budu odgovorne, države moraju preduzeti efikasne mjere sprečavanja i kažnjavanja takvih djela pojedinaca i zaštite žrtava/preživjelih.

2.3 DOKUMENTI EVROPSKE UNIJE

U svojim početnim članovima *Ugovor o funkcionisanju Evropske Unije*²⁷ reguliše jednakost između muškaraca i žena dok u svim svojim aktivnostima Unija nastoji da otkloni nejednakosti i podstakne ravnopravnost muškaraca i žena.

*Direktiva 2011/36/EU Evropskog parlamenta i Vijeća*²⁸ o sprečavanju i suzbijanju trgovine ljudima i zaštiti njegovih žrtava i u zamjeni Okvirne odluke Vijeća 2002/629/PUP reguliše pitanja nasilja nad ženama i djecom koja su žrtve trgovine ljudima ako je porodica na državnom području države članice Evropske Unije.

*Direktiva 2011/99/EU Evropskog Parlamenta i Vijeća*²⁹ se primjenjuje na zaštitne mjere u krivičnim postupcima čiji je cilj zaštita svih žrtava, a ne samo žrtvi rodno zasnovanog nasilja, uzimajući u obzir specifičnosti svake vrste krivičnog djela.

Direktiva 2012/29/EU Evropskog Parlamenta i Vijeća o uspostavljanju minimalnih standarda za prava, potporu i zaštitu žrtava krivičnih djela.

25 <https://www.coe.int/en/web/genderequality/recommendation-rec-2002-5-and-other-tools-of-the-council-of-europe-concerning-violence-against-women>

26 Dostupno na: <https://pace.coe.int/en/files/10781#trace-3>

27 Dostupno: http://www.azzk.me/1/doc/Ugovor_o_funkcionisanju_EU.pdf

28 Dostupno: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:32011L0036&from=GA>

29 Dostupno: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?uri=CELEX%3A32011L0099>

III NACIONALNI PRAVNI OKVIR

Na samom početku ovog dijela neophodno je pomenuti da *Ustav Crne Gore*³⁰ definiše supermatiju međunarodnog prava nad unutrašnjim pravom, kojim se omogućava direktna primjena međunarodnih standarda i ratifikovanih konvencija u pravni poredak Crne Gore.

U tom smislu član 9 Ustava jasno propisuje da su “potvrđeni i objavljeni međunarodni ugovori i opšteprihvaćena pravila međunarodnog prava sastavni dio unutrašnjeg pravnog poretka, imaju primat nad domaćim zakonodavstvom i neposredno se primjenjuju kada odnose uređuju drugačije od unutrašnjeg zakonodavstva”. Crna Gora je potpisnica mnogih međunarodnih pravnih akata koji su veoma značajni za priznavanje nasilja u porodici kao kršenja ljudskih prava po međunarodnom pravu i kao vida diskriminacije žena.

U dijelu „Ljudska prava i slobode” uređuje se čitav set prava i sloboda građana kojima se između ostalog garantuju osnovna ljudska prava i slobode, zabranjuje diskriminacija po bilo kom osnovu, garantuje rodna ravnopravnost, dostojanstvo i sigurnost čovjeka, nepovredivost fizičkog i psihičkog integriteta čovjeka, njegove privatnosti i ličnih prava, zabrana mučenja ili nečovječnog i ponižavajućeg postupanja, sloboda kretanja i nastanjivanja. U članu 8, stav 1 Ustava se utvrđuje da je zabranjena svaka neposredna ili posredna diskriminacija po bilo kom osnovu, dok je u istom članu stav 2 navedeno da se diskriminacijom ne smatra primjena posebnih mjera koje su usmjerene na stvaranje uslova za ostvarivanje rodne ravnopravnosti i ukupne ravnopravnosti i zaštite lica koja su po bilo kom osnovu u nejednakom položaju.

Pored prednjeg, krovni dokument propisuje u članu 18 da država jamči ravnopravnost žene i muškarca i razvija politiku jednakih mogućnosti koji je bio osnov za donošenje prvog antidiskriminacionog zakona u Crnoj Gori, Zakona o rodnoj ravnopravnosti. U nastavku ovog dokumenta u članu 21. propisano je da Crna Gora garantuje pravo na pravnu pomoć koja može biti besplatna, u skladu sa zakonom. U dijelu Ustava koji se odnosi na privremeno ograničavanje prava i sloboda se kaže da se ograničenje prava i sloboda ne smije činiti po osnovu pola, niti bilo kojeg drugog ličnog svojstva a uz to se ne mogu ukidati zabrane: izazivanja ili podsticanja mržnje ili netrpeljivosti; diskriminacije; ponovnog suđenja i osude za isto krivično djelo; nasilne asimilacije dok norma 73 stav 1 predviđa posebnu zaštitu za majku i dijete.

*Krivični zakonik Crne Gore*³¹ članom 220, predviđa krivično djelo Nasilje u porodici ili u porodičnoj zajednici. U okviru tog člana propisana su četiri oblika od kojih je jedan osnovni oblik krivičnog djela, a tri oblika su kvalifikovani oblici krivičnog djela koji za posledicu imaju narušavanje tjelesnog ili duševnog integriteta člana svoje porodice ili porodične zajednice. Isti član predviđa da će se za kršenje izrečenih mjera zbog nasilja u porodici koje je sud ili drugi državni organ odredio na osnovu zakona kao i vrste sankcija za učinjeno krivično djelo kazniti novčanom kaznom ili zatvorom do jedne godine.

---

30 (“Službeni list Crne Gore”, br. 001/07 od 25.10.2007, 038/13 od 02.08.2013)

31 (“Službeni list Republike Crne Gore”, br. 070/03 od 25.12.2003, 013/04 od 26.02.2004, 047/06 od 25.07.2006, “Službeni list Crne Gore”, br. 040/08 od 27.06.2008, 025/10 od 05.05.2010, 073/10 od 10.12.2010, 032/11 od 01.07.2011, 064/11 od 29.12.2011, 040/13 od 13.08.2013, 056/13 od 06.12.2013, 014/15 od 26.03.2015, 042/15 od 29.07.2015, 058/15 od 09.10.2015, 044/17 od 06.07.2017, 049/18 od 17.07.2018, 003/20 od 23.01.2020)

Krivično djelo nasilja u porodici se goni po službenoj dužnosti, što znači da državni tužilac pokreće krivični postupak, a koje rješenje je u skladu sa preporukama i pravnim standardima sadržanim u međunarodnim dokumentima o ljudskim pravima.

Zakonik u dijelu Značenje izraza u članu 142 pojašnjava ko se sve smatra članom porodice i porodične zajednice, te u smislu tog zakona pod tim pojmom se podrazumijevaju i bivši bračni drugovi, krvni srodnici i srodnici iz potpunog usvojenja u pravoj liniji bez ograničenja, a u pobočnoj liniji zaključno sa četvrtim stepenom, srodnici iz nepotpunog usvojenja, tazbinski srodnici zaključno sa drugim stepenom, lica koja žive u istom porodičnom domaćinstvu i lica koja imaju zajedničko dijete ili je dijete na putu da bude rođeno iako nikad nisu živjela u istom porodičnom domaćinstvu, međutim ovim dokumentom se ne prepoznaje partnersko nasilje.

Isti Zakonik članom 67 propisuje da se učiniocu krivičnog djela mogu izreći mjere bezbjednosti u cilju otklanjanja stanja ili uslova koji mogu biti od uticaja da učinilac ubuduće vrši krivična djela, a zakon prepoznaje sledeće mjere bezbjednosti: 1) obavezno psihijatrijsko liječenje i čuvanje u zdravstvenoj ustanovi; 2) obavezno psihijatrijsko liječenje na slobodi; 3) obavezno liječenje narkomana; 4) obavezno liječenje alkoholičara; 5) zabrana vršenja poziva, djelatnosti i dužnosti; 6) zabrana upravljanja motornim vozilom; 7) oduzimanje predmeta; 8) protjerivanje stranca iz zemlje; 9) javno objavljivanje presude; 10) zabrana približavanja; 11) udaljenje iz stana ili drugog prostora za stanovanje.

Sud može učiniocu krivičnog djela izreći jednu ili više mjera bezbjednosti kad postoje uslovi za njihovo izricanje predviđeni ovim zakonikom. Obavezno psihijatrijsko liječenje i čuvanje u zdravstvenoj ustanovi i obavezno psihijatrijsko liječenje na slobodi neuračunljivom učiniocu izriču se samostalno.

U datoj analizi neophodno je pomenuti i izmjene i dopune člana 42a Krivičnog zakonika kojom je propisana kvalifikatorna (otežavajuća) okolnost koju sudovi imaju cijeliti prilikom odmeravanja kazne za krivično djelo učinjeno iz mržnje zbog pripadnosti rasi, vjeroispovijesti, nacionalne ili etničke pripadnosti, pola, seksualne orijentacije ili rodnog identiteta drugog lica. Ovim putem zakonodavac je obezbijedio strožije kažnjavanje, a time i pojačanu krivično-pravnu zaštitu u odnosu na pojedine posebno ranjive društvene grupe čiji su pripadnici žrtve različitih krivičnih djela koja se vrše iz mržnje zbog te pripadnosti pri čemu su nabrojane određene kategorije - djeca, lica sa invaliditetom, trudna žena, starija lica, izbjeglice dok nijesu obuhvaćena lica drugačijeg rodnog identiteta i LGBTIQ osobe koje su nerijetko žrtve nasilja u porodici.

*Zakonik o krivičnom postupku*³² u članu 109 stav 2 propisuje da se oslobađanje od dužnosti svjedočenja ne odnosi na lica koja su pozvana da svjedoče u postupku za krivično djelo zapuštanje i zlostavljanje maloljetnog lica, nasilje u porodici ili u porodičnoj zajednici i rodoskrvnjenje, kad je oštećeno maloljetno lice.

*Zakon o prekršajima*³³ sadrži upućujuće norme na Zakon o zaštiti od nasilja u porodici, ali je od značaja ukazati da član 177 stav 5 predviđa da se sporazum o priznanju krivice ne može zaključiti u postupku utvrđivanja prekršaja u oblasti zaštite od nasilja u porodici.

32 ("Službeni list Crne Gore", br. 057/09 od 18.08.2009, 049/10 od 13.08.2010, 047/14 od 07.11.2014, 002/15 od 16.01.2015, 035/15 od 07.07.2015, 058/15 od 09.10.2015, 028/18 od 27.04.2018, 116/20 od 04.12.2020)

33 ("Službeni list Crne Gore", br. 001/11 od 11.01.2011, 006/11 od 25.01.2011, 039/11 od 04.08.2011, 032/14 od 30.07.2014, 043/17 od 04.07.2017, 051/17 od 03.08.2017)

Zahvaljujući dugogodišnjim nastojanjima ženskih nevladinih organizacija da porodično nasilje učine društveno vidljivim i njihovom sistematskom javnom zagovaranju i lobiranju za usvajanje odgovarajućih zakonskih rješenja u Crnoj Gori je uspostavljen pravni okvir za sprečavanje, suzbijanje i zaštitu žrtava nasilja u porodici. U *Zakonu o zaštiti od nasilja u porodici*³⁴ data je definicija nasilja u porodici. Nasilje je definisano kao činjenje ili nečinjenje člana porodice kojim se ugrožava fizički, psihički, seksualni ili ekonomski integritet, duševno zdravlje i spokojstvo drugog člana porodice, bez obzira na mjesto gdje je učinjeno. Ovim zakonom je propisana i definicija člana porodice, te se pod tim pojmom podrazumijeva bračni drug ili bivši bračni drug, njihova djeca i djeca svakog od njih; vanbračni partner, ili bivši vanbračni partner bez obzira na trajanje vanbračne zajednice, njihova djeca i djeca svakog od njih; krvni srodnik i srodnik iz potpunog usvojenja u pravoj liniji bez ograničenja, a u pobočnoj liniji zaključno sa četvrtim stepenom; srodnik iz nepotpunog usvojenja; tazbinski srodnik zaključno sa drugim stepenom u bračnoj ili vanbračnoj zajednici; lica koja žive u istom porodičnom domaćinstvu i lica koja imaju zajedničko dijete ili je dijete začeto.

Zakon o zaštiti od nasilja u porodici propisuje pet zaštitnih mjera koje se mogu izreći učinio-cu nasilja: udaljenje iz stana ili drugog prostora za stanovanje; zabrana približavanja; zabrana uznemiravanja i uhođenja; obavezno liječenje od zavisnosti; obavezni psihosocijalni tretman.

Kada je u pitanju koordinirani i sveobuhvatni pristup primjeni Zakona, institucije koje se bave zaštitom od nasilja u porodici su organ uprave nadležan za policijske poslove (policija), organi za prekršaje, Državno tužilaštvo, centri za socijalni rad ili druge ustanove socijalne i dječje zaštite, zdravstvene ustanove, kao i drugi organ i ustanove koji se bave zaštitom. Dužnost ovih organa je da u okviru svojih ovlašćenja pruže potpunu i koordiniranu zaštitu koja je neophodna za zaštitu žrtve u zavisnosti od stepena njene ugroženosti. Nevladina organizacija, drugo pravno i fizičko lice takođe mogu pružiti zaštitu u skladu sa Zakonom. Navedeni organi i ustanove dužni su da u skladu sa Zakonom obezbijede međusobno obavješćavanje i pomoć radi sprječavanja i otkrivanja nasilja, otklanjanja uzroka i pružanja pomoći žrtvi u uspostavljanju uslova za bezbjedan život.

Članom 11 Zakona o zaštiti od nasilja u porodici propisana je mogućnost da centar za socijalni rad obrazuje stručni tim od predstavnika te ustanove, organa i službi lokalne uprave, policije, nevladinih organizacija i stručnjaka koji se bave pitanjima porodice, radi utvrđivanja plana pomoći žrtvi i koordinacije aktivnosti u procesu pomoći žrtvi, u skladu sa njenim potrebama i izborom.

Za potrebno je ukazati da je jedan od međunarodnih standarda inkorporiran u *Zakon o alternativnom rješavanju sporova*³⁵ koji u članu 53 ukazuje da medijator posebno vodi računa da li okolnosti slučaja ukazuju na postojanje nasilja u porodici, kao i da je medijator dužan da obustavi postupak medijacije u svim slučajevima u kojima zbog sumnje na postojanje nasilja u porodici medijacija ne bi bila svrsishodna.

Na osnovu ovog zakona donešena su četiri podzakonska akta i to: *Pravilnik o bližem načinu izvršenja zaštitne mjere obavezno liječenje od zavisnosti*³⁶, *Pravilnik o bližem načinu izvršenja zaštitnih mjera udaljenje iz stana, zabrana približavanja i zabrana uznemiravanja i uhođen-*

34 ("Službeni list Crne Gore", br. 046/10 od 06.08.2010, 040/11 od 08.08.2011)

35 ("Službeni list Crne Gore", br. 077/20 od 29.07.2020)

36 ("Službeni list Crne Gore", br. 021/12 od 18.04.2012)

ja³⁷, *Pravilnik o bližem načinu određivanja i sprovođenja zaštitne mjere obaveznog psihosocijalnog tretmana*³⁸ i *Pravilnik o bližem sadržaju i izgledu obrasca naređenja o udaljenju ili zabrani vraćanja u stan ili drugi prostor za stanovanje*³⁹.

U cilju što bolje implementacije Zakona o zaštiti od nasilja u porodici donijet je poseban strateški dokument koji za predmet ima zaštitu od nasilja u porodici - *Strategija zaštite od nasilja u porodici 2011-2015*⁴⁰, usvojena u junu 2011. godine. Kao nastavak sveobuhvatnog pristupa pitanjima od značaja za zaštitu od nasilja u porodici u decembru 2015. godine donijeta je nova *Strategija zaštite od nasilja u porodici za period 2016- 2020* sa pratećim akcionim planom za njenu implementaciju. U momentu izrade ove analize, u toku je izrada Nacionalnog dokumenta za implementaciju Istanbulske Konvencije. Pomenuti dokument je predviđen da zamijeni *Strategiju zaštite od nasilja u porodici 2016-2020*⁴¹.

S ciljem ostvarivanja koordiniranog odgovora svih institucija, 2011. godine potpisan je *Protokol o postupanju, prevenciji i zaštiti od nasilja u porodici*. Potpisnici Protokola su Ministarstvo pravde, Vrhovni sud Crne Gore, Vrhovno državno tužilaštvo, Ministarstvo prosvjete, Ministarstvo zdravlja, Ministarstvo rada i socijalnog staranja, Uprava policije i Vijeće za prekršaje Crne Gore. Protokolom su definisane uloge i dužnosti svih relevantnih institucija.

Protokol o postupanju u slučajevima nasilja nad ženama i nasilja u porodici, iz 2018. godine čiji je potpisnik i Zaštitnik ljudskih prava i sloboda inoviran je i unaprijeđen u skladu sa preuzetim obavezama iz Istanbulske konvencije i istim je unaprijeđeno među-institucionalno postupanje na osnovu dosadašnjeg iskustva, a sa ciljem da se osigura: primjena Istanbulske konvencije u svakodnevnoj praksi institucija i organizacija kako bi pružili efikasnu i brzu zaštitu žrtvama nasilja; Razmjena podataka i informacija kroz informacione sisteme između relevantnih institucija i organizacija; Usklađuje metodologija prikupljanja podataka kod relevantnih institucija i organizacija, u cilju formiranja jedinstvene baze podataka.

---

37 ("Službeni list Crne Gore", br. 004/14 od 24.01.2014)

38 ("Službeni list Crne Gore", br. 050/13 od 30.10.2013)

39 ("Službeni list Crne Gore", br. 042/12 od 31.07.2012)

40 Dostupno na: <https://mrs.gov.me/biblioteka>

41 Dostupno na: <https://mrs.gov.me/biblioteka>

IV ANALIZA PODATAKA DOBIJENIH OD SUDOVA ZA PREKRŠAJE

U cilju realizacije datog projekta koji je institucija Zaštitnika sprovela u saradnji sa međunarodnom organizacijom OSCE, između ostalog obuhvaćena je analiza odluka donijetih pred sudovima za prekršaje i identifikovanje glavnih problema u sudskom odgovoru na nasilje u porodici i rodno zasnovano nasilje.

Aktivnosti projekta obuhvataju statistiku broja prijavljenih i procesuiranih slučajeva nasilja u porodici i nasilja nad ženama i analizu odluka sudova za prekršaje u predmetima nasilja u porodici i nasilja nad ženama tokom 2019. godine kao i analizu postupanja za vrijeme pandemije COVID 19 za period mart - jul 2020. godine.

Analizom su obuhvaćeni slijedeći sudovi: Sud za prekršaje Bijelo Polje (uključujući odjeljenja Pjevlja, Berane i Rožaje), Sud za prekršaje Budva (odjeljenja Ulcinj, Bar, Kotor i Herceg Novi), Sud za prekršaje Podgorica (odjeljenja Nikšić, Cetinje i Danilovgrad).

Zaštitnik je od navedenih sudova zahtijevao da metodom slučajnog odabira kako za 2019. godinu, tako i za period 01. januar- 31. jul 2020. godine pomenuti sudovi dostave kopije od po 10 rješenja iz svakog odjeljenja i sjedišta suda u predmetima nasilja u porodici i rodno zasnovanog nasilja. Kao posebno, bilo je potrebno da od ukupnog broja dostavljenih rješenja za gore naznačeni period 2020. godine, najmanje 30% bude iz perioda mart-jul 2020. godine, odnosno iz vremena pandemije COVID 19. Zahvaljujući dobroj višegodišnjoj saradnji, od sva tri suda je dobijen traženi istraživački uzorak na osnovu kojeg je rađena analiza.

Kada je riječ o dužini trajanja postupka sa jedne strane sa zadovoljstvom primjećujemo da su u određenom broju predmeta sudovi postupali ažurno po podnijetim zahtjevima za pokretanje prekršajnog postupka i u kratkom roku donijeli odluke. Međutim sa druge strane sa zabrinutošću primjećujemo da je u pojedinim predmetima došlo do neprimjerenog odugovlačenja postupka. Kako se u konkretnoj oblasti radi o hitnim postupcima, te postupcima koji u najvećem broju slučajeva nisu pretjerano složeni u činjeničnom i pravnom smislu, apelujemo na sudove da u budućem postupanju broj predmeta u kojima dolazi do odugovlačenja postupka, smanje na najmanju moguću mjeru. Podsjećamo da suprotno postupanje u predmetima iz konkretne oblasti može dovesti do nastanka fatalnih posledica, kako po žrtvu nasilja, tako i po društvo u cjelini.

Sud za prekršaje Podgorica

42

Sud za prekršaje Budva

104

Sud za prekršaje Bijelo Polje

38

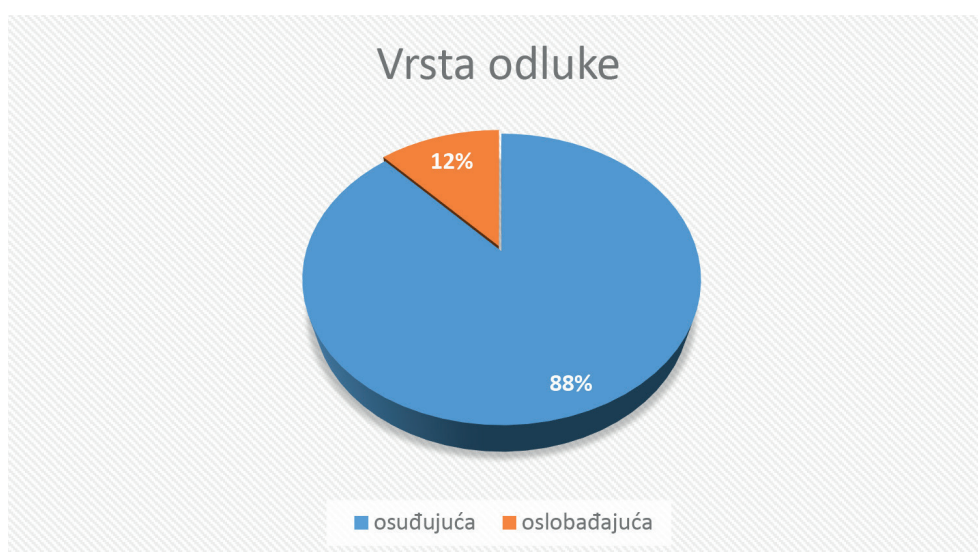

4.1. SUD ZA PREKRŠAJE PODGORICA

Ovaj Sud je blagovremeno dostavio 42 odluke od čega je 12 odluka iz nadležnosti Suda za prekršaje Podgorica, 10 rješenja Odjeljenja u Nikšiću, 10 njih je donijeto od strane Odjeljenja u Danilovgradu i 10 odluka iz nadležnosti Odjeljenja u Cetinju. Od ukupnog broja odluka, njih 12 je donijeto u periodu pandemije COVID 19 tj. mart – jun 2020. godine.

U pogledu ishoda postupka, zapaža se da od 42 odluke na nivou ovog Suda - 37 je osuđujućih odluka, dok je 5 oslobađajućih odluka.

U kategoriji *podnosilac zahtjeva za pokretanje prekršajnog postupka*, u odnosu na sva tri suda, evidentno je da je svaki postupak pokrenut od strane Uprave policije. Ova činjenica govori o tome da oštećeni odn. žrtve nasilja u porodici nijesu upoznate sa mogućnošću da same pokrenu prekršajni postupak.

**Podnosilac zahtjeva za pokretanje
prekršajnog postupka**

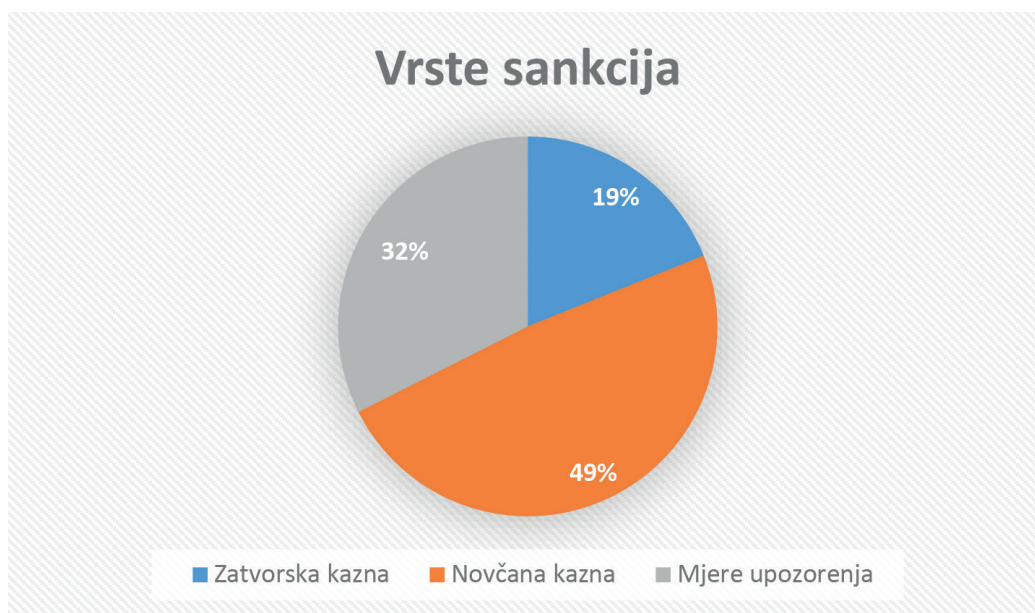
**UPRAVA POLICIJE
100%**

Da bismo sagledali efikasnost sudskog postupka, jedan od elemenata koji je bio u fokusu je i *dužina postupka*. Pa tako, u tom pogledu, na nivou svih sudova primijetno je da je najveći dio postupaka okončan u skladu sa načelom efikasnosti, dok je u jednom broju slučajeva u kojima

po ocjeni Zaštitnika nije bilo opravdano odugovlačenje postupka, isto je moglo izazvati kobne posljedice po žrtve nasilja u porodici i rodno zasnovanog nasilja. Još jednom podsjećamo da hitnost i efikasnost u postupanju pred Sudom za prekršaje je jedna od prednosti pokretanja ovog postupka.

Razmatrajući prekršajne sankcije koje su izrečene na nivou svih odjeljenja u okviru ovog Suda, a među kojima su uzete u obzir kazna zatvora, novčana kazna i mjera upozorenja, dok su zaštitne mjere posebno obrađene, zapaža se da je izrečeno svega sedam (7) zatvorskih kazni odnosno 19%, 18 novčanih kazni ili 49%, i 12 ili 32% mjera upozorenja. Ako se ima u vidu činjenica da je iz godine u godinu sve veći broj prijava u ovoj oblasti, te da je pred sudovima za prekršaje na predmetima iz oblasti Zakona o zaštiti od nasilja u porodici u 2019. godini bilo u radu 2.059 predmeta 1.972 predmeta u 2018. godini i 1.790 predmeta u 2017. godini⁴², može se zaključiti da se radi o blagoj kaznenoj politici. Smatramo da je upravo zbog evidentne učestalosti nasilja, neophodno je da se ovoj negativnoj društvenoj pojavi posvetiti veća pažnja i da uslijedi snažnija koordinacija organa i službi koji postupaju u slučajevima nasilja, kao i strožija kaznena politika koja pored zaštitnih mjera, praktikuje proporcionalne i odvratajuće sankcije za počinioce nasilja.

Analizirajući *zaštitne mjere*, evidentno je da je Sud za prekršaje u Podgorici izrekao 31 zaštitnu mjeru u 20 predmeta, a od tog broja izrečena su 4(četiri) udaljenja iz stana ili 16%, 17 zabrana približavanja ili 67%, 3(tri) obavezna liječenja od zavisnosti ili 5% i 7(sedam) odnosno 12% zabrana uznemiravanja i uhođenja. Na nivou svih odjeljenja u 11 predmeta izrečena je jedna zaštitna mjera dok su u devet(9) predmeta izrečene dvije ili više zaštitnih mjera. U svim predmetima u kojima su izrečene zaštitne mjere, određen je organ koji je zadužen za praćenje izvršenja zaštitne mjere.

⁴² Izvještaj o radu Zaštitnika za 2019. godinu, https://www.ombudsman.co.me/docs/1590478014_www-final---05---izvjestaj-o-radu-za-2019.pdf;

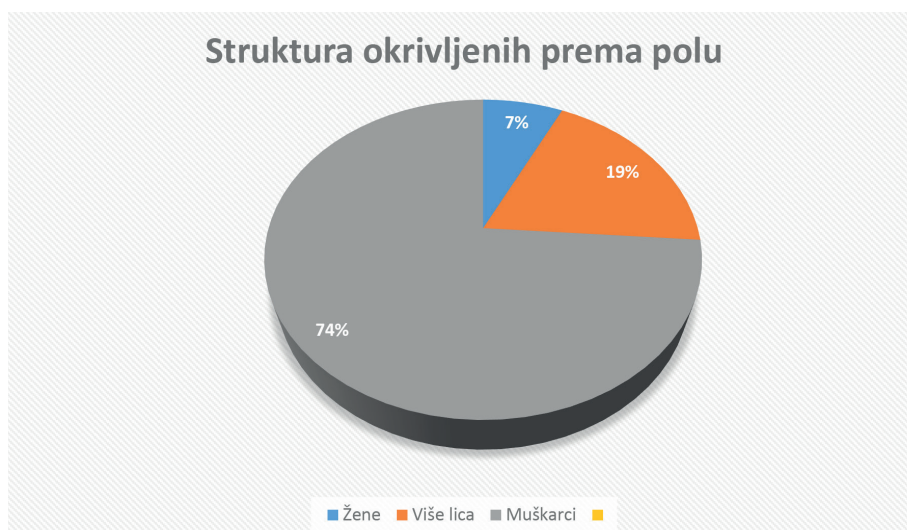
Zaštitne mjere

Jedan od segmenata koji je bio predmet analize su *karakteristike okrivljenog lica* koje su se odnosile na *pol, starosnu dob, bračni status, potomstvo, imovno stanje, obrazovanje, radni status i kažnjavanost za istu vrstu prekršaja*.

U odnosu na dati istraživački uzorak, utvrđeno je da se u tri (3) predmeta radi o (4) četiri počiniteljke nasilja ženskog pola ili 7%, u osam (8) predmeta (12) lica ili 19% počinioci su više lica različitog pola, dok su u (31) predmetu (31) počinitelj ili 74% okrivljenih lica muškog pola. Ovaj nalaz se u potpunosti slaže sa ranijim istraživanjima drugih domaćih i međunarodnih organizacija kojima je utvrđeno da među izvršiocima nasilja u porodici i rodno zasnovanog nasilja preovlađuju lica muškog pola i da su žene mogo manje zastupljene. Ono što je simptomatično je da se u analizi presuda uviđa da muškarci nasilje u najvećem broju slučajeva trpe od muških članova porodice – krvnih ili tazbinskih srodnika (očeva, sinova, braće, zetova, tastova). U tom smislu, za istaći je da je u svega jednoj presudi utvrđeno da je muškarac žrtva nasilja u porodici od strane žene i da se radi o partnerskom nasilju. No, svakako u bogatoj praksi Zaštitnika u oblasti nasilja u porodici i rodno zasnovanog nasilja koje se temelji na ličnom kontaktu sa žrtvama, uočeno je da u slučajevima kada je muškarac žrtva nasilja, najčešće se radi o visoko konfliktnim odnosima među partnerima, višestrukom međusobnom prijavljivanju i dobrom poznavanju institucionalnih mehanizama od strane muškaraca koji nakon počinjenog nasilja podnesu prijavu u odnosu na žrtvu.

Struktura okrivljenih prema polu

Pri analizi kriterijuma *starosne strukture*, okrivljena lica su podijeljena u tri kategorije: mladi - pri čemu se pod tim pojmom podrazumijevaju lica do 30 godine života kako su definisani međunarodnim i domaćim dokumentima⁴³, stari⁴⁴ - pod kojim pojmom se smatraju lica starija od 60 godina i lica srednje životne dobi od 30.-60. godina starosti. U tom smislu, u šest (6) predmeta je bilo deset(10) učinilaca iz kategorije mladih odnosno 14%, u dva(2) predmeta su (2) lica starije dobi ili 5% počinioca nasilja, dok su u 34 predmeta (35) lica odnosno 81% srednje životne dobi.

Jedna od karakteristika koja je uvrštena u analizu je i *bračni status okrivljenog*. U (10) predmeta (10) okrivljenih su bili oženjeni/udate odnosno 24%, u (16) predmeta (19) okrivljenih ili 38% nije oženjen/udata, u (13) predmeta, (14) okrivljenih ili 31% su razvedeni/razvedene, u dva(2) predmeta (3) okrivljena ili 5% su u vanbračnoj zajednici i u jednom(1) predmetu jedno(1) jedno lice ili 2% je udovac/ica. Evidentno je da bračni status ne igra bitnu ulogu kod nasilja u porodici i rodno zasnovanog nasilja, osim što je u kategoriji lica koja su udovci/e i koja su u vanbračnoj zajednici nešto manji broj okrivljenih lica.

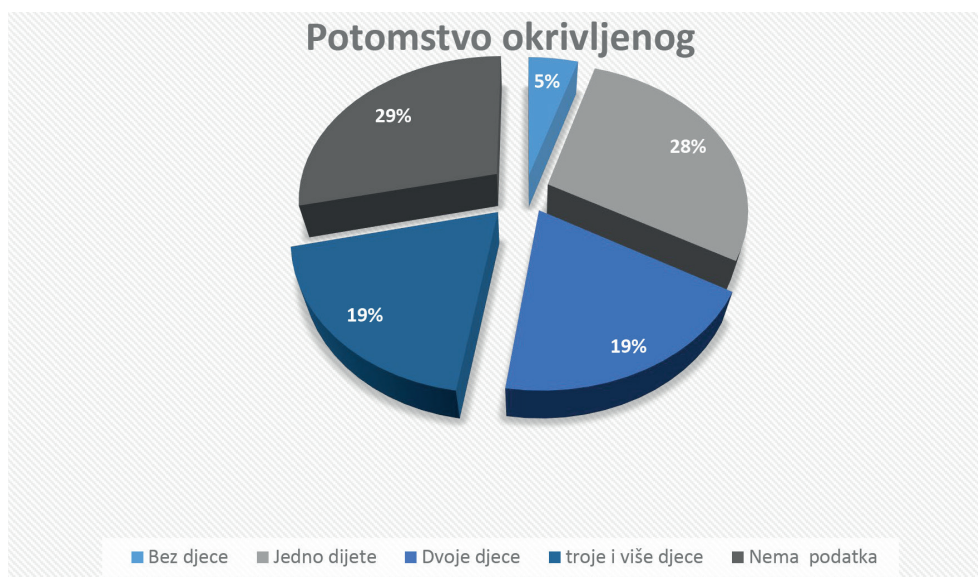

43 Zakon o mladima ("Službeni list Crne Gore", br. 025/19 od 30.04.2019, 027/19 od 17.05.2019), član 2;

44 UNITED NATIONS CONVENTION ON THE RIGHTS OF OLDER PERSONS, Dostupno na: <https://social.un.org/ageing-working-group/documents/sixth/Lesotho.pdf>

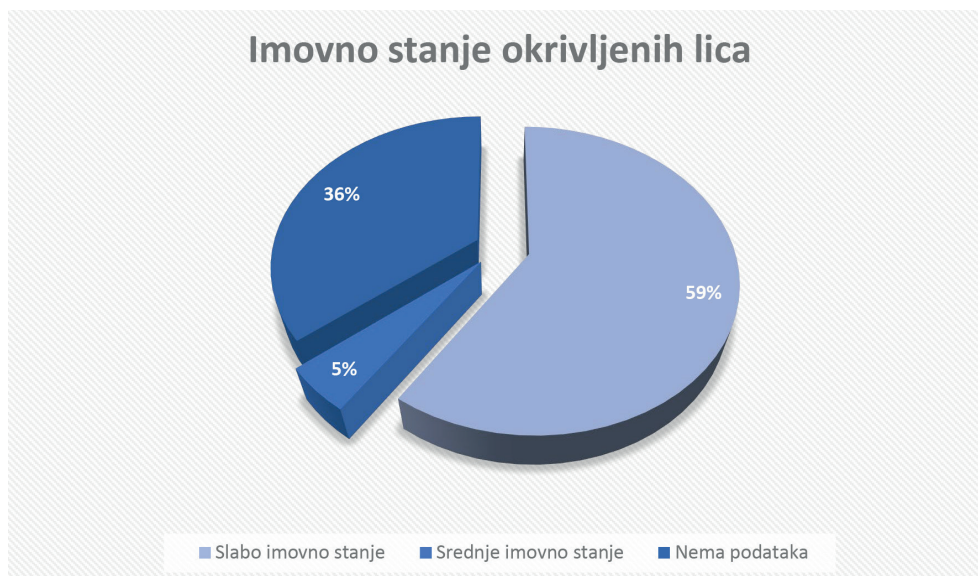

Iz prikupljenih podataka koji se odnose na *potomstvo* u dva (2) predmeta (2) okrivljena ili 5% nema djece, u (12) predmeta (14) okrivljenih ili 28% ima jedno dijete, u sedam (7) predmeta (9) okrivljenih ili 19% ima dvoje djece, u sedam (7) predmeta (9) okrivljenih ili 19% ima troje ili više djece, dok u 12 predmeta odnosno za (13) okrivljenih 29% nema podataka o broju djece. U odnosu na ovaj kriterijum, evidentno je da na izvršenje nasilja u porodici nije od značaja okolnost da li je učinilac roditelj. Stoga, kod značajnog broja učinilaca prekršaja koji imaju djecu, otvara se pitanje opasnosti od transgeneracijskog nasleđivanja nasilja te je zato neophodno da suzbijanje nasilja u porodici bude jedan od važnih političkih prioriteta države. Zaštitnik smatra da je suzbijanje nasilja u porodici i pružanje usluga socijalne zaštite neophodno jer je porodica mjesto gdje budući nasilnici „uče“ model ponašanja, po kome je nasilje prihvatljiv vid ispoljavanja emocija, uobičajen vid pražnjenja stresa, odnosno jedan od načina rješavanja konflikta na svim nivoima. Čak su brojna istraživanja u okruženju na stanovištu da osobe koje su bile zlostavljane ili bile svjedoci nasilja u porodici u djetinjstvu, preuzele isti obrazac ponašanja i nastavile sa zlostavljanjem nad svojom djecom.

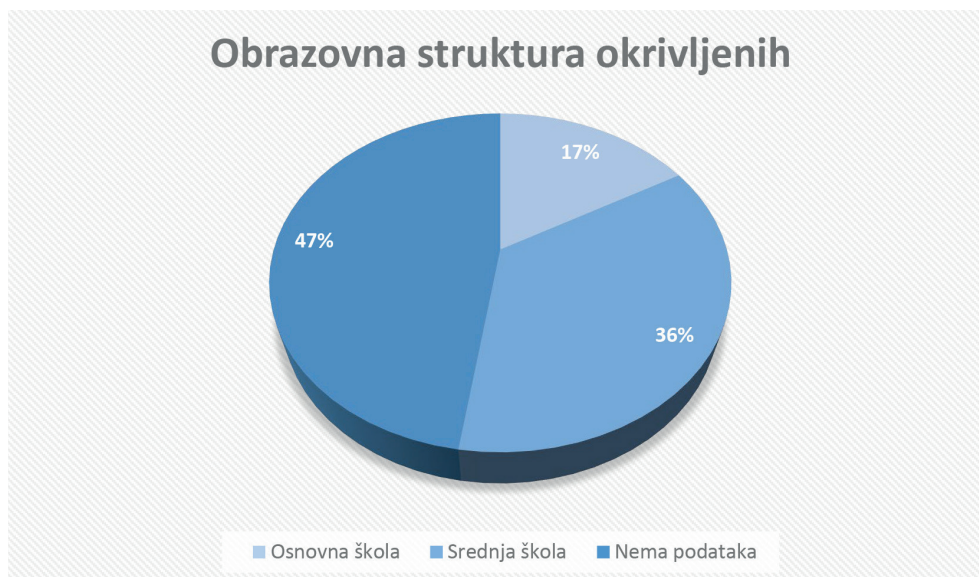
U odnosu na *imovno stanje* u (25) predmeta, (30) okrivljenih ili 59% su lica slabog imovnog stanja, dok su u dva (2) predmeta dva (2) okrivljena lica ili 5% srednjeg imovnog stanja. U preostalim 15 predmeta tj. za 15 okrivljenih ili 36% nije naznačeno imovno stanje okrivljenog lica. Iako su sva domaća i regionalna istraživanja ukazala da je nasilje u porodici jednako prisutno bez obzira na nivo obrazovanja i imovnog stanja, ovakvi podaci upućuju na zaključak da najveći broj okrivljenih lica dolazi iz socijalno ugroženih porodica. Međutim ovakav zaključak bi bio neodrživ pri činjenici da u 15 odluka nema podatka o imovnom stanju okrivljenih lica.

U fokusu pažnje pri analizi karakteristika okrivljenih lica je i *obrazovanje*, pa tako u (15) predmeta (16) okrivljenih odnosno 36% su lica koja imaju srednju školu, a u sedam (7) predmeta osam (8) okrivljenih odnosno 17% su lica koja imaju osnovnu školu. U (20) predmeta za (23) okrivljena odnosno u 47% nije naznačeno obrazovanje okrivljenog. Podaci o stručnoj spremi nam ukazuju na nizak procenat presuda gdje je počinitelj nasilja u porodici fakultetski obrazovana osoba, no međutim ne može se sa sigurnošću izvući jasan zaključak ni u pogledu obrazovne strukture počinitelja prekršaja kod činjenice da u čak 20 predmeta ne postoji podatak o obrazovanju u odlukama Suda za prekršaj u Podgorici.

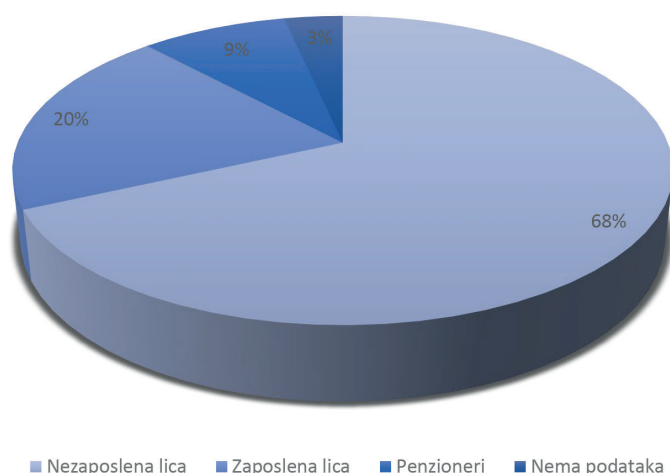

Obrazovna struktura okrivljenih

U pogledu podkategorije *radni status* okrivljenog lica, ustanovljeno je da su u (24) predmeta (25) okrivljenih nezaposlena lica ili 68%, u sedam (7) predmeta (8) osam okrivljenih ili 20% je zaposleno, u tri(3) predmeta (3) okrivljena su penzionisana lica ili 3%, dok u osam(8) predmeta za (11) okrivljenih ili 9% nije bilo podataka o radnom statusu okrivljenog lica. Pojedina sociološka istraživanja stoje na stanovištu da višegodišnja ekonomska kriza, ratni sukobi u regionu, povećanje broja nezaposlenih osoba, dolazak velikog broja izbjeglica i dr. su proizveli "plodno tlo" da se nasilje u porodici poveća. Ovaj kriterijum može uputiti na zaključak da je zaposlenost odnosno nezaposlenost jedan od mogućih uzroka ili možda čak „izduvni ventila“ nasilnika.

Radni status okrivljenog lica

U ispitivanju činjenice *kažnjavanja okrivljenog za isti prekršaj*, utvrđuje se da je u 8(osam) predmeta devet (9) okrivljenih ili 19% prethodno kažnjavano, u (32) predmeta (35) okrivljenih ili 76% nijesu prethodno kažnjavani dok u dva (2) predmeta za (3) okrivljena ili 5% nije bilo podataka o ovom kriterijumu. Iz datih podataka se može doći do zaključka da su u istraživačkom uzorku

više zastupljena neosuđivana lica među izvršiocima prekršajnog djela nasilja u porodici, a što je istovremeno i odgovor na blagu kaznenu politiku koja je evidentna posebno ako se uzme u obzir da je sud cijenio kao olakšavajuću okolnost raniju neosuđivanost učinioca prekršajnog djela.

Sagledavajući *karakteristike žrtve*, u analizu je uvršten *pol i veza sa okrivljenim*.

U pogledu *pol*a, od ukupnog broja predmeta, u (8) osam predmeta (10) žrtvi ili 19% su bili muškarci, u (13) predmeta ili 31% žrtve su bile više lica različitog pola, dok su u (21) predmetu ili (26) žrtvi ili 50% bile žene. Iz ovog uzorka je uočljivo da je znatno veći broj žrtvi nasilja u porodici i rodno zasnovanog nasilja žena nego muškaraca. Kao dominantno se izdvaja zapažanje kako je to navedeno u dijelu koji se odnosi na pol okrivljenog da u slučajevima gdje su muškarci žrtve, nasilje je u najvećem broju slučajeva učinjeno od muških članova porodice.

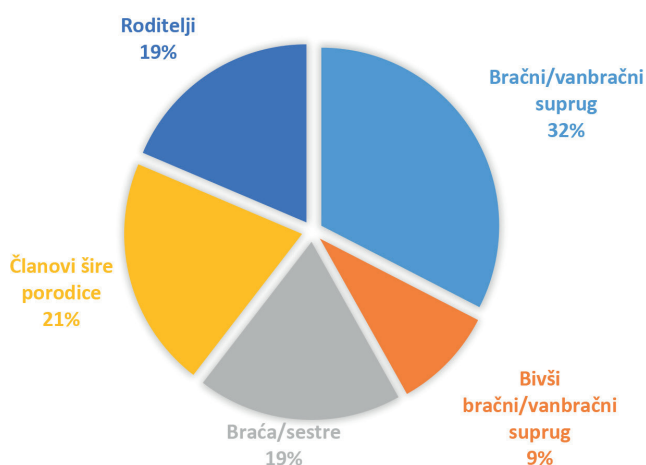

Sa aspekta veze sa okrivljenim, uviđa se da su u 14 predmeta žrtve bračni/a odn.vanbračni/a suprug/a ili 32%, u četiri (4) predmeta ili 9% žrtve su bivši bračni/a siprug/a, u 8(osam) predmeta ili 19% žrtve nasilja su roditelji, u 7 (sedam) predmeta ili 19% žrtve su bile braća ili sestre okrivljenih lica, dok u 9 (devet) predmeta ili 21% žrtve su bili članovi šire porodice okrivljenog (stric, tetka, zet, sestričina). Analizirajući ovaj uzorak, jasno je da je u značajnom broju predmeta došlo do partnerskog nasilja ali da nije zanemarljiv broj predmeta u kojima su žrtve roditelji i ostali članovi porodice. Loši i poremećeni odnosi među žrtvom i nasilnikom su se reflektovali na različite načine kroz ispoljavanje fizičkog, psihičkog nasilja ili oba načina istovremeno.

ODNOS UČINIOCA I ŽRTVE

Sledeći kriterijum koji je obuhvaćen analizom je vrsta nasilja, u kojem se uviđa da se u 28 predmeta radilo o rodno zasnovanom nasilju, dok se u 14 predmeta radilo o porodičnom nasilju.

Rodno zasnovano nasilje

67%

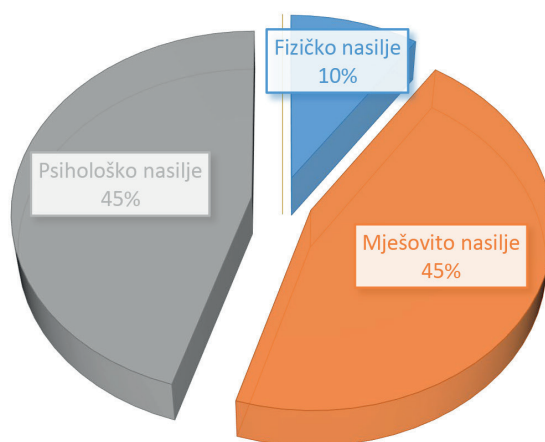
Nasilje u porodici

33%

I poslednji pokazatelj se odnosi na oblik nasilja. U četiri (4) predmeta je bilo prisutno isključivo fizičko nasilje, u 19 predmeta došlo je do mješovitog oblika nasilja pri čemu je najčešće kumulativno izvršeno i fizičko i psihičko nasilje, dok je u 19 predmeta bilo psihološko nasilje. Evidentno je da je najčešći oblik nasilja u porodici i rodno zasnovanog nasilja mješoviti oblik nasilja. Prilikom analize svih odluka sudova nije uočeno da je vođen postupak zbog ekonomskog nasilja u porodici što naravno ne znači da isto nije postojalo, već da postoji mogućnost da ili nije prepoznato od strane žrtava ili od strane ovlašćenog predlagača postupka.

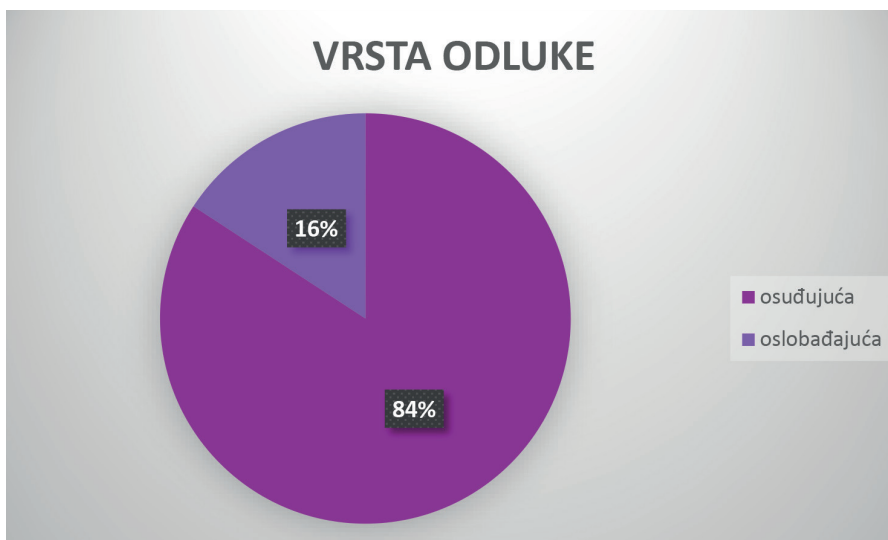
OBLIK NASILJA

4.2. SUD ZA PREKRŠAJE BIJELO POLJE

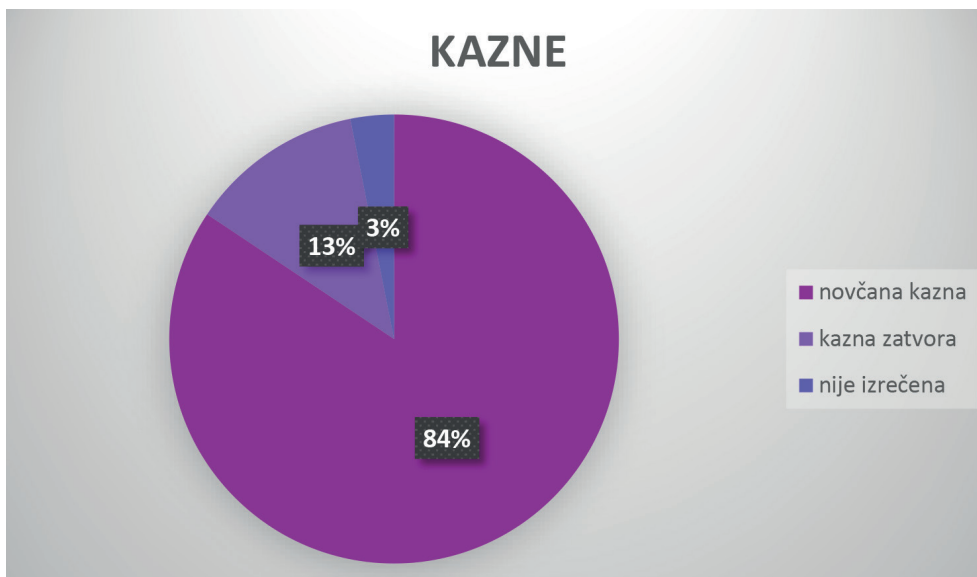
Kada je riječ o ovom Sudu na samom početku je potrebno istaći da je Zaštitnik analizirao 38 odluka Suda. Od tog broja u 32 predmeta donijete su osuđujuće odluke, a u 6 predmeta oslobađajuće odluke.

VRSTA ODLUKE

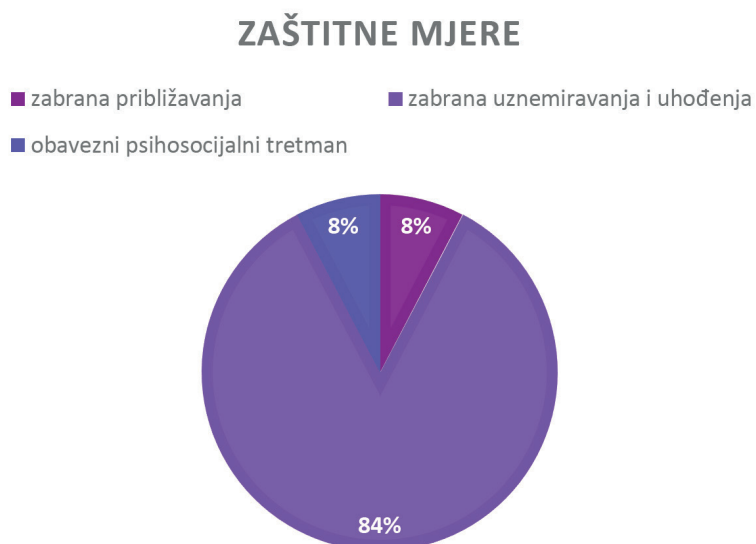

Od ukupnog broja osuđujućih odluka u četiri predmeta izrečene su kazne zatvora, u 27 predmeta izrečene su novčane kazne dok u jednom predmetu kazna nije izrečena.

U 12 predmeta su izrečene zaštitne mjere. Ukupno je izrečeno 13 zaštitnih mjera i to: jedna mjera zabrane približavanja; 11 mjera zabrane uznemiravanja i uhođenja; jedna mjera obaveznog psihosocijalnog tretmana;

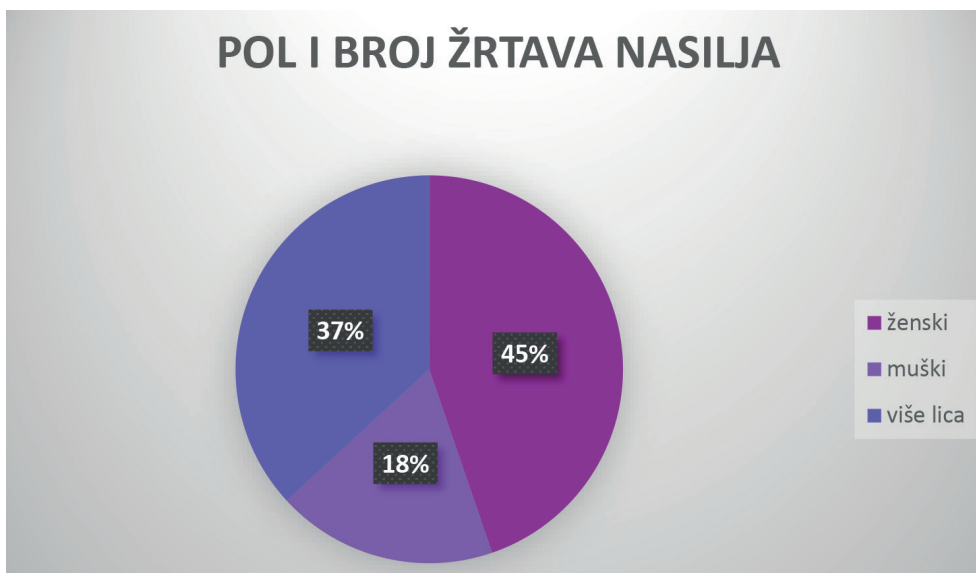

U pogledu pola i broja okrivljenih valja istaći da su u 32 predmeta okrivljeni bili muškarci. U tri predmeta okrivljene su bile žene, dok su takođe u 3 predmeta dva ili više lica imali status okrivljenog lica. Ovi podaci jasno pokazuju da su u velikoj većini slučajeva nasilnici muškarci, dok žene u rijetkim slučajevima vrše nasilje, gotovo na nivou izuzetka.

U vezi sa prethodno navedenim na ovom mjestu potrebno je istaći da su u 17 predmeta žrtve nasilja bile žene U sedam predmeta žrtve nasilja su bili muškarci dok su u 14 predmeta status žrtve imala 2 ili više lica. Iz prethodno navedenog proizilazi jasan zaključak da žene predstavljaju posebno ugroženu kategoriju u pogledu rizika od rodno zasnovanog nasilja, te da je iz tog razloga potrebno da sve nadležne institucije preduzmu mjere iz svoje nadležnosti kako bi se zabrinjavajući stepen nasilja nad ženama koji postoji crnogorskom društvu, smanjio na što niži nivo, ako ga već nije moguće potpuno iskorijeniti.

U pogledu nivoa obrazovanja okrivljenih dobijeni podaci govore da je 10 okrivljenih imalo završenu osnovnu školu, da je 12 okrivljenih imalo završenu srednju školu, da je jedna okrivljena imala završene dvije godine srednje škole, dok za 19 okrivljenih nije bilo podataka o nivou obrazovanja koje posjeduju.

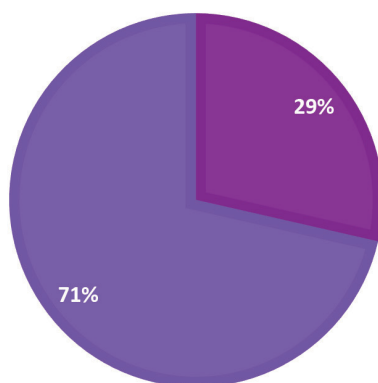
Iako bi na prvi pogled ovakvi podaci mogli da navedu na zaključak da između nivoa obrazovanja nekog lica i sklonosti ka nasilju postoji direktna veza ipak to nije slučaj. Naime kao što je već rečeno u više od polovine analiziranih predmeta nije bilo podataka o nivou obrazovanja okrivljenih, što svakako otežava donošenje preciznog zaključka u ovom pogledu. Sa druge strane podaci do kojih je Zaštitnik došao analizirajući odluke druga dva suda pokazuju da su u manjem broju slučajeva nasilnici lica koja imaju visoko obrazovanje. Ipak s obzirom da su u većini slučajeva nasilnici lica nižeg nivoa obrazovanja može se zaključiti da nivo obrazovanja lica predstavlja indirektan razlog koji vodi ka vršenju nasilja. Razlozi za to mogu biti višestruki od niže svijesti o rodnoj ravnopravnosti, veća privrženost stereotipnim rodnim ulogama i tradiciji, pa do niže svijesti o kažnjivosti nasilja i slično.

U pogledu imovnog stanja okrivljenih treba istaći da za 12 okrivljenih postoji podatak da su isti bili lošeg imovnog stanja, dok za čak 30 okrivljenih lica nije bilo podataka o imovinskom stanju.

IMOVNO STANJE OKRIVLJENIH

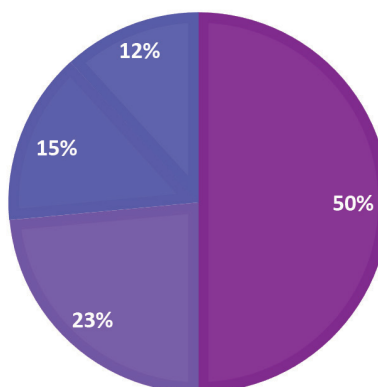
■ lošeg imovnog stanja ■ nema podataka o imovnom stanju

U pogledu radnog statusa okrivljenih podaci su slijedeći: 25 lica su bila nezaposlena osam lica su bila zaposlena, pet lica su bili penzioneri, dok za četiri lica nije bilo podataka o radnom statusu.

RADNI STATUS OKRIVLJENIH

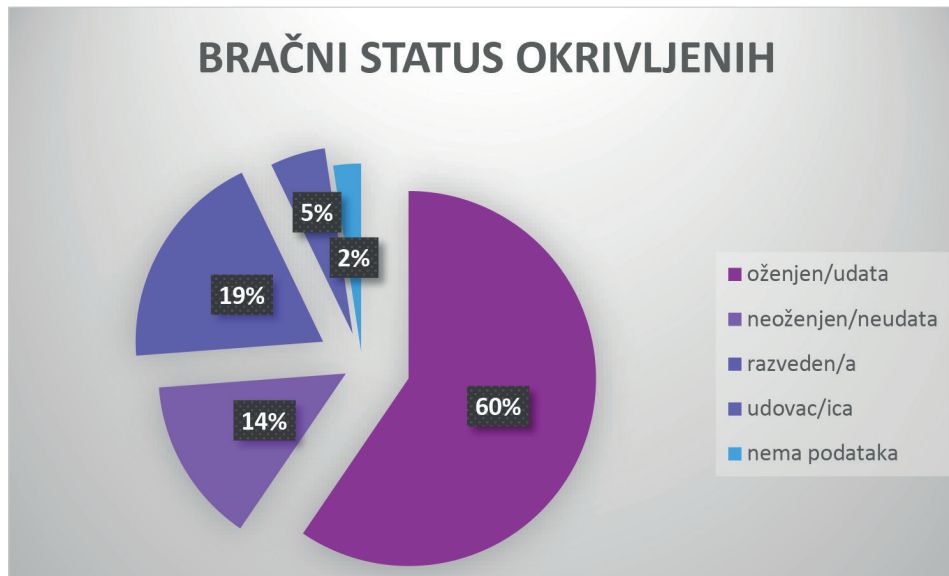
■ nezaposlen/a ■ zaposlen ■ penzioner/ka ■ nema podataka

Dakle imovno stanje i radni status okrivljenih ne mogu se smatrati direktnim uzrokom nasilja, međutim mogu se smatrati indirektnim uzrokom koji motiviše na vršenje nasilja. Ovo iz razloga što je analizirajući odluke druga dva suda Zaštitnik došao do podataka koji pokazuju da su u manjem broju slučajeva učinioci nasilja bili dobrog imovnog stanja. Takođe kao u konkretnom sudu tako i u druga dva suda manji broj okrivljenih je bio zaposlen, čak je jedan broj okrivljenih imao relativno visoka primanja. Razlozi koji stvaraju indirektnu vezu između nasilja i lošeg imovnog stanja te nezaposlenosti takođe mogu biti višestruki, a po sudu Zaštitnika jedan od najvažnijih razloga je što nezaposlena lica i lica koja su lošeg imovnog stanja, a naročito muškarci koji su neuspješni u ovim značajnim oblastima života, kroz nasilje koje vrše nad ženama pokušavaju sebe predstaviti kao uspješne i kao „glavu porodice“.

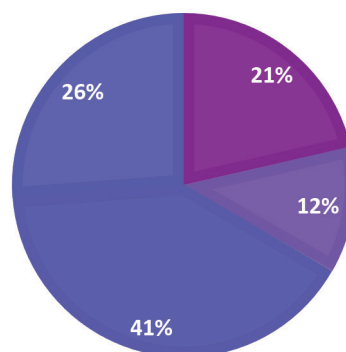
Jedan od analiziranih kriterijuma bio je i bračni status okrivljenih. U vezi sa tim došlo se do sljedećih podataka: 25 lica su bila u braku, šest lica nisu bila u braku, dva lica su bila udovac/ica, osam lica je bilo razvedeno, dok za jedno lice nije bilo podataka o bračnom statusu.

Broj djece koji imaju okrivljeni je takođe jedan od podataka koji je tokom izrade ove analize uzet u obzir, pa se u tom smislu pokazalo da 9 okrivljenih ima po jedno dijete, da 5 okrivljenih ima dvoje djece, da 17 okrivljenih ima troje ili više djece, dok za 11 okrivljenih nije bilo podataka o ovoj karakteristici.

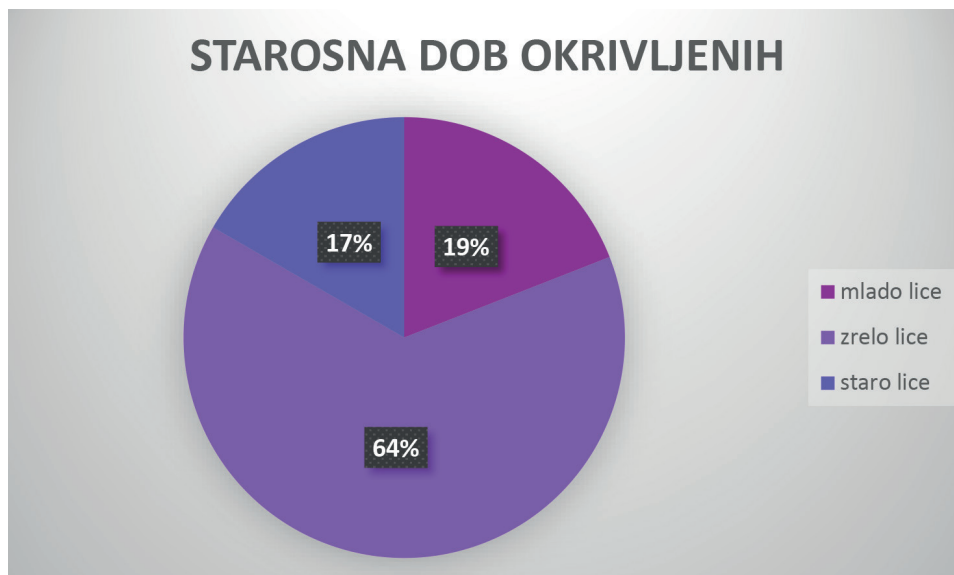
POTOMSTVO OKRIVLJENIH

■ jedno dijete ■ dvoje djece ■ troje ili više djece ■ nema podataka

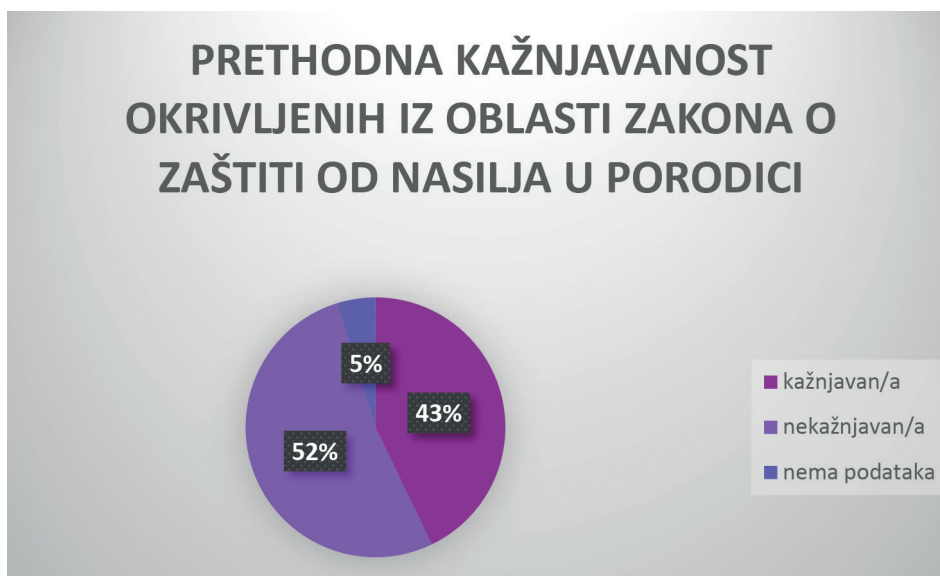

U pogledu starosne dobi okrivljenih podaci su slijedeći: osam lica su bila u mlađoj životnoj dobi 27 lica je bilo u zreloj životnoj dobi, dok je sedam lica bilo u starijoj životnoj dobi.

U pogledu prethodne kažnjivosti okrivljenih iz oblasti Zakona o zaštiti od nasilja u porodici iz analiziranih sudskih odluka proizilazi da su 22 okrivljena lica prethodno nekažnjavana iz ove oblasti, da je 18 lica bilo prethodno kažnjavano, dok za dva lica nije bilo preciznih podataka o prethodnoj kažnjavanosti iz oblasti nasilja u porodici.

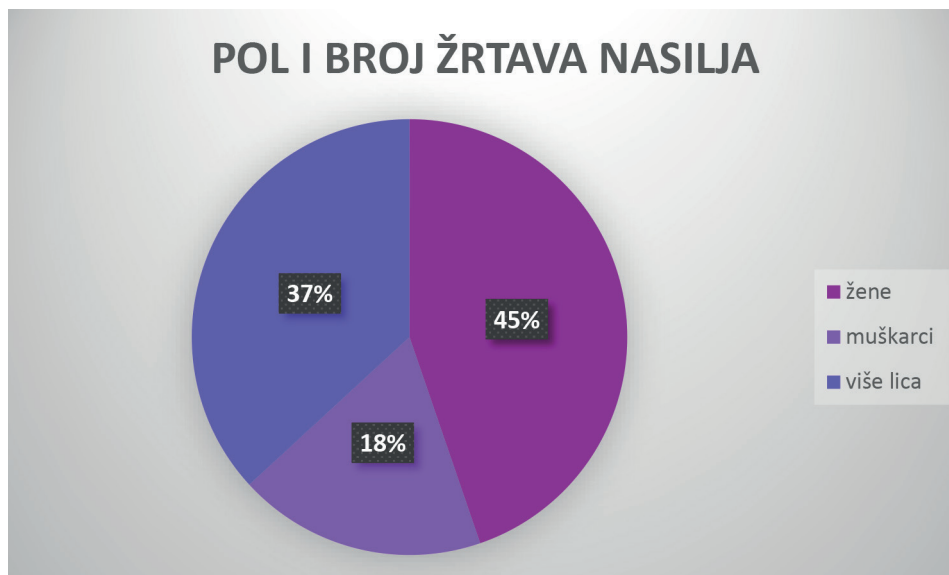

Kada je riječ o polu i broju žrtava nasilja potrebno je ukazati da su u 17 predmeta žrtve nasilja bile žene, u 7 predmeta status žrtve su imali muškarci dok je u 14 predmeta nasilje učinjeno

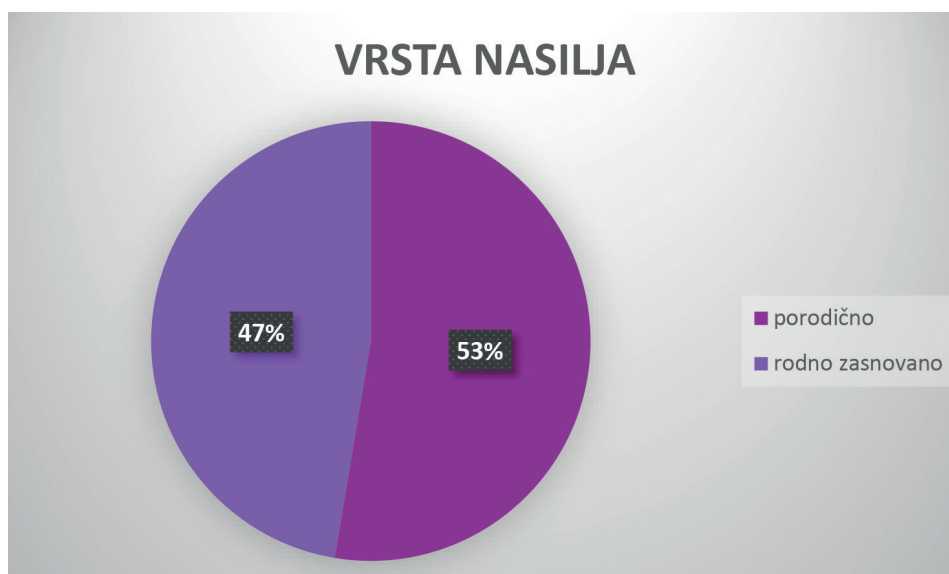

prema više lica. Ovi podaci nam govore da su žene u posebnom riziku od nasilja, te da stereotipne rodne uloge često predstavljaju direktan uzrok koji vodi ka nasilju u porodici.

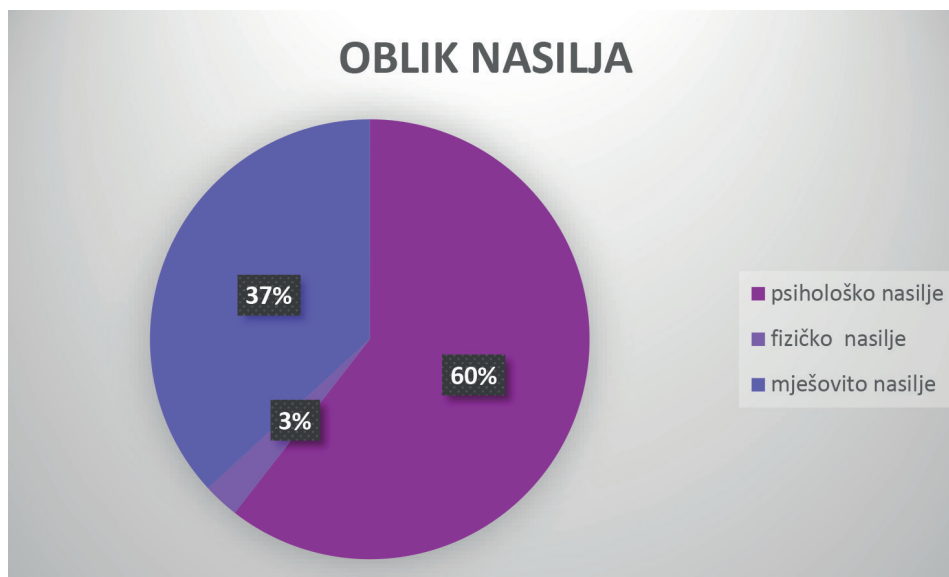

U pogledu vrste nasilja iz analiziranih sudskih odluka proizilazi da se u 20 predmeta radilo o porodičnom nasilju, dok se u 18 predmeta radilo o rodno zasnovanom nasilju.

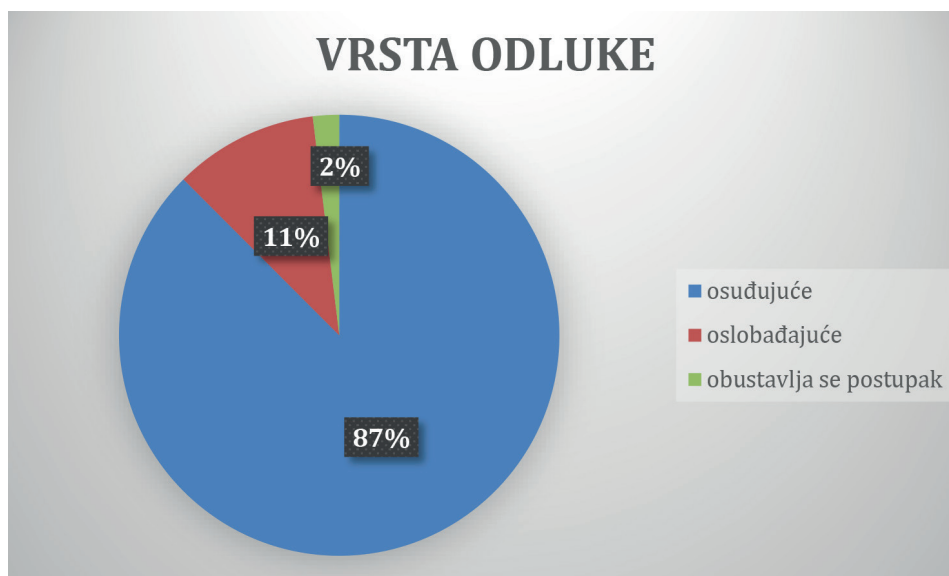
U pogledu oblika nasilja kao kriterijuma istočemo da se u 23 predmeta radilo o psihološkom nasilju, u jednom predmetu radilo se o fizičkom nasilju, dok je u 14 predmeta prema žrtvi nasilja izvršno više oblika nasilja istovremeno.

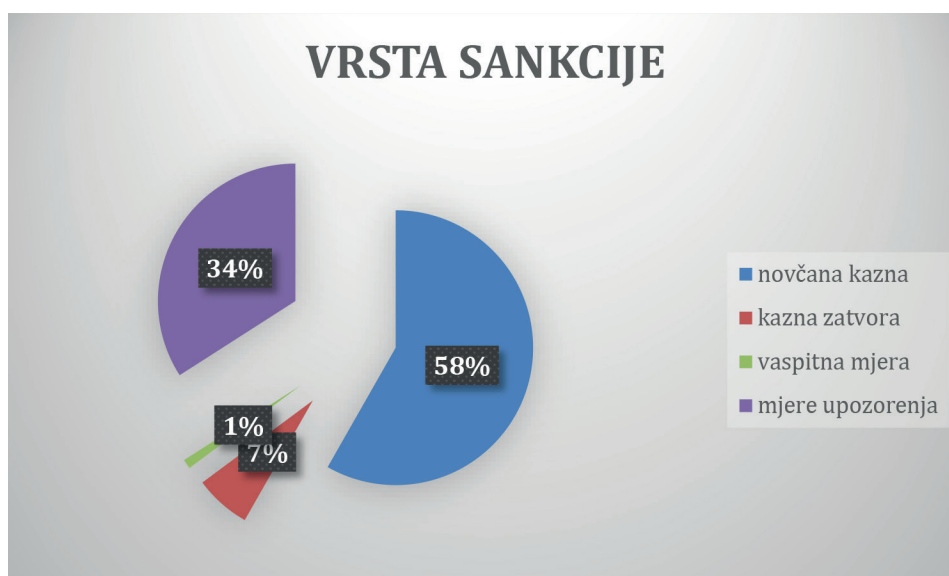

4.3. SUD ZA PREKRŠAJE BUDVA

Kada je riječ o ovom sudu predmet analize bile su 104 odluke. U 91 predmetu odluke su bile osuđujuće, 11 odluka je bilo oslobađajuće, dok je u dva predmeta postupak obustavljen.

Od ukupnog broja osuđujućih odluka u 53 predmeta izrečene su novčane kazne, dok su u 6 predmeta izrečene kazne zatvora. U jednom predmetu izrečena je vaspitna mjera pojačanog nadzora od strane organa starateljstva. U 31 predmetu izrečene su mjere upozorenja. Ukupno su izrečene 33 ovakve mjere od čega 24 uslovne osude i 9 opomena.

Također u 50 predmeta izrečene su zaštitne mjere. Ukupno je izrečena 61 zaštitna mjera i to:

22 zabrane približavanja;

osam udaljenja iz stana;

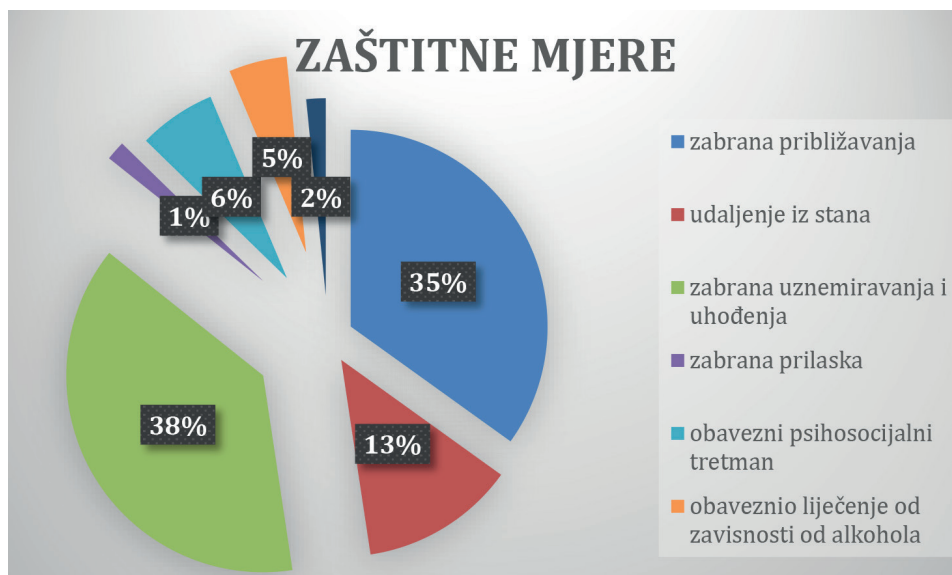
24 zabrane uznemiravanja i uhođenja;

jedna zabrana prilaska;

četiri obavezna psihosocijalna tretmana;

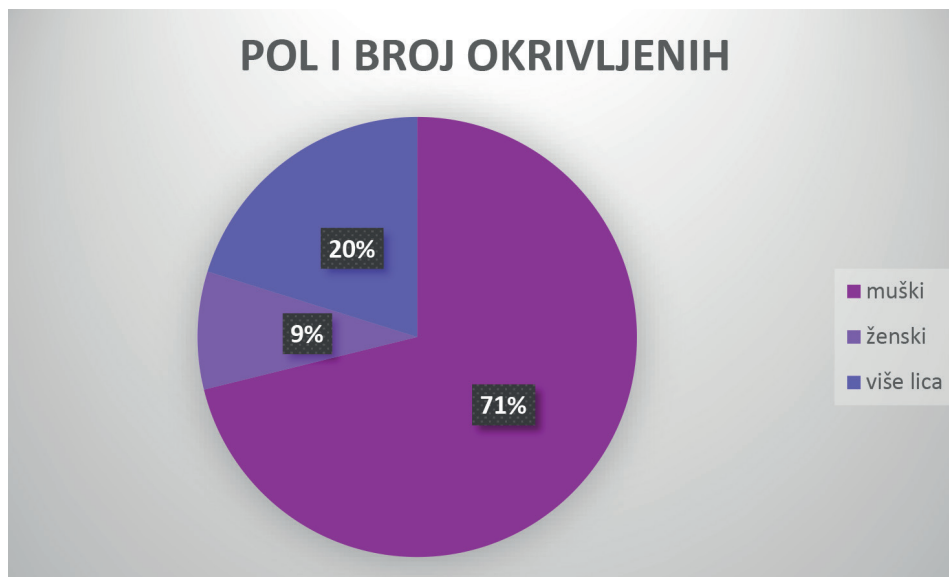
tri obavezna liječenja od zavisnosti od alkohola

Jedna mjera oduzimanja predmeta

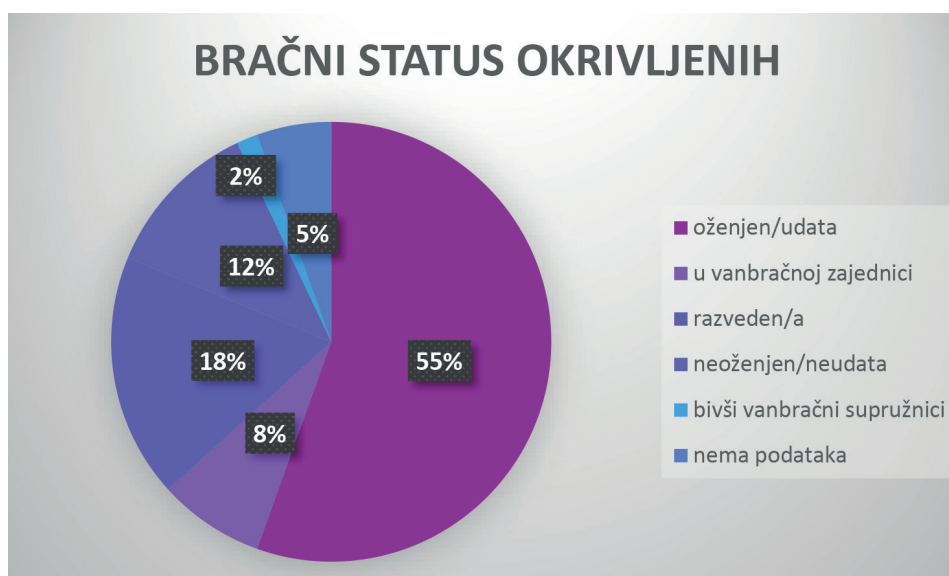

Podaci koji se odnose na pol i broj učinioca govore da su u 74 predmeta okrivljena lica bila muškog pola, u devet predmeta okrivljena lica su bila ženskog pola, dok su u 21 predmetu okrivljena bila 2 ili više lica. Ovakav odnos u pogledu pola lica okrivljenih za nasilje eksplicitno govori o tome da muškarci mnogo češće vrše nasilje nego što to čine žene. Stoga Zaštitnik ukazuje da je na različite načine (seminari, edukacije, okrugli stolovi i sl.) posebno potrebno raditi sa ovom kategorijom stanovništva na podizanju svijesti o neprihvatljivosti nasilja u porodici.

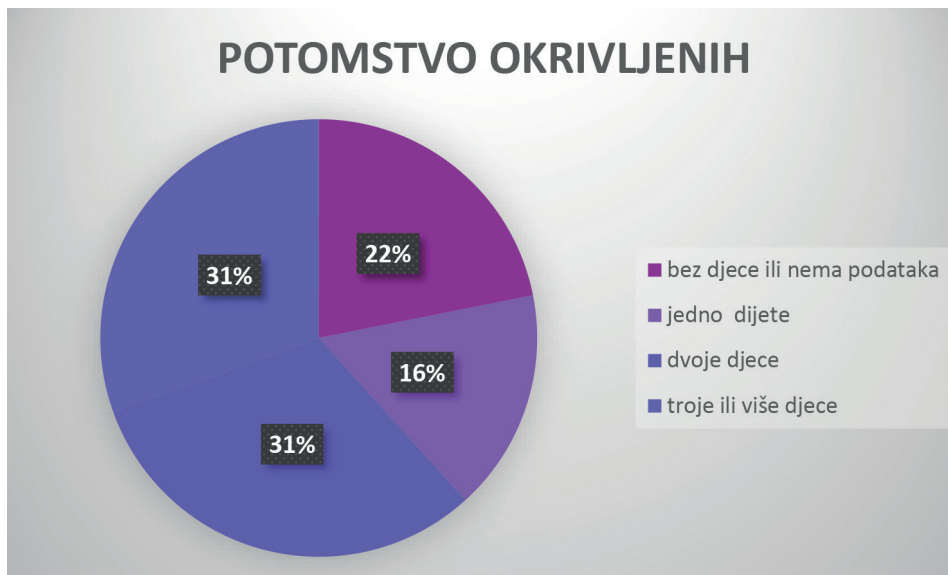

Što se tiče bračnog statusa okrivljenih lica podaci su slijedeći: 23 okrivljena lica su bila razvedena, 71 lice je bilo oženjeno/udato, 10 lica su živjela u vanbračnoj zajednici, dok 15 okrivljenih lica nisu u braku niti žive u vanbračnoj zajednici, dva lica su bila bivši vanbračni supružnici, a za sedam okrivljenih nije bilo podataka o bračnom statusu.

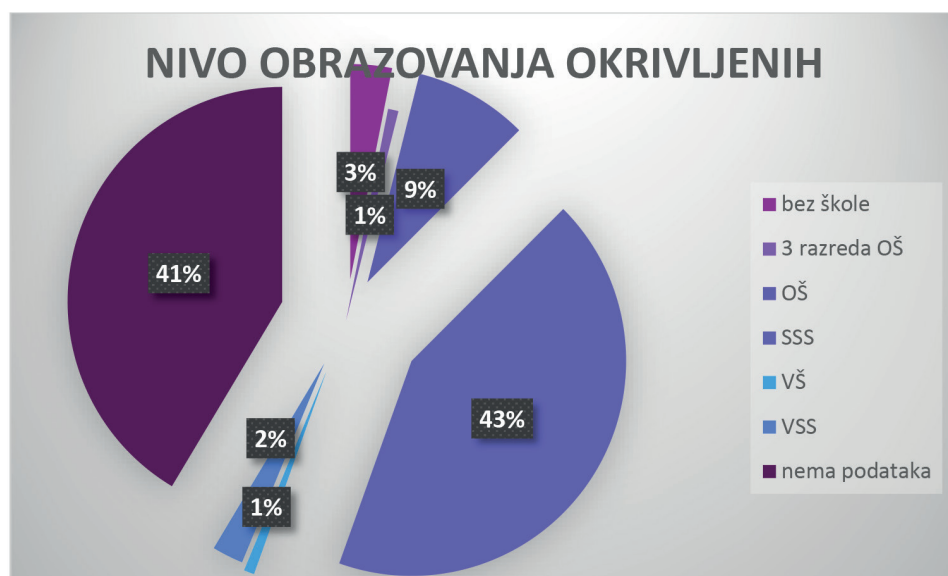

U pogledu potomstva okrivljenih treba istaći da je 21 lice imalo jedno dijete da je 40 lica imalo dvoje djece, da je 39 lica imalo troje ili više djece, dok 28 lica nije imalo djece illi u odlukama Suda nema podataka o tome da li okrivljena lica imaju djece.

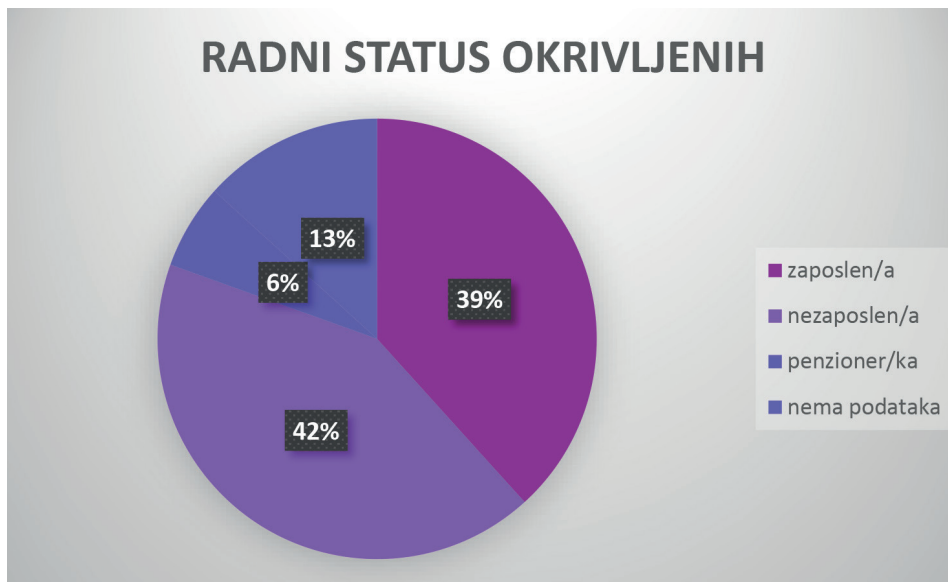

Podaci koji se odnose na nivo obrazovanja okrivljenih pokazuju da su četiri okrivljena bez škole, da je jedna okrivljena je završila tri razreda osnovne škole, da je 55 okrivljenih lica imalo SSS, jedno lice je završilo VŠ, tri lica su završila VSS, dok za 53 okrivljena lica u odlukama nije bilo podataka o obrazovanju.

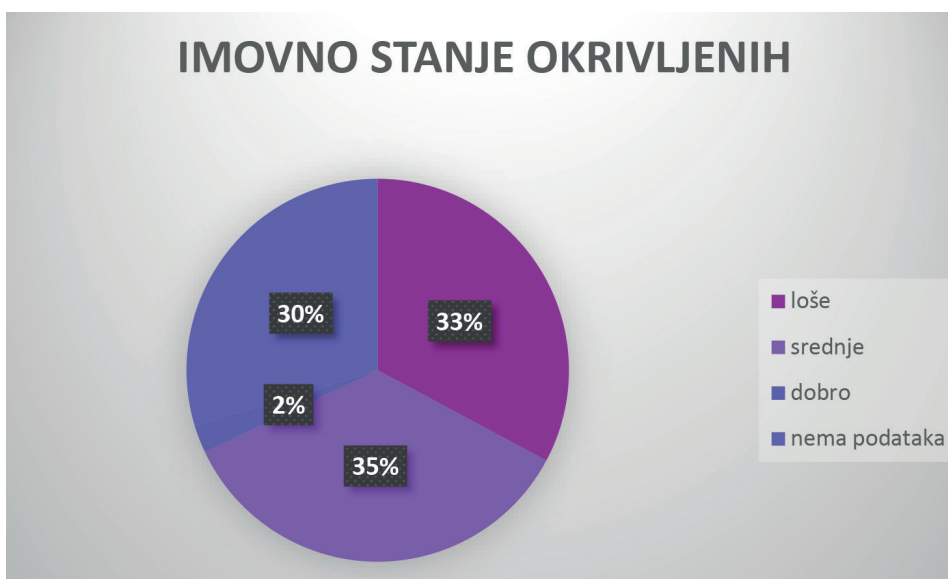

U fokusu analize bio je i radni status okrivljenih. Iz prikupljenih podataka proizilazi da je 49 lica bilo zaposleno, da su 54 lica su bila nezaposlena, osam lica bila su penzioneri, a za 17 lica nije bilo podataka o radnom statusu.

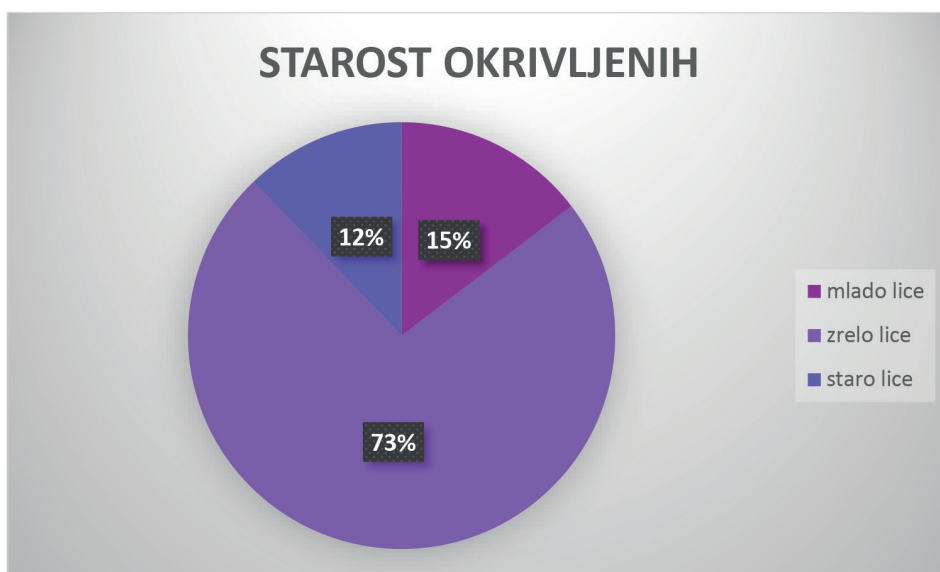
U pogledu imovnog stanja okrivljenih prikupljeni podaci govore da su 42 okrivljena lica bila lošeg imovnog stanja, da je 45 lica bilo srednjeg imovnog stanja, 3 lica su bila dobrog imovnog stanja, dok za 38 lica u odlukama nije bilo podataka o imovnom stanju okrivljenih.

S obzirom da je broj učinilaca koji su bila zaposlena/nezaposlena odnosno lošeg/srednjeg imovnog stanja približan, kao što je već ranije istaknuto ne može se ustanoviti postojanje direktne veze između nezaposlenosti odnosno lošeg imovnog stanja i nasilja, već je ta veza indirektna, kao što je gore pojašnjeno. Osim toga i činjenica da u jednom broju predmeta nije bilo podataka o ovim karakteristikama okrivljenih takođe otežava donošenje preciznijeg zaključka u ovom smislu.

U pogledu starosne dobi učinioca nasilja prikupljeni podaci govore da su 18 okrivljenih bila mlada lica, 90 okrivljenih su bila zrela lica, dok je 15 okrivljenih bilo u status starog lica.

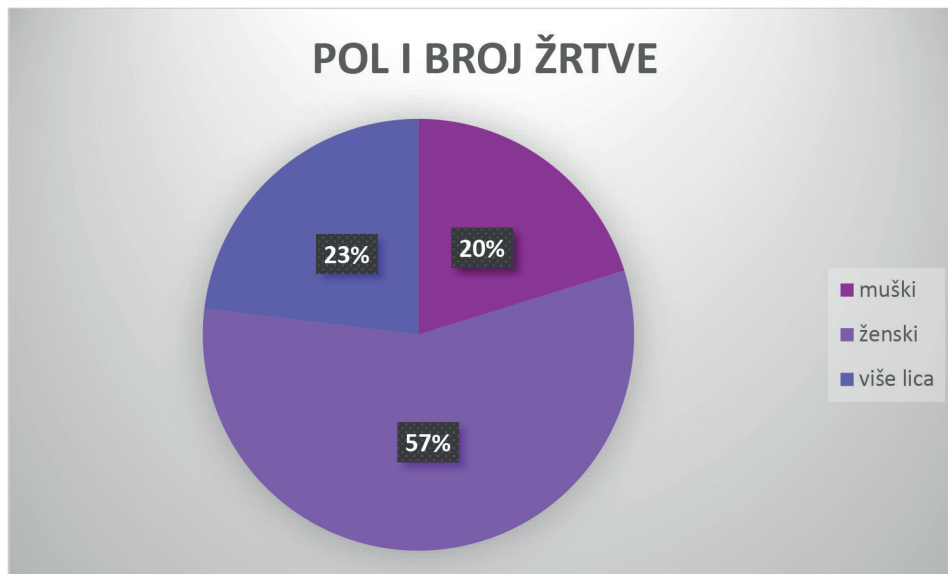

Pri osvrtu na raniju osuđivanost okrivljenih iz predmetne oblasti ističemo da ovom prilikom nije bilo moguće doći do preciznih podataka o ovoj karakteristici okrivljenih, sa razloga što velika većina odluka koje su dostavljene Zaštitniku nije sadržala obrazloženje, a shodno čl. 129 st. 5 Zakona o prekršajima.⁴⁵

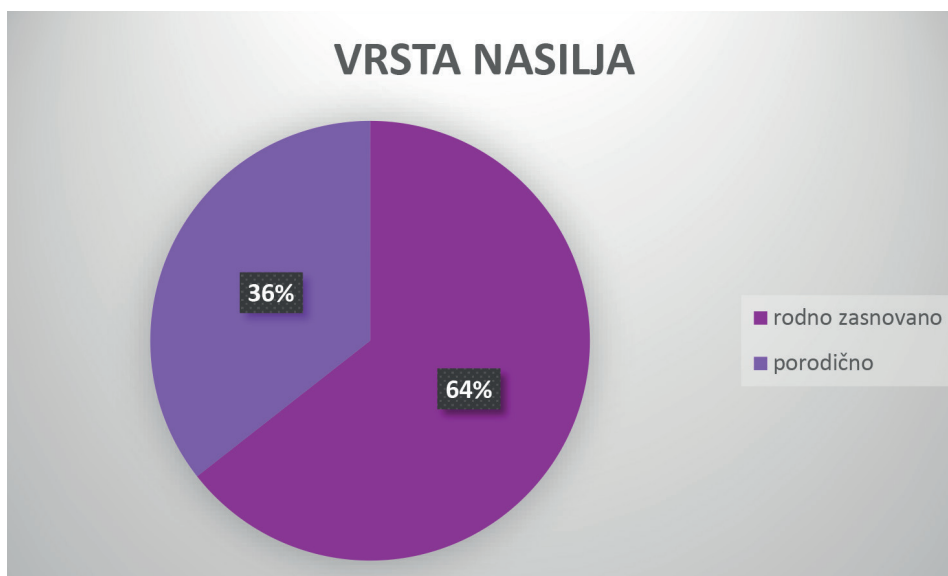
U fokusu ove analize bio je pol i broja žrtava nasilja. Podaci koji se odnose na ovaj kriterijum pokazuju da su u 59 predmeta žrtve nasilja bila ženskog pola, u 21 predmetu žrtve su bile muškog pola, a u 24 predmeza žrtve su bila dva ili više lica. U pogledu ovih podataka Zaštitnik ukazuje da analiza koja je ranije u tekstu iznijeta pri analizi presuda prethodnog suda važi i ovom slučaju, pa ovom prilikom neće ove podatke dodatno komentarisati. Po njegovom sudu na ovom mjestu bitnije je posebno skrenuti pažnju na okolnost da je u jednom predmetu žrtva nasilja bilo dijete, i stoga ukazuje da je neophodno da sudovi i drugi nadležni organi posebno obrate pažnju na ovakve slučajeve.

⁴⁵ ("Službeni list Crne Gore", br. 001/11, 006/11, 039/11, 032/14, 043/17, 051/17)

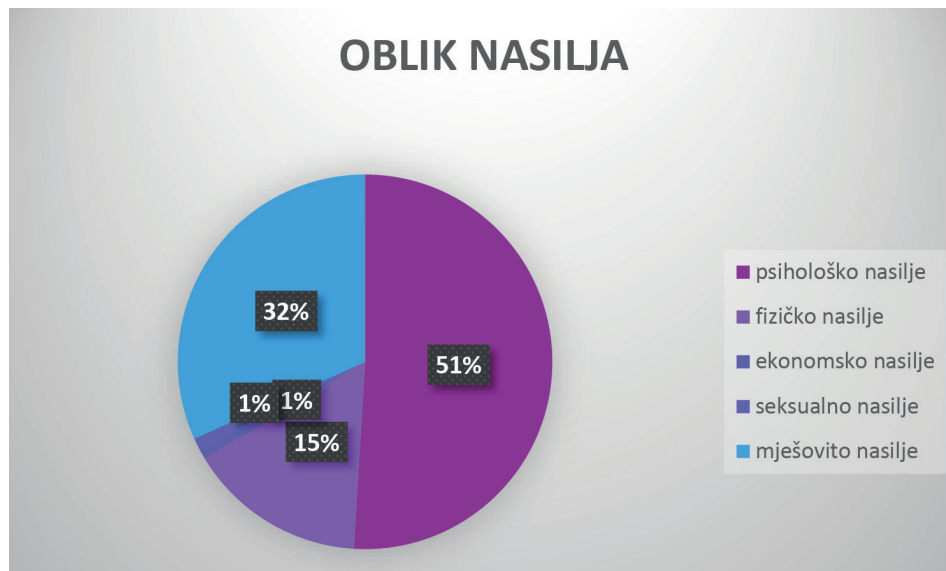

Jedan od posebno značajnih kriterijuma pri analizi bila je vrsta nasilja. U pogledu ovog kriterijuma Zaštitnik ukazuje da se u 67 analiziranih predmeta radilo o rodno zasnovanom nasilju, dok se u 37 predmeta radilo o porodičnom nasilju. Ovi podaci su još jedan pokazatelj učestalosti rodno zasnovanog nasilja u crnogorskom društvu.

U fokusu interesovanja bio je i oblik nasilja. U tom smislu nakon analize odluka, Zaštitnik je došao do slijedećih podataka: u 53 predmeta izvršeno psihološko nasilje, u 36 predmeta izvršeno je fizičko nasilje u po jednom predmetu radilo se o ekonomskom odnosno seksualnom nasilju, dok je u 33 predmeta u pitanju bilo mješovito nasilje.

V PRAKSA INSTITUCIJE ZAŠTITNIKA U PREDMETIMA RODNO ZASNOVANOG NASILJA I NASILJA U PORODICI

Postupanje Zaštitnika u oblasti nasilja u porodici i rodno zasnovanog nasilja proizilazi iz odredaba Zakona o zaštitniku/ci ljudskih prava i sloboda Crne Gore⁴⁶ u kojem se predviđa da Zaštitnik/ca samostalno i nezavisno, na načelima pravde i pravičnosti, preduzima mjere za zaštitu ljudskih prava i sloboda, kada su povrijeđena aktom, radnjom ili nepostupanjem državnih organa, organa državne uprave, organa lokalne samouprave i lokalne uprave, javnih službi i drugih nosilaca javnih ovlašćenja, kao i iz zakonom ustanovljene nadležnosti koja propisuje da je Zaštitnik institucionalni mehanizam za zaštitu od diskriminacije.

Postupanje Zaštitnika u ovoj vrsti predmeta koji se odnose na sudove, proizilazi iz zakonskih odredbi, koje se odnose na ovlašćenja u odnosu na rad sudova i to: odugovlačenja postupka, zloupotrebe procesnih ovlašćenja ili neizvršavanja sudskih odluka⁴⁷.

Od ustanovljavanja svoje nadležnosti, iz godine u godinu sve je veći broj zaprimljenih pritužbi iz ove oblasti, a svakako je uočljiv veliki procenat utvrđenih povreda prava u odnosu na broj primljenih pritužbi. U najvećem broju slučajeva, pritužbe su podnijete od strane žena koje su u svojim obraćanjima isticale da su organi zaduženi za sprovođenje zakona neefikasni u postupanju, a što se ogledalo između ostalog u neizvršavanju sudskih odluka i neodržavanju kontakta djeteta sa roditeljem sa kojim ne živi, kojem je prethodilo rodno zasnovano nasilje.

Primijetno je da je u nekim postupcima nakon pravosnažnosti odluke i utvrđenog najboljeg interesa djeteta organ starateljstva ili izvršni sud iznova utvrđivao najbolji interes djeteta. S tim u vezi, Zaštitnik je ukazivao da se neizvršavanjem ili odlaganjem izvršenja pravosnažne odluke suda, dijete izlaže dodatnoj traumatizaciji i manipulaciji, što može da nanese nenadoknadivu štetu po njegov nesmetan rast i razvoj.

Prema dosadašnjim sociološkim istraživanjima fenomen nasilja u porodici i nasilja nad ženama je zabrinjavajuće visok, a neka od njih ukazuju da čak više od jedne trećine žena tokom života doživi neki oblik nasilja. U tom smislu, Zaštitnik iznova apostrofira da nasilje u porodici i nasilje prema ženama nikada nije privatna stvar, kao i da žrtve nasilja u porodici ne snose krivicu za nasilje koje je prema njima izvršeno. Shodno tome - za nasilje je uvijek kriv i odgovoran nasilnik. U skladu sa međunarodnim standardima sasvim je svejedno jesu li nasilnik i žrtva u bračnoj, vanbračnoj, partnerskoj, sadašnjoj ili bivšoj vezi, kao i koliko je ta veza ili odnos dugo ili kratko trajao, kao i da li dijele ili su dijelili zajedničko prebivalište ili ne. Nasilje mora biti predmet intervencije države odnosno njenih institucija ma gdje se desilo, unutar porodičnog doma ili izvan njega jer povrede koje izaziva i posljedice do kojih dovodi su svuda iste i svuda mogu da dovedu do tragičnih ishoda. U cilju suzbijanja istog, važno je da svako ko je u saznanju, reaguje savjesno i prijavi slučajeve porodičnog nasilja u svom okruženju i time doprinese smanjenju ove negativne društvene pojave.

Prema navodima nevladinih organizacija koje se bave ovom problematikom, u periodu mart-jun kada je više od polovine svjetske populacije bilo pod posebnim mjerama za vrijeme COVID 19

46 ("Službeni list Crne Gore", br. 042/11 od 15.08.2011, 032/14 od 30.07.2014, 021/17 od 31.03.2017. godine)

47 Zakon o zaštitniku/ci ljudskih prava i sloboda Crne Gore ("Službeni list Crne Gore", br. 042/11, 032/14, 21/17) član 17

pandemije, zabrinjavajuća činjenica je da je uz donošenje mjera suzbijanja koronavirusa i zatvaranja granica zabilježen porast nasilja u porodici. Prema podacima slučajeva nasilja u porodici i rodno zasnovanog nasilja u porodici, po evidenciji institucije Zaštitnika nije bilo porasta broja pritužbi, no to svakako ne znači da ova pojava nije negativno uticala na žrtve, već da u okruženju u kojem su bile, nije za očekivati da prijave nasilje u porodici.

Za istaći je i činjenica da je Zaštitnik tokom 2018. godine uputio Inicijativu za izmjenu Zakona o zaštiti od nasilja u porodici, na osnovu koje je resorno ministarstvo oformilo radnu grupu koja radi na pripremi izmjena i dopuna pomenutog zakona. Zaštitnik iznova ponavlja da je neophodno imati u vidu da su dosadašnje kazne za nasilnike bile blage, čime se nije slala dovoljno jasna poruka o primjeni politike nulte tolerancije na nasilje. U tom pogledu, neophodno je apostrofirati da nije dovoljna samo izmjena zakonodavnog okvira, već i efikasna primjena propisa, snažnija koordinacija organa i službi koji postupaju u slučajevima nasilja, kao i kaznena politika koja pored zaštitnih mjera, podrazumijeva proporcionalne i odvraćajuće sankcije za počinioca nasilja.

U cilju poboljšanja stanja u ovoj oblasti, stav Zaštitnika je da je neophodno obezbijediti kontinuirano prikupljanje sveobuhvatnih statističkih podataka o nasilju u porodici i nasilju nad ženama razvrstanih po polu, starosti, da li se radi o ženama sa invaliditetom, ženama iz manjinskih grupa (RE populacije, migrantkinjama, trans osobama i sl.) kao i vezi između žrtve i počinioca. Uz to, neophodno je uraditi detaljnu analizu podataka i iskoristiti dobijene rezultate za kreiranje budućih politika i mjera za prevenciju i suzbijanje nasilja u porodici i nasilja nad ženama.

Dalje, neophodno je raditi na unaprjeđivanju koordinisanog i efikasnog djelovanja svih institucija sistema u pružanju zaštite od nasilja u porodici i drugih oblika rodno zasnovanog nasilja, kao i posvećivanju posebne pažnje stambenog zbrinjavanja žena žrtavi nasilja u porodici i rodno zasnovanog nasilja i njihovom ekonomskom osnaživanju.

Od značaja bi bilo i informisanje javnosti o nadležnostima institucija u zaštiti od nasilja u porodici i nasilja nad ženama propisanih Zakonom o zaštiti od nasilja u porodici i Protokolom o postupanju institucija u slučajevima nasilja u porodici. Uz to, Zaštitnik smatra da je nužna kontinuirana, specijalizovana i rodno senzitivna obuka za predstavnike/predstavnice svih nadležnih institucija koja će pored upoznavanja sa zakonskim procedurama, obezbijediti i razumijevanje problema nasilja u porodici, kao i razumijevanje položaja i ponašanja žrtve.

U nastavku teksta slijedi prikaz predmeta iz bogate prakse Zaštitnika rodno zasnovanog nasilja i nasilja u porodici.

Primjer br.1

Podnositeljka pritužbe u inicijalnom aktu i priloženoj dokumentaciji je istakla da je duži niz godina u braku sa svojim suprugom, sa kojim ima skladne odnose. U bračnoj zajednici sa njim ima petoro djece od kojih jedno dijete sa cerebralnom paralizom. Navela je da već tri godine trpi nasilje od strane svekra, svekrve, djevera i jetrve, što potvrđuje sa dva rješenja Suda za prekršaje u Podgorici. Tvrdi da je više puta prijavljivala nasilje i Upravi policije CB Podgorice i Centru za socijalni rad Podgorica međutim situacija sa pobrojanim nasilnicama se pogoršava iz dana u dan. Pojašnjava da svi žive u dvije zasebne stambene jedinice ali u istom dvorištu, i stoga su upućeni na stalni kontakt.

U konkretnom slučaju, vođena su tri zasebna postupka koja su usmjerena na postupanje tri organa: *Upravu policije - CB Podgorica, Centar za socijalni rad za Glavni grad Podgorica i Sud za prekršaj u Podgorici*, pa je nakon dobijenih izjašnjenja od sva tri organa sagledao širu sliku datog slučaja i donio mišljenje u odnosu na sva tri organa.

U izjašnjenju na navode pritužbe **Centar za socijalni rad za Glavni grad Podgorica** ističe da se u istom dvorištu nalazi stara porodična spratna kuća u kojoj žive članovi sekundarne porodice podnositeljke pritužbe, odnosno svekar, svekrva, djever i jetrva sa kćerkom. Odnosi među članovima porodice su poremećeni već duži niz godina. Podnositeljka pritužbe je u razgovorima sa predstavnicima Centra navodila da je duže vremena i ranijih godina trpjela nasilje i da tada nije prijavljivala policiji, jer je dolazio suprugov stric da ih miri. Tokom 2018. godine uslijedilo je više međusobnih prijava. Podnositeljka pritužbe je prijavljivala jetrvu i djevera. Oni su takođe prijavljivali nju, s tim što je i svekrva prijavljivala nasilje u porodici. Pokrenuto je više sudskih postupaka pred Sudom za prekršaje u kojima sude različite sudije. U nekim postupcima su donešene presude a u nekima su postupci još u toku. Pomoć i podrška podnositeljki pritužbe se pruža u skladu sa ovlašćenjima i pravilima struke, a ostvaruje se putem razgovora i savjetodavnog usmjeravanja u Centru putem telefona i putem kućnih posjeta, shodno njenim potrebama. Podnositeljka pritužbe nikada nije izrazila nezadovoljstvo radom voditeljke slučaja.

U postupanju samog Centra za socijalni rad u konkretnom slučaju, a posebno kod činjenice da je sama podnositeljka saradivala i ostvarila do momenta zaključenja ispitnog postupka više usluga koje taj Centar pruža, to Zaštitnik ne nalazi bilo koju povredu prava koja bi išla na štetu prava podnositeljke pritužbe. Naprotiv, nalazi da je ovo jedan od primjera dobre prakse postupanja sa žrtvom nasilja u porodici. No, za suzbijanje nasilja u porodici koje je usmjereno ka podnositeljki pritužbe od strane više učinilaca, a što proizilazi iz rješenja Suda za prekršaje u Podgorici nije dovoljan samo rad i postupanje Centra za socijalni rad, već multisektorski pristup koji karakteriše brzo i koordinirano djelovanje institucija sistema.

Pored toga, Zaštitnik smatra da je u konkretnom slučaju neophodno nastaviti rad i pružiti usluge socijalne zaštite kako podnositeljki pritužbe tako i sa ostalim članovima uže i šire porodice, posebno ako se ima u vidu da podnositeljka pritužbe ima petoro djece koja su kako proizilazi iz izvještaja psihologa svjedoci nasilja u porodici i čestih razmirica. Da bi usluge socijalne zaštite bile efikasne, sa njima se mora nastaviti što prije. Primjećujući da se u konkretnom slučaju radi o kompleksnoj pravnoj stvari, gdje je žena žrtva nasilja u porodici, petoro djece od kojih jedno sa cerebralnom paralizom koji su česti svjedoci nasilja u porodici, te da da su počinioci nasilja u porodici više tazbinskih srodnika podnositeljke pritužbe, Zaštitnik je ukazao na neophodnost da se u najkraćem mogućem roku uz potrebnu stručnu pripremu i pomoć, nastave hitne i neodložne mjere i radnje kako bi se suzbilo nasilje nad korisnicom. Stoga, Zaštitnik je Centru za socijalni rad za Glavni grad Podgoricu dao preporuke⁴⁸:

1. Da bez odlaganja, nastavi sve neophodne aktivnosti kroz intenzivni savjetodavni i psihosocijalni rad sa podnositeljkom pritužbe kao i sa ostalim članovima porodice X.
2. Da kontinuirano prati slučaj uz obavezne terenske posjete u skladu sa Protokolom o postupanju, prevenciji i zaštiti od nasilja nad ženama i nasilja u porodici.

---

48 Dostupno na: https://www.ombudsman.co.me/docs/1549888515_28122018-prpeoruka-csr.pdf

U okviru istog predmeta date su preporuke i Multidisciplinarnom timu za zaštitu od nasilja nad ženama i nasilja u porodici i to:

1. Da inicira i organizuje konferenciju slučaja povodom konkretnog slučaja;
2. Da sačini Plan zaštite i bezbjednosti sa jasnim zaduženjima svih predstavnika institucija i organizacija u MDT-u;
3. Da vrši monitoring zajedničkih aktivnosti u cilju suzbijanja rodno zasnovanog nasilja;
4. Da po potrebi uključi predstavnika institucije Zaštitnika u MDT;

U okviru postupanja u odnosu na **Upravu policije**, Zaštitnik je našao da u konkretnom slučaju Uprava policije jeste postupila po svim zaprimljenim prijavama o kojima je obaviještena, u smislu da je u slučaju postojanja prekršajnog djela pokrenula prekršajni postupak. Iz izjašnjenja Centra utvrđeno je da je odmah nakon prve prijave podnositeljke pritužbe, obaviješten taj organ radi postupanja iz okvira svojih nadležnosti. Međutim, iz izjašnjenja Uprave policije ne može se zaključiti da su policijski službenici po saznanju o nasilju izlazili na mjesto događaja tj. da su uputili najmanje dva policijska službenika, a koja obaveza proizilazi iz Protokola o postupanju, prevenciji i zaštiti od nasilja u porodici.

Postupanje policijskih službenika je od velike važnosti za suzbijanje nasilja u porodici. Šta više, policija ima ključno i obavezujuće postupanje u slučajevima nasilja u porodici i u skladu sa zakonom utvrđenim nadležnostima preuzima odgovarajuće mjere u otkrivanju, sprečavanju i pribavljanju dokaza za eventualno postojanje krivičnih djela i prekršaja učinjenih nasiljem od strane člana porodice ili partnera.

U odnosu na prednje, Zaštitnik je dao preporuku⁴⁹ Upravi policije – Sektoru za suzbijanje krvnih delikata i nasilja u porodici i to:

Da u okviru svojih ovlašćenja ubuduće u punom obimu primjenjuju Protokol o postupanju, prevenciji i zaštiti od nasilja u porodici.

Sud za prekršaje u Podgorici je u svom prvom izjašnjenju istakao da je pred tim sudom u toku 2018. godine pokrenuto šest postupaka, od kojih su u momentu sačinjavanja mišljenja ostala četiri u radu.

Stoga se Zaštitnik iznova obratio tom sudu za dobijanje podataka o fazi i statusu preostala četiri predmeta. Dobijena je informacija da je u međuvremenu jedan predmet pravosnažno okončan, na jedan je izjavljena žalba Vijeću za prekršaje, a preostala su dva predmeta u radu u kojima će se donijeti odluka odmah po utvrđivanju činjeničnog i pravnog stanja.

Zaštitnik je Sudu za prekršaje Podgorica ukazao na praksu Evropskog suda za ljudska prava, koja je na stanovištu da član 6 Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i sloboda, zahtijeva da se predmeti rješavaju u razumnom roku. Evropski sud je istakao da naponi sudskih vlasti da ubrzaju postupak koliko je god moguće, imaju značajnu ulogu da se podnosiocima predstavke osiguraju garancije prava sadržanih u članu 6 Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda. Stoga je, posebna odgovornost na domaćim sudovima da urade sve da se izbjegne nepotrebno kašnjenje u postupanju⁵⁰.

49 Dostupno na: https://www.ombudsman.co.me/docs/1549887907_28122018-preporuka-up.pdf

50 ESLJP, presuda u predmetu Vernillo v. France, 20. februar 1991, st. 38;

Sa druge strane, Konvencija Savjeta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici u čl.49 propisuje obavezu posebne pažnje i ažurnosti kada su u pitanju postupci iz oblasti nasilja u porodici, s tim što se ukazuje da se za postizanje tog cilja osigura sprovođenje istrage i sudskih postupaka bez nepotrebnog odlaganja kada su ovi povezani sa svim oblicima nasilja koje pokriva opseg ove Konvencije.

Imajući u vidu da je u anamnezi slučaja/eva porodičnog nasilja koje prate okolnosti ovog predmeta zabilježeno više akata nasilja, Zaštitnik je naglasio da, shodno Protokolu o postupanju u slučajevima nasilja u porodici, ova situacija mora biti predmet postupanja Multidisciplinarnog tijela koji sačinjavaju predstavnici više institucija, s tim što nalazi da se učešće sudova u radu ovih tijela mora ograničiti na opštu savjetodavnu funkciju, a ne postupanje u konkretnim predmetima kako se ne bi ugrozio konflikt interesa kada i ako takvi predmeti budu iznijeti pred sudove radi sudskog odlučivanja.

Imajući u vidu izloženu hronologiju i tok postupaka koji su vođeni pred prvostepenim prekršajnim sudom, suprostavljenost iznijetih činjenica, složenost porodičnih odnosa i zahtjeve posebne pažnje kada su u pitanju postupci u vezi sa porodičnim nasiljem, Zaštitnik konstatuje da su se isti sprovodili na način i u granicama zakonom propisanih pravila i standarda, te da nije bilo nepotrebnog odugovlačenja postupka zbog kojeg bi podnositeljka pritužbe mogla trpjeti dodatne i posebne posljedice porodičnog nasilja od onih koje su kao takve utvrđene pravosnažnim sudskim odlukama. Pri tome Zaštitnik ne isključuje obavezu korišćenja dodatnog mehanizma kakav je Protokol, u smislu odredbe čl.5 Zakona o zaštiti od nasilja u porodici kojom se propisuje obaveza „pružanja potpune i koordinirane zaštite koja je neophodna i u zavisnosti od stepena ugroženosti žrtve”

Na osnovu sprovedenog ispitnog postupka i naprijed navedenih činjenica, Zaštitnik nije mogao utvrditi povredu prava od strane Suda za prekršaje u Podgorici, ali je istovremeno ukazao Sudu da se u ovakvim situacijama, koje se u praksi Evropskog suda definišu kao trajno stanje, i od strane sudova za prekršaje očekuje inicijativa za anagažovanje zaštitnog mehanizma – Multidisciplinarnog tima iz čl.17 Zakonu o zaštiti od nasilja, shodno odredbama Protokola.

Nakon okončanja postupka po pritužbam i davanja preporuka, iste se objavljuju na zvaničnoj stranici Zaštitnika u sekciji Mišljenja sa preporukom, a koja su ubrzo po objavljivanju prenijeta od strane crnogorskih štampanih i elektronskih medija. Podnositeljka pritužbe se nakon mjesec dana iznova obratila instituciji i istakla da je donošenje preporuka i pritisak javnosti uticao da se suzbije rodno zansovano nasilje u potpunosti čime su preporuke Zaštitnika ispoštovane.

Primjer br.2

Pritužba je adresirana na **Centar za socijalni rad u Baru** u kojoj se u bitnom navodi da je podnositeljka pritužbe bila u braku oko 10 godina, i sa bivšim suprugom ima dvoje malodobne djece od osam i deset godina. Bračnu zajednicu napustila je 17.06.2015. godine zbog nasilja koje je vršeno pred djecom dana 12.06.2015. godine. Nakon napuštanja bila je smještena u skloništu NVO SOS Telefoni za žrtve nasilja u porodici Nikšić. Oboje djece su kod bivšeg supruga boravili u periodu od 03.08.2015. godine pa do 23.02.2016. godine i u tom periodu djecu je gledala u prostorijama Centra za socijalni rad u Nikšiću na period od po sat vremena. Nakon tog perioda djeca su bila kod nje, da bi bivši suprug dana 13.04.2016. godine uzeo sina iz prostorija Centra za socijalni rad Nikšić i više ga nije vraćao, dok se kćerka neprestano nalazi kod njega od 11.06.2016. godine. Od tog perioda njen bivši suprug sa djecom živi na teritoriji Opštine Bar.

Centar za socijalni rad u Baru u svom izjašnjenju navodi da su mjere i radnje bile intenzivne i uvijek usmjerene ka normalizaciji u porodici, misleći prvenstveno na ponovno uspostavljanje veze djece sa majkom, i održanje tog kontakta. Nakon povratka djece kod oca problemi su se dodatno usložili i produbili, jer su djeca nakon toga, u potpunosti odbijala kontakt sa majkom, govoreći ružne riječi i upućujući joj neprestane optužbe. Sa djecom je obavljeno više razgovora nasamo, ali ni u jednom slučaju se nije uspjelo pomoći sa mjesta - jer su djeca bila izričita u optužbama na vrijeme provedeno sa majkom u Nikšiću, kada im je bilo onemogućeno da kontaktiraju sa ocem. Predlagali su terapijski tretman u Razvojnom savjetovalištu u okviru Kliničkog Centra Crne Gore i da se u rad sa djecom uključe stručnjaci iz oblasti dječije psihologije. U prilogu izjašnjenja su dostavljene sve radnje i aktivnosti Centra od 03.11.2016. godine. Što se tiče loših riječi koje upućuju majci, otac je uvijek isticao da se to vjerovatno dešava kad on nije prisutan, te da on stalno inicira da djeca zovu majku i ne dozvoljava im da se loše ophode sa njom. Činjenica je da su djeca, od kako su se vratila kod oca, čak i pred predstavnicima Centra počela majci da upućuju ružne riječi, rugaju se i odbijaju da razgovaraju sa njom. Ocu je skrenuta pažnja da sankcioniše takav vid ponašanja, sa čim se on (verbalno) slagao.

U zaključnoj ocjeni, Zaštitnik je konstatovao da vršeći uvid u sve dostavljene službene zabilješke sačinjene od strane Centra za socijalni rad Bar, primijetno je da je na svim susretima u Centru majke sa djecom, bivši suprug prisutan pod izgovorom da „djeca ne žele da se odvoje od oca“. Naime, djeci koja su uzrasta deset i osam godina koja su dovoljno odrasla da shvate, trebalo je već na prvim susretima na razumljiv i na njima svojstven način pružiti informaciju da je prisustvo oca na ovim susretima nedozvoljeno i na adekvatan način usmjeravati tok kontaktiranja djece sa podnositeljkom pritužbe. Dalje, u službenim zabilješkama Centra za socijalni rad Bar, primijetno je da prilikom kontaktiranja podnositeljke pritužbe sa djecom, zapravo cio tok i smjer komunikacije određuje drugi roditelj, pri čemu se sticao utisak da je zapravo drugi roditelj - socijalni radnik. Iz službenih zabilješki se vidi da je podnositeljki pritužbe predlagano upućivanje porodice u Razvojno savjetovalište (a što ova institucija ne spori i ne upušta se u cjelishodnost predloženog), ali je primijetno da ovaj tretman nije predlagan drugom roditelju. Analizirajući učestalost kontakata i dužinu trajanja istih, primijetno je da se kontaktiranja ne obavljaju dovoljno učestalo koliko je neophodno za normalizaciju odnosa djece i podnositeljke pritužbe. Od brojnih uočenih primjera iz dostupne dokumentacije, Zaštitnik izdvaja jedan

- u periodu od 03.11.2016. godine do 19.12.2016. godine obavljena su svega tri kontaktiranja podnositeljke pritužbe sa djecom. Sagledavajući rad i ulogu organa starateljstva u postupku izvršenja pred Osnovnim sudom u Baru, uočava se pasivna uloga i nedovoljan angažman kako u pripreмноj fazi postupka koja prethodi činu izvršenja, tako i u fazi izvršenja predaje djeteta. Kod ovakvog stanja stvari, Zaštitnik je dao preporuku⁵¹ Centru za socijalni rad Bar:

1. Da bez daljeg odlaganja, preduzmu sve mjere i radnje iz okvira svojih nadležnosti u cilju normalizacije odnosa kako u pripreмноj fazi izvršenja, tako tokom i nakon izvršenja predaje djece.

Primjer br.3

Ista podnositeljka je podnijela predstavku i u odnosu na **Sud za prekršaje Podgorica-Odjeljenje u Nikšiću** u kojoj navodi da je podnijela zahtjev za pokretanje prekršajnog postupka dana 04.03.2016. godine koji za predmet ima rodno zasnovano nasilje, te da isti do dana podnošenja pritužbe nije okončan. U prilog svojih tvrdnji, podnositeljka je priložila fotokopiju zahtjeva.

U izjašnjenju Suda za prekršaj, predsjednica Suda obavijestila je Zaštitnika da je pisanim dopisom urgirala postupajućoj sutkinji da navedeni predmet uzme kao prioritet u radu i skrenula istoj pažnju da vodi računa i da u ovom, kao i u svim drugim predmetima ove vrste pretresa zakazuje što češće, bez bespotrebnog odugovlačenja postupka, a sve u cilju što ažurnijeg završavanja istih.

Zaštitnik je uočio da je slučaj rodno zasnovanog nasilja prijavljen odn. podnijet zahtjev za pokretanje prekršajnog postupka Sudu za prekršaje Podgorica- Odjeljenju u Nikšiću još dana 04.03.2016. godine - što će reći prije više od godinu dana od dana podnošenja pritužbe Zaštitniku. Pri tom, do dana podnošenja pritužbe Zaštitniku odnosno do dana upućivanja zahtjeva za izjašnjenje tom organu zakazana su svega tri pretresa, i to u dane 20.05.2016. godine, 03.10.2016. godine i 24.02.2017. godine od kojih prva dva nijesu održana.

Postupanje Zaštitnika u ovom predmetu proizilazi iz zakonskih odredbi, koje se odnose na ovlašćenja u odnosu na rad sudova i to: odugovlačenja postupka, zloupotrebe procesnih ovlašćenja ili neizvršavanja sudskih odluka, pa u vezi sa tim nalazi da je sud na koji se odnosi pritužba bio dužan da postupa sa hitnošću - tim prije što prekršajni postupak karakterišu ekonomičnost i kratki rokovi zastarjelosti.

Sa jedne strane, ova institucija je mišljenja da se mora sa naročitom pažnjom, senzibilitetom, brzinom i efikasnošću postupati u ovom i ovakvim predmetima, dok sa druge strane svoj stav koji se odnosi na utvrđivanja potpunog i pravilnog utvrđivanja činjeničnog stanja Zaštitnik temelji na sudskoj praksi koja kaže da je obaveza postupanja sa naročitom hitnošću povodom zahteva za zaštitu od nasilja u porodici - ne ovlašćuje sud da zbog hitnosti može propustiti izvođenje svih relevantnih dokaza za odluku u ovim pravnim stvarima. U postupku pred Sudom za prekršaje - Odjeljenje u Nikšiću postojalo je znatno odugovlačenje koje se nije moglo objasniti složennošću slučaja niti doprinosom podnositeljke pritužbe, a naročito je značajna činjenica da

51 Dostupno na: https://www.ombudsman.co.me/docs/1498647315_26062017-preporuka-csr.pdf

je slučaj praktično mirovao pred sudom skoro godinu dana. Sagledavajući sve činjenice pojedinačno i sveukupno, Zaštitnik nalazi da je podnositeljki pritužbe povrijeđeno pravo na suđenje u razumnom roku i kod ovakvog stanja stvari, Zaštitnik je dao preporuku⁵² Sudu za prekršaje u Podgorici – Odjeljenju u Nikšiću:

1. Da u skladu sa načelom hitnost tj. bez daljeg odlaganja, preduzme sve procesne radnje u postupku po zahtjevu za pokretanje prekršajnog postupka podnositeljke pritužbe.

Primjer br.4

Ista podnositeljka je podnijela pritužbu koja se odnosila na Osnovni sud u Nikšiću zbog odugovlačenja sudskog postupka radi razvoda braka, uređenja vršenja roditeljskih prava i izdržavanja.

U izjašnjenju predsjednika suda ističe se da su navodi pritužbe neosnovani. Prema stanju u spisima predmeta proizilazi da odluka u ovoj pravnoj stvari nije donijeta, da sutkinja zakazuje ročišta u zakonom predviđenim rokovima, te da je sledeće ročište zakazano za 03.04.2017. godine na kojem je određeno provođenje dokaza vještačenja od strane tima sudskih vještaka. U konačnom, predsjednik suda smatra da postupajuća sutkinja u konkretnom predmetu postupala zakonito i savjesno, u svemu poštujući odredbe Zakona o parničnom postupku.

Zaštitnik je zapazio da je tužba za razvod braka između podnositeljke pritužbe i njenog supruga predata sudu dana 23.06.2015. godine a prvostepena presuda u ovoj pravnoj stvari donijeta je 27.05.2016. godine. Viši sud u Podgorici je po žalbi tužioca odlučio dana 16.09.2016. godine - ukinuo presudu u dijelu izreke pod stavom drugim, trećim, četvrtim, petim i šestim, i predmet vratio prvostepenom sudu na ponovno suđenje. Do dana izrade ovog mišljenja Osnovni sud u Nikšiću nije donio presudu u ovoj pravnoj stvari. Konstatovano je da s obzirom na prirodu spora i okolnosti slučaja prvostepeni sud je shodno načelu neposrednosti a na osnovu usmenog, neposrednog i javnog raspravljanja mogao i morao da stekne uvid i kao posebno uzme u obzir: postupke koji se vode protiv oba roditelja (krivični, prekršajni, parnični i izvršni- kako njihovu brojnost tako i dugotrajnost), činjenicu da je podnositeljka pritužbe bila žrtva nasilja te da je izvjestan period boravila u skloništu NVO "SOS Telefoni za žrtve nasilja u porodici Nikšić", stepen partnerskog nasilja koji je prouzrokovao takvu poremećenost odnosa, da se djeca nalaze kod jednog roditelja od aprila odn.juna 2016. godine što je izazvalo otuđenje djece od jednog roditelja.

Apostrofirano je da ovakva situacija može da prouzrokuje slične posljedice kakve su nastupile u predmetu Mijušković protiv Crne Gore zbog zakašnjelog izvršenja pravosnažne presude o starateljstvu. U istoj presudi Sud je zauzeo stav da član 8 uključuje pravo roditelja da se preduzmu mjere koje će im omogućiti da se ponovo spoje sa svojom djecom i obavezu državnih organa da takve radnje preduzmu. Postupci starateljstva nad djecom moraju biti brzo obavljani utoliko prije kada protek vremena može imati nepovratne posljedice za odnos roditelj-dijete kao i u slučajevima koji se odnose na roditeljsku odgovornost i pravo na vidjanje. Sagledavajući sve činjenice pojedinačno i sveukupno, Zaštitnik nalazi da podnositeljki pritužbe prijete rizik od povrede prava na poštovanje privatnog i porodičnog života zagarantovano članom 8 Evropske konvencije za

⁵² Dostupno na: https://www.ombudsman.co.me/docs/1495112447_10052017-preporuka-nk.pdf

zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, koje se odnosi na spajanje porodice i starateljstvo nad djecom, pa je stoga Zaštitnik dao preporuku⁵³ Osnovnom sud u Nikšiću:

1. Da uvažavajući međunarodne standarde i pozitivno pravne propise - bez daljeg odlaganja, preduzme sve procesne radnje u cilju okončanja građanskog postupka.

Primjer br.5

I Ista podnositeljka je podnijela i pritužbu koja se odnosila na na **Sud za prekršaje u Budvi – Odjeljenje u Baru** zbog odugovlačenja sudskog postupka u predmetu rodno zasnovanog nasilja.

Taj organ u svom izjašnjenju navodi da je konkretni predmet primljen u rad dana 08.11.2016. godine, te da je pretres zakazan za dan 07.03.2017. godine. U usmenom razgovoru dana 18.04.2017. godine sutkinja je obavijestila predsjednicu suda da je pretres odložen za 25.05.2017. godine, koja je istakla da je do kašnjenja došlo usljed velikog priliva predmeta.

U zaključnoj ocjeni, Zaštitnik je istakao da je primjećeno da je slučaj rodno zasnovanog nasilja prijavljen odn. podnijet zahtjev za pokretanje prekršajnog postupka Sudu za prekršaje Budva - Odjeljenju u Baru još dana 04.11.2016. godine - a da pri tom, za period od šest mjeseci tj. od dana podnošenja zahtjeva za pokretanje prekršajnog postupka pa do dana dostavljanja izjašnjenja⁵⁴ suda, glavni pretres je prvi put zakazan tek dana 07.03.2017.godine - a što je jedini zakazan i održan pretres do dana sačinjavanja mišljenja. U konkretnom slučaju sud nije pokazao spremnost da hitno reaguje neposredno pošto je zahtjev za pokretanje prekršajnog postupka podnjet, a koji je nesumnjivo sadržao navode o ranijoj kažnjavanosti bivšeg supruga podnositeljke pritužbe i ukazivanja da se radi o slučaju visokog rizika. U zauzimanju stava Zaštitnika kao posebna okolnost zapažena je nemarnost Suda za prekršaje – Odjeljenja u Baru čak i u dostavljanju izjašnjenja ovoj instituciji, pa je bilo neophodno upućivanje urgencije za izjašnjenje na okolnosti navedene u pritužbi. Takvim postupanjem, organ na koji se odnosi pritužba na nedvosmislen način uvjerava ovu instituciju da bez obzira na načelo hitnosti koji karakteriše postupak za zaštitu od nasilja - nije postupio, šta više i dalje ne postupa, i ne vodi računa o najboljem interesu i dobrobiti stranke.

Trajanje sudskog postupka i pojam razumnog trajanja sudskog postupka je relativna kategorija koja zavisi od niza okolnosti i Zaštitnik je svjestan činjenice da ih je potrebno cijeliti u svakom pojedinačnom slučaju, a prije svega od složenosti činjeničnih i pravnih pitanja u konkretnom predmetu, ponašanja podnosioca zahtjeva kao stranke u postupku, prirode zahtjeva odnosno značaja prava za podnosioca zahteva. U tom smislu, Zaštitnik nalazi da u zahtjevu za pokretanje prekršajnog postupka nije sadržano niti više okrivljenih, niti više krivičnih djela da bi složenost postupka iziskivala duže trajanje postupka. U postupku pred Sudom za prekršaje u Budvi – Odjeljenje u Baru postojalo je odugovlačenje koje se ne može objasniti doprinosom podnositeljke pritužbe pa je sagledavajući sve činjenice pojedinačno i sveukupno, Zaštitnik našao da je podnositeljki pritužbe povrijeđeno pravo na suđenje u razumnom roku i kod ovakvog stanja stvari,

53 Dostupno na: https://www.ombudsman.co.me/docs/1497619416_05062017-preporuka-nk.pdf

54 Akt Suda za prekršaje Budva Su V br.192/2017 od 18.04.2017. godine

Zaštitnik dao preporuku⁵⁵ Sudu za prekršaje Budva - Odjeljenju u Baru:

-Da u skladu sa načelom hitnost tj. bez daljeg odlaganja, preduzme sve procesne radnje u postupku.

Primjer br.6

Ista podnositeljka podnijela je pritužbu koja se odnosi na **Osnovni sud u Baru** zbog odugovlačenja sudskog postupka u predmetu izvršenja privremene mjere o povjeravanju djece na dalju brigu, čuvanje i staranje, odnosno nemogućnosti vršenja starateljskog prava po izdatoj privremenoj mjeri. Djeca su se sa bivšim suprugom nalazila u porodičnoj kući u Sutomoru do dana podnošenja pritužbe i sam postupak izvršenja je sproveden bezuspješno četiri puta.

U izjašnjenju Osnovnog suda u Baru ističe se da je u momentu slanja zahtjeva za izjašnjenje pred tim sudom u toku izvršni postupak. Sud je više puta izlazio na lice mjesta i u prisustvu predstavnika Centra za socijalni rad za opštine Bar i Ulcinj i pripadnika MUP-a Bar, pokušao izvršenje – međutim, isto nije sprovedeno jer su djeca odbila odvajanje od oca, nakon čega je predstavnik Centra za socijalni rad dao mišljenje da bi odvajanje djece od izvršnog dužnika mimo njihove volje predstavljalo traumatično iskustvo za njih. Sud je dana 07.02.2017. godine ponovo izašao na lice mjesta radi pokušaja izvršenja privremene mjere u prisustvu zakonskog zastupnika izvršnih povjerilaca, punomoćnika podnositeljke pritužbe, zatim sudskih izvršitelja i predstavnika Centra za socijalni rad uz asistenciju policije, međutim izvršenje nije sprovedeno iz razloga što djeca ne žele da priđu majci i govore da je se plaše, odbijaju da čak i razgovaraju sa njom, kao i da se fizički udalje od oca, što je zapisnički konstatovano. Predstavnicima Centra, procijenili su da pokušaj sprovođenja izvršenja – predaje djece majci predstavlja dodatnu traumatizaciju za djecu koja su u veoma lošem stanju, jer povraćaju i pokazuju znake anksioznosti pa je na predlog Centra prekinuto izvršenje. Iz navedenog stanja u spisima predmeta nasuprot navodima zakonskog zastupnika izvršnih povjerilaca može se jedino zaključiti da sudija postupa zakonito i u skladu sa svojim ovlaštenjima sprovodi radnje u cilju izvršenja pravosnažne odluke o privremenoj mjeri.

U zaključnoj ocjeni, Zaštitnik je iz zapisnika sačinjenih na licu mjesta u predmetu predaje djeteta, uvjeren da je Osnovni sud u Baru u nekoj mjeri sprovodio izvršne radnje i da je nastojao da izvrši sudsku odluku tako da po njegovom uvjerenju sami postupak po djecu bude što bezbolniji, i da sa što manje trauma djeca prevaziđu stresnu situaciju, ali stoji i činjenica da je sud pokazao nekonzistentnost i namjeru za odlaganjem predaje djece u nedogled. Sudeći iz raspoložive dokumentacije i zapisnika sačinjenih na licu mjesta, zaključuje se da je svaki sledeći pokušaj oduzimanja djeteta bio sve komplikovaniji. S obzirom na činjenicu da roditelji vrše roditeljsko pravo zajednički bilo da žive zajedno ili odvojeno, a da je prethodno donešena privremena mjera u najboljem interesu djeteta, zapravo suština izvršenja odluke jeste u tome da se pravosnažna odluka mora izvršiti jer se time faktičko stanje usaglašava sa pravnim stanjem.

Konstatovano je da s obzirom na prirodu spora i okolnosti slučaja prvostepeni sud je shodno načelu neposrednosti a na osnovu usmenog, neposrednog i javnog raspravljanja mogao i morao

⁵⁵ Dostupno na: https://www.ombudsman.co.me/docs/1495113034_12052017-preporuka-bd.pdf

da stekne uvid i kao posebno uzme u obzir: postupke koji se vode protiv oba roditelja (krivični, prekršajni, parnični i izvršni- kako njihovu brojnost tako i dugotrajnost), činjenicu da je podnositeljka pritužbe bila žrtva nasilja te da je izvjestan period boravila u skloništu NVO “SOS Telefoni za žrtve nasilja u porodici Nikšić”, stepen partnerskog nasilja koji je prouzrokovao takvu poremećenost odnosa da se djeca nalaze kod jednog roditelja od aprila odn. juna 2016. godine što je izazvalo otuđenje djece od jednog roditelja.

Uz sve prethodno - posebno je stavljen akcenat da je taj sud morao imati u vidu da je tužba za razvod braka između podnositeljke pritužbe i njenog supruga predata sudu dana 23.06.2015. godine, što ukazuje na predug protek vremena od kada su djeca izložena mnogobrojnim dolascima u Centar za socijalni rad i kontaktima sa različitim službenicima, što ukazuje da svako produžavanje vodi daljem komplikovanju već komplikovane situacije. Zaštitnik nalazi da je sami sud sa svoje strane odugovačenjem postupaka doprinio otuđenju djece i produbljenju konflikta među članovima porodice, odnosno takvoj situaciji koja nije postojala ili nije evidentirana prije početka postupka za razvod braka.

U predmetu Mijušković protiv Crne Gore Sud je zauzeo stav da član 8 uključuje pravo roditelja da se preduzmu mjere koje će im omogućiti da se ponovo spoje sa svojom djecom i obavezu državnih organa da takve radnje preduzmu.⁵⁶ Zaštitnik nalazi da je podnositeljka pritužbe koja je žrtva nasilja u porodici dovedena u položaj da ne može ostvariti zakonom propisano i privremenom mjerom potvrđeno pravo, čime joj je povrijeđeno pravo na poštovanje privatnog i porodičnog života zagarantovanog članom 8 Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i sloboda koja se odnosi na spajanje porodice i starateljstva nad djecom, i pravo iz čl. 6 Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i sloboda iz razloga neizvršenja izdate privremene mjere pa kod ovakvog stanja stvari, data je preporuka⁵⁷ Osnovnom sud u Baru:

1. Da uvažavajući međunarodne standarde i pozitivno pravne propise - bez daljeg odlaganja u koordinaciji sa organom starateljstva, preduzmu hitne mjere i radnje u cilju okončanja postupka po konkretnoj privremenoj mjeri.

Nakon davanja preporuke, Zaštitnik prati svaku preporuku ponaosob da li je ispoštovana i u kom obimu. Po pritužbama u predašnjih pet postupaka, ispospoštovane su preporuke u odnosu na Sud za prekršaj Podgorica- Odjeljenje u Nikšiću, Sud za prekršaj Budva – Odjeljenje u Baru i Osnovni sud Nikšić, no međutim preporuke u odnosu na Osnovni sud u Baru i Centar za socijalni radu Baru nijesu ispoštovane čak ni u momentu izrade analize, što je provjereno razgovorom sa povjerljivim licem podnositeljke pritužbe.

56 Isto, st. 80

57 Dostupno na: https://www.ombudsman.co.me/new2/docs/1498646941_16062017-preporuka-br.pdf

Primjer br.7

Zaštitniku ljudskih prava i sloboda Crne Gore, prispjela je pritužba zbog odugovlačenja postupka koja se odnosila na **Osnovni sud u Podgorici**. Navodi da je bila duži niz godina u braku i od supruga je trpjela sve oblike nasilja. Brak je razveden presudom Osnovnog suda u Podgorici ista je pravosnažna. Međutim kako žive u istoj kući, a u različitim stambenim jedinicama nasilje ne jenjava. Bivši suprug je više puta osuđivan i krivično i prekršajno o čemu je dostavljena relevantna dokumentacija. U maju 2018. godine podnositeljka pritužbe je pokrenula postupak fizičke diobe pred tim sudom koji je još uvijek u toku i koji s obzirom na učestalost i stepen nasilja po njenom mišljenju predugo traje.

U izjašnjenju dobijenom od Osnovnog suda u Podgorici navodi se da u konkretnom slučaju postupaju u razumnom roku s obzirom na broj predmeta u kojima postupaju od kojih su mnogi hitne prirode, kao i vrstu konkretnog postupka koji se odnosi na diobu nepokretnosti.

Zaštitnik je u datom slučaju našao da uprkos tome što Zakon o parničnom postupku (čije se odredbe shodno primjenjuju i u vanparničnom postupku) propisuje da će se pripremno ročište održati po pravilu najkasnije 30 dana od dana kada tuženi dostavi pisani odgovor na tužbu, pripremno ročište je zakazano u konkretnom predmetu skoro 8 mjeseci nakon podnošenja predloga za diobu imovine od strane podnositeljke pritužbe.

Pored toga što je pripremno ročište zakazano skoro 8 mjeseci nakon podnošenja predloga za diobu imovine od strane podnositeljke pritužbe, u konkretnom slučaju radi se o slučaju visokog rizika, jer je podnositeljka pritužbe već duži niz godina žrtva rodno zasnovanog nasilja, i da su se pred institucijom Zaštitnika tim povodom tokom 2018. godine već vodili postupci po pritužbama iste podnositeljke pritužbe koji su se odnosili na Upravu policije Crne Gore – CB Podgorica i Centar za socijalni rad za Glavni grad Podgorica u kojima je Zaštitnik dao svoje mišljenje i preporuke navedenim organima u cilju suzbijanja rodno zasnovanog nasilja. Osim navedenog, Zaštitnik naglašava da je upoznat i sa činjenicom da je bivši suprug podnositeljke pritužbe više puta osuđivan i prekršajno i krivično, a poslednji put mu je rješenjem Suda za prekršaje izrečena zaštitna mjera udaljenje iz stana. Iz svega navedenog lako je zaključiti da je suživot podnositeljke pritužbe sa bivšim suprugom u ovakvim okolnostima nemoguć, pa je iz tog razloga neophodno da do podijele imovine između bivših supružnika dođe u najkraćem mogućem roku. Zbog vege prednjeg, Zaštitnik je dao preporuku⁵⁸ Osnovnom sudu u Podgorici:

1. da bez daljeg odlaganja preduzme sve procesne radnje radi okončanja postupaka i donošenja odluke u predmetu pod poslovnim brojem Rs. br. __/18.

Data preporuka je ispoštovana od strane
Osnovnog suda u Podgorici.

58 Dostupno na: https://www.ombudsman.co.me/new2/docs/1561116170_28052019-preporuka-osp.pdf

Primjer br. 8

Zaštitnik je po sopstvenoj inicijativi pokrenuo ispitni postupak nakon objavljivanja medijskog članka koji je objavljen na portalu CDM dana 12.10.2016. godine sa naslovom „NVO: Ubistvo XY koja je majka petoro djece je pucanj u pravdu i sistem“. Postupak je usmjeren ka Centru za socijalni rad za opštine Nikšić, Plužine i Šavnik i Upravi policije CB Nikšić.

U izjašnjenju Centra za socijalni rad za opštine Nikšić, Plužine i Šavnik navodi se da se pokojna XY obratila Centru 15.04.2016. godine kako bi prijavila nasilje u porodici od strane svog supruga. Navela je da se radi o čovjeku koji je dugi niz godina psihijatrijski pacijent i koji je više puta liječen na psihijatrijskom odjeljenju Opšte bolnice u Nikšiću. Nakon obavljenog razgovora sa njom i prikupljenih podataka o porodičnim prilikama, istog dana stručni radnici Centra su obavijestili Upravu policije o saznanjima u vezi porodičnog nasilja, kao i pedagoga osnovne škole koju pohađaju njihova maloljetna djeca. Povodom ovog slučaja, dana 18.04.2016. godine, održan je sastanak Multidisciplinarnog tima. Na sastanku je iznijeto da je tog dana suprug pokojne XY, uz asistenciju policije, prinudno smješten na liječenje u Specijalnu bolnicu za psihijatriju-Dobrota u Kotoru. Prema zaključcima koje je donio Tim, 27.04.2016. godine poslat je dopis Specijalnoj bolnici da dostavi informacije o aktuelnom funkcionisanju pacijenta, kao i da obavijesti Centar na vrijeme o njegovom napuštanju bolnice, kako bi o tome obavijestili žrtvu rodno zasnovanog nasilja. U telefonskom razgovoru žrtva je predlog za kućnu posjetu odbila, smatrajući je nepotrebnom, tako da čak nije željela da otkrije svoju adresu stanovanja. S obzirom da se tada osjećala bezbjedno, nije htjela djecu dodatno da opterećuje posjetama. Po prijemu dopisa iz Specijalne bolnice, mjesec dana pošto je nasilnik otpušten (obavijestili su žrtvu, koja je tom prilikom navela da je već upoznata sa tom informacijom, ali nije željela dalje da govori o svojoj porodičnoj situaciji. Nakon prestanka liječenja, počinioca nasilja su pokušali da posjete, ali na datoj adresi nikog nijesmo našli. Takođe sa žrtvom je ostvaren još jedan kontakt u Centru za socijalni rad, 05.10.2016. godine, kada je obavljen razgovor radi sačinjavanja anamnestičkih podataka u cilju ostvarivanja jednokratne materijalne pomoći, za koji je zahtjev podnijela Vladi Crne Gore. Tom prilikom žrtva nije željela da govori stručnom radniku o problemima sa bivšim suprugom, već isključivo o lošoj materijalnoj situaciji. Nakon nemilog događaja, 14.10.2016. godine Centar je obavio kućnu posjetu porodici, gdje djeca trenutno žive. Tom prilikom je obavljen razgovor sa djecom žrtve, njenim roditeljima i braćom. Informisani su da je maloljetnoj djeci potrebno postaviti staraoca, te dostaviti neophodnu dokumentaciju za ostvarenje prava na porodični smještaj-hraniteljstvo, što su oni i učinili.

U izjašnjenju Ministarstva unutrašnjih poslova- Uprave policije navedeno je: da su službenici Uprave policije CB Nikšić postupali po prijavama počivše XX povodom njenih prijava u odnosu na supruga, kao i brata XX, koji je neposredno nakon napuštanja bračne zajednice od strane svoje sestre, stao u njenu zaštitu. Upravi policije CB Nikšić žrtva je prijavila da joj je njen suprug uputio više različitih prijeteci i uvredljivih poruka putem mobilnog telefona. Postupajući po navedenoj prijavi službenici policije obavijestili su ODT u Nikšiću Sofiju Lukovac koja se izjasnila da u podnijetoj prijavi ne postoje elementi krivičnog djela. Stoga su policijski službenici u skladu sa Zakonom od zaštiti od nasilja u porodici podnijeli prijavu za prekršaj Sudu za prekršaje u Podgorici-Odjeljenje u Nikšiću. Službenici policije referata za suzbijanje nasilja u porodici CB Nikšić su žrtvu uputili na obraćanje Centru za socijalni rad u Nikšiću kao i na predstavnike

SOS Telefona za žene i djecu žrtve nasilja.

U cilju bržeg okončanja postupka pred ovom institucijom, kontaktirana je putem telefona predstavnica Nacionalne SOS linije za žrtve nasilja u porodici koja je istakla da joj je više puta pružena pomoć u toj organizaciji.

Kod ovakvog stanja stvari, Zaštitnik je dao preporuku Centru za socijalni rad za opštine Nikšić, Plužine i Šavnik - Područna jedinica Nikšić:

- Da u svim slučajevima gdje postoje osnovani rizici za nasilje u porodici, preduzima sve mjere i radnje predviđene Protokolom o postupanju, prevenciji i zaštiti od nasilja u porodici, kako bi se identifikovana žrtva nasilja zaštitila i pripremila kroz različite vrste psiho- socijalnih tretmana za samostalan život i osnažila da svaku sumnju o ponavljanju nasilja prijavi nadležnim organim sistema odgovornim za postupanje.

U istom predmetu, data je preporuka i Specijalnoj bolnici za psihijatriju-Dobrota u Kotoru

-Da se kao dio institucionalnog sistema za prevenciju i zaštitu od nasilja u porodici zdravstvena ustanova mora pridržavati pravila definisanih Protokolom o postupanju, prevenciji i zaštiti od nasilja u porodici, kako bi se spriječili isti ili slični ishodi nasilja, odnosno smanjili rizici nasilja sa fatalnim posljedicama.

VI STATISTIČKI PODACI O SLUČAJEVIMA NASILJA U PORODICI I RODNO ZASNOVANOG NASILJA

Zakonom o zabrani diskriminacije propisana je obaveza sudova, državnih tužilaštava, organa uprave nadležnog za policijske poslove i inspeksijskih organa da vode posebnu evidenciju u formi elektronski vođene baze podataka o podnijetim prijavama, pokrenutim postupcima i donijetim odlukama iz svoje nadležnosti u vezi sa diskriminacijom.

Primijetno je da iz godine u godinu sve veći broj prijavljenih slučajeva nasilja u porodici i rodno zasnovanog nasilja sudovima za prekršaje što može uputiti na više zaključaka. Jedan od njih je da je došlo do porasta nasilja u porodici i rodno zasnovanog nasilja, dok je drugi da je došlo do porasta broja prijavljivanja nasilja u porodici i rodno zasnovanog nasilja - što je posljedica povećanog aktivizma i promocije nulte tolerancije ovog društvenog fenomena.

Neophodno je istaći da do sad sprovedena istraživanja uglavnom od strane ženskih nevladinih organizacija ukazuju na veliki broj neprijavljenih slučajeva nasilja u porodici kako zbog predrasuda koje sprječavaju žene da prijave nasilje u porodici, tako i zbog nepostojanja bezbijeđenog okruženja i nefikasnog postupanja. Osim toga, pojedina istraživanja ukazuju da žrtve traže pomoć tek nakon dužeg vremena podnošenja nasilja i tek pošto zadobiju fizičke povrede.

U nastavku je dat pregled slučajeva nasilja u porodici i rodno zasnovanog nasilja pred sudovima opšte nadležnosti za 2019. godinu i pred sudovima za prekršaje za 2019. i 2020. godinu.

Pred osnovnim sudovima u odnosu na predmete iz člana 220 KZCG Nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici za 2019. godinu bilo je ukupno 253 predmeta dok je u 2018. godini bilo 232 predmeta iz ove oblasti pa je evidentan porast. Izrečeno je 207 prvostepenih kazni i 187 pravosnažnih kazni. Pravosnažne kazne su izricane na sljedeći način: kućni zatvor - četiri (4); novčane kazne - dvije (2); obavezno liječenje alkoholičara i narkomana - devet (9); obavezno liječenje alkoholičara - četiri (4); obavezno liječenje narkomana - jedna (1); obavezno psihijatrijsko liječenje na slobodi - tri (3); obavezno psihijatrijsko liječenje u zdravstvenoj ustanovi - jedno (1); oduzimanje oružja - jedna (1); oduzimanje ostalih predmeta - tri (3); ostalo - četiri (4); pojačan nadzor organa starateljstva - jedan (1); rad u javnom interesu - 15; uslovna osuda - 79; zatvorska kazna - 59 i zabrana približavanja - jedna (1).

*Prema Godišnjem izvještaju o radu sudova za prekršaje na predmetima iz oblasti Zakona o zaštiti od nasilja u porodici **u 2019. godini** sudovi su imali u radu 2.059 predmeta (**1.972 u 2018. godini i 1.790 u 2017. godini**), od čega 1.220 pred Sudom za prekršaje u Podgorici, 485 pred Sudom za prekršaje u Budvi i 354 predmeta pred Sudom za prekršaje u Bijelom Polju. Predmeti su završeni na način što je izrečeno: 534 novčane kazne; 121 kazna zatvora; 238 uslovnih osuda; 109 opomena; 15 vaspitnih mjera; u 13 predmeta je odbačen zahtjev; u 51 predmetu je obustavljen postupak; u 360 je donijeta oslobađajuća odluka, dok je 46 predmeta riješeno na drugi način. Izrečeno je 438 zaštitnih mjera (408 u 2018. godini, a 302 u 2017. godini) i to: udaljenje iz stana ili drugog prostora za stanovanje - 69; zabrana približavanja - 134; zabrana uznemiravanja i uhođenja - 175; obavezno psihijatrijsko liječenje i liječenje od zavisnosti - 31 (u 26 slučajeva od alkohola, a u 5 slučajeva od psihoaktivnih supstanci); obavezni psihosocijalni tretman - četiri (4) i uput u vaspitnu ustanovu nezavodskog tipa - tri (3).*

*Sudovi za prekršaje su **u toku 2020. godine** imali ukupno u radu 2.133 predmeta iz oblasti Zakona o zaštiti od nasilja u porodici, od čega 1.299 Sud za prekršaje u Podgorici, 450 Sud za prekršaje u Budvi i 384 predmeta Sud za prekršaje u Bijelom Polju. Ukupno je završeno 1.449 predmeta ili 67,93%, od čega u Sudu za prekršaje Podgorica 784, u Sudu za prekršaje Budva 382 i u Sud za prekršaje Bijelo Polje 283 predmeta.*

Navedeni predmeti su završeni na način što je izrečeno: -novčanih kazni 485, -kazni zatvora 83, -uslovnih osuda 239, -opomena 126, -vaspitnih mjera 17, u 12 predmeta je odbačen zahtjev, u 71 predmetu je obustavljen postupak, u 361 predmeta donijeta oslobađajuća odluka, dok je 55 predmeta riješeno na drugi način. Takođe, ukupno je izrečeno 408 zaštitnih mjera, i to: -udaljenje iz stana ili drugog prostora za stanovanje 54; -zabrana približavanja 111; -zabrana uznemiravanja i uhođenja 185; -obavezno liječenje od zavisnosti 16; -obavezno psihijatrijsko liječenje 31, i -obavezni psihosocijalni tretman 11.

VII NASILJE U PORODICI I NAD ŽENAMA U PRAKSI EVROPSKOG SUDA ZA LJUDSKA PRAVA

Ova problematika zauzima sve značajnije mjesto u praksi Evropskog suda za ljudska prava. O tome svjedoči sve veći broj presuda ovog suda protiv različitih država ugovornica, članica Evropske konvencije o ljudskim pravima. Ove presude se odnose na različite odredbe Evropske konvencije, najčešće na članove 2. i 3. odnosno pojedine aspekte prava na život i zabrane mučenja, nečovječnog i ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja, kao i član 8., odnosno odgovarajuće aspekte prava na poštovanje privatnog i porodičnog života. Kako je i Sud istakao u jednom od vodećih slučajeva *Opuz protiv Turske*, "...pitanje domaćeg nasilja koje se javlja u različitim formama, fizičkog i psihološkog nasilja ili verbalnih napada...je opsti problem od interesa za sve države članice, koji često nije vidljiv na prvi pogled jer se dešava u ličnim-personalnim odnosima ili u okviru zatvorenog-porodičnog kruga i ne pogađa samo žene. Sud smatra da i muškarci takođe mogu biti žrtve domaceg nasilja, kao i djeca i to vrlo često, neposredno ili posredno..." (*Opuz protiv Turske, Presuda od 9. Juna 2009, paragraf 132*).

Teži slučajevi nasilja u porodici razmatrani su u okviru članova 2. i 3. Evropske konvencije, odnosno u kontekstu različitih aspekata prava na život i zabrane mučenja i nečovječnog postupanja.

U slučaju *Kontrova protiv Slovačke*, Sud je konstatovao kršenje čl. 2. Konvencije zbog propusta državnih organa da preduzmu adekvatne mjere da zaštite živote djece podnositeljice predstavke. Podnositeljka predstavke je 2. novembra 2002 podnijela krivičnu prijavu protiv svog muža za fizički napad koji je uključivao i batinanje električnim kablom. Kasnije je po nagovoru muža pokušala da povuče prijavu, odnosno umjesto krivične podnijela je prekršajnu prijavu što je rezultiralo odsustvom bilo kakve akcije od strane državnih organa. Nedugo zatim 31. decembra muž je lišio života oboje njihove djece, ćerku rođenu 1997. i sina rođenog 2001. godine. Pred Sudom je navela da policija, iako upoznata sa nasilnom prirodom i siledžijskim ponašanjem njenog muža nije preduzela ništa da zaštiti živote njene djece. Takođe se žalila da nije uspjela da dobije nikakvu kompenzaciju za ono što se desilo i što je pretrpjela.

Konstatujući kršenje čl.2, Sud je istakao da je lokalnoj policiji bila poznata situacija u porodici podnositeljke predstavke, posebno s obzirom na podnesenu krivičnu prijavu u novembru 2002. godine i poziv na specijalni telefon za hitne slučajeve u decembru 2002. godine, na koji niko nije odgovorio iz policije. Po propisima Republike Slovačke, policija je bila obavezna da registruje krivičnu prijavu protiv njenog muža da pokrene krivičnu istragu i postupak protiv nega momentalno, da registruje hitni poziv na specijalni telefon za žrtve nasilja, da preduzme odgovarajuću akciju s obzirom na navode da je posjedovao vatreno oružje-pištolj i da je prijetio da će ga upotrijebiti. Ništa od ovoga nije preduzeto, već je štaviše jedan od policajaca pomogao podnositeljki predstavke i njenom mužu da krivičnu prijavu preformulišu u prekršajnu. To je rezultiralo odsustvom bilo kakve istrage i krivičnog postupka, što je očigledno bilo odlučujuće za nastanak tragedije koja je nesumnjivo mogla biti spriječena, a što je uzrokovalo odgovornost Slovačke za kršenje čl.2. Evropske konvencije. Sud je utvrdio i kršenje čl.13. Konvencije-prava na efektivan i djelotvoran pravni lijek, jer podnositeljka predstavke nije imala na raspolaganju pravno sredstvo za dobijanje naknade-kompenzacije za ne-materijalnu štetu koju je pretrpjela u ovom tragičnom slučaju. Nesumnjivo je postupak prekvalifikacije očiglednog krivičnog djela

u prekršaj bio glavni razlog za nepreduzimanje neophodnih policijskih i krivično-pravnih aktivnosti u cilju zaštite života djece podnositeljke predstavke i preduzimanje pozitivnih mjera u kontekstu zaštite prava na život iz čl. 2. Evropske konvencije.

U već pomenutom slučaju *Opuz protiv Turske* od 9. juna 2009. godine Sud je takođe utvrdio kršenje čl.2 Konvencije, zbog ubistva majke podnositeljke predstavke, kao i čl. 3. zbog propusta držve da zaštite podnositeljku predstavke od nehumanog i ponižavajućeg tretmana uzrokovano stalnim maltretiranjem nje i njene majke od strane njenog muža, koji je na kraju lišio života njenu majku. Tokom više godina ona i majka su bile izložene stalnom fizičkom i psihološkom maltretiranju od strane njenog muža. Osim u jednom slučaju nikakav postupak protiv nasilnika nije sroveden, jer su ona i majka uvijek povlačile krivične i prekršajne prijave protiv njega, iako je on stalno prijetio da će ih lišiti života, o čemu su nadležni policijski, tužilački i sudski organi sve znali. Jednom prilikom je podnositeljku predstavke izbo nožem sedam puta zbog čega je prekršajno kažnjen novčanom kaznom u iznosu od 385 eura sa obavezom da to plati u ratama. One su stalno podnosile prijave, ističući da su njihovi životi u opasnosti, ali je nasilnik nakon saslušanja bio pušten na slobodu. Konačno kada su dvije žene pokušale da pobjegnu, on je lišio života svoju taštu. Osuđen je na dožovotnu robiju ali, je po žalbi pušten da se brani sa slobode, nastavljajući da prijeti podnositeljki predstavke.

Sud je zaključio da Turska nije izvršila svoju pozitivnu obavezu iz čl.2 Konvencije, odnosno da zaštititi život majke podnositeljke predstavke, iako su sve okolnosti bile dobro poznate turskim nadležnim vlastima. Turska nije uspostavila adekvatan pravni okvir za zaštitu žrtava porodičnog nasilja i kažnjavanje pocinilaca. Ovo posebno zbog činjenice da vlasti nijesu primjenjivale ni postojeće zaštitne mehanizme, jer su sve prijave odbacivale sa tumačenjem da su to "porodične stvari" u koje država nema pravo da zadire. Sud je posebno naglasio obavezu uspostavljanja takvog pravnog okvira u kome će se pitanja porodičnog nasilja procesuirati po službenoj dužnosti, bez obzira na stav strana u sporu i eventualno povlačenje krivične ili prekršajne prijave. Ovo je svakako najvažnija poruka, odnosno standard koji je Sud utvrdio kad je riječ o pravnom okviru borbe protiv nasilja u porodici.

U ovom slučaju Sud je prvi put utvrdio i kršenje čl.14. Konvencije-zabranu diskriminacije, u vezi sa čl.2. i čl.3. Evropske konvencije o ljudskim pravima, u kontekstu borbe protiv nasilja u porodici. Sud je istakao da nasilje u porodici uglavnom pogađa žene, iako je opšta, diskriminatorna pasivnost turskog pravosudnog sistema omogućila stvaranje takve nepovoljne klime za procesuiranje, kažnjavanje i sprječavanje ove pojave u Turskoj. Nasilje kome su bile izložene podnositeljka predstavke i njena majka je bilo rodno-zasnovano nasilje i diskriminatorno prema ženama. Opšta pasivnost turskog pravnog sistema i politika nekažnjivosti počinilaca, što pokazuje i pomenuti slučaj, su glavni faktori neadekvatnosti, nedovoljne osposobljenosti i opredjeljenosti za borbu protiv nasilja u porodici.

Sud je takođe konstatovao kršenje čl.2. Konvencije u slučaju *Branko Tomašić i drugi protiv Hrvatske*, od 15. januara 2009. godine, povodom akta teškog nasilja u porodici, gdje je otac lišio života majku i dijete, a potom izvršio samoubistvo, nakon što je pušten iz zatvora u kome je boravio zbog prijetnji smrću članovima svoje porodice. Nakon izlaska iz zatvora on je trebao da nastavi psihijatrijski tretman, ali je žalbeni sud zaključio da se tretman obustavi. Podnosioci predstavke, rođaci ubijene bebe i njene majke, su u žalbi Sudu istakli da je država propustila da preduzme adekvatne mjere da zaštiti dijete i njegovu majku i da nije sprovela efektivnu istragu u cilju utvrđivanja odgovornosti države za njihovu smrt.

Sud je zaključio da su državne vlasti odgovorne za kršenje čl.2.Konvencije, jer nijesu preduzele adekvatne mjere da spriječe smrt djeteta i njegove majke. Sud se pozvao na nalaze domaćih sudova i posebno odluke o obaveznom psihijatrijskom tretmanu, kao jasne indikatore da su vlasti bile svjesne opasnosti koja prijete i da su morale preduzeti ozbiljne i odgovorne korake da zaštite majku i dijete. U tom smislu Sud je ukazao na više konkretnih propusta zatvorskih vlasti u vezi karaktera i sadržine obaveznog psihijatrijskog tretmana, što je na kraju rezultiralo tragedijom i odgovornošću domaćih vlasti za nju. U ovom slučaju Sud je posebno apostrofirao standard preventivnog djelovanja, uključujući i neophodne medicinsko-psihijatrijske mjere kao adekvatan odgovor na problem nasilja u porodici.

Slučaj *Talpis protiv Italije* od 2. marta 2017. godine se odnosi na bračno nasilje koje je rezultiralo smrću sina podnositeljke predstavke i pokušajem njenog ubistva. I u ovom slučaju su domaće vlasti u potpunosti potcijenile opasnost od porodičnog nasilja jer su ignorisale prijave podnositeljke predstavke, nepostupajući po njima i stvorile situaciju nekažnjivosti što je dovelo do smrti njenog sina. Pored kršenja čl.2. Sud je utvrdio i kršenje čl. 3. Konvencije jer vlasti nijesu ništa preduzele da podnositeljku predstavke zaštite od akata nasilja u porodici. Kako je Sud zaključio, ona je sa svojom djecom živjela u klimi nasilja, dovoljno ozbiljnoj da se kvalifikuje kao nečovječni i ponižavajući tretman, uz pravosudnu pasivnost vlasti, što je očigledno bilo u suprotnosti sa čl.3. Konvencije. Konačno, iako ne manje važno, Sud je utvrdio i kršenje čl.14. Konvencije u vezi sa članovima 2. i 3., jer je podnositeljka predstavke bila žrtva diskriminacije kao žena, s obzirom na pasivnost domaćih vlasti i njihovo potpuno podcjenjivanje opasnosti od nasilja u porodici. U ovom slučaju Sud je dodatno razradio standarde utvrđene u slučaju *Opuz protiv Turske*, ističući kompleksnost ove pojave, šireći domen primjene Konvencije na članove 3. i 14. na pojave nasilja u porodici, posebno apostrofirajući preventivno-pozitivne mjere države u cilju suzbijanja nasilja u porodici. Sud je posebno ukazao na odgovornost države za potcjenjivanje opasnosti od ove pojave i stvaranje klime-situacije nekažnjivosti, što su najčešći izvori nasilja u porodici.

Slučaj *Tershana protiv Albanije*, od 4. avgusta 2020, se odnosi na napad kisjelinom na podnositeljku predstavke 2009. godine za koji je ona osumnjičila njenog bivšeg muža, protiv koga je ona podnijela krivičnu prijavu, ali bez rezultata. Sudu se žalila da su domaće vlasti propustile da je zaštite od napada kisjelinom i da nijesu sprovele brzu i efektivnu istragu, posebno da identifikuju, procesuiraju i kazne počinioca. Sud nije utvrdio kršenje substancijalnog aspekta čl.2. Konvencije, jer su vlasti stekle saznanje o violentnoj prirodi njenog bivšeg supruga tek nakon incidenta, tako da nijesu bile u mogućnosti da preduzmu bilo kakve preventivne mjere. Sa druge strane, Sud je utvrdio kršenje proceduralnog aspekta čl.2. Konvencije, jer odgovor vlasti na pomenuti napad kisjelinom nije bio efektivan. U ovom pogledu Sud je posebno istakao da je istraga o napadu koji je imao sva obilježja rodno-zasnovanog nasilja, trebala da bude vođena sa specijalnom-dužnom pažnjom. Nažalost, istraga nije uspjela ni da utvrdi substanciju kojom je ona napadnuta i de facto je zamrznuta 2010. godine, bez identifikacije počinioca, a podnositeljka predstavke nije obaviještena o bilo kakvom napretku, uprkos ponovljenih zahtjeva u tom kontekstu. U ovom slučaju Sud je apostrofirao nužnost adekvatne, brze i efektivne istrage u slučajevima nasilja u porodici pod istim uslovima i u skladu sa istim standardima koji važe za proceduralne obaveze sprovođenja istrage u svim ostalim slučajevima iz članova 2. i 3. Konvencije.

Pojedine, "lakše" slučajeve nasilja u porodici, Sud je razmatrao u okviru članova 3. i 8. Konvencije (zabrana mučenja, nečovječnog ili ponižavajućeg tretmana; pravo na poštovanje privatnog i porodičnog života).

U slučaju *E.S. i drugi protiv Slovačke*, od 15. septembra 2009. godine podnositeljka predstavke je 2001. godine napustila muža i podnijela krivičnu prijavu protiv njega zbog zlostavljanja nje i troje djece, kao i seksualnu zloupotrebu jedne od njihovih ćerki. Dvije godine kasnije on je osuđen za nasilje i seksualnu zloupotrebu, ali je zahtijev majke da on napusti njihovu kuću odbijen. Zbog toga je ona sa djecom napustila kuću, ostavila familiju i prijatelje, a dvoje djece su morali da promijene školu. Sudu se žalila da je vlasti nijesu adekvatno zaštitile od porodičnog nasilja.

Sud je utvrdio kršenje članova 3. i 8. Konvencije, jer je Slovačka propustila da pruži momentalnu zaštitu podnosiocima predstavke-majci i njoj djeci, od nasilja njihovog oca. Situacija je nalagala momentalnu reakciju vlasti, a ne čekanje godinu, ili dvije dok se okonča razvod 2002. godine, da bi otac-siledžija napustio kuću. U tom period majka i djeca su bili bez efektivne zaštite od nasilja u porodici. U ovom slučaju Sud je ukazao na obavezu i značaj obezbjeđenja širih materijalnih i socijalnih uslova od strane držve kao preduslov i jedan od standarda za zaštitu od nasilja u porodici.

Kršenje proceduralnog aspekta čl.3, Sud je utvrdio i u slučaju *E.M protiv Rumunije* od 30. oktobra 2009. godine. Podnositeljka predstavke se žalila da istraga povodom njene krivične prijave za nasilje počinjeno u prisustvu njene ćerke stare osamnaest mjeseci, nije bila efektivna. Sud je utvrdio da je način vođenja istrage onemogućio efektivnu zaštitu podnositeljki predstavke, koju predviđa čl. 3. Konvencije. Kada je podnijela prvu krivičnu prijavu, ona je tražila efektivnu zaštitu za sebe i ćerku od agresivnog ponasanja muža. Uprkos zakonodavnom okviru koji je u ovom kontekstu predviđao saradnju sudskih i drugih organa o preduzimanju konkretnih mjera suzbijanja nasilja u porodici kao i pored medicinskih uvjerenja koja su dokazivala *prima facie* navode podnositeljke predstavke, rumunske vlasti nijesu ništa preduzele da je zaštite. Sud je u ovom slučaju apostrofirao nužnost pune i efektivne primjene-implementacije postojećih propisa i mjera usvojenih u cilju suzbijanja i kažnjavanja nasilja u porodici.

Dvije presude protiv Litvanije se takođe odnose na neadekvatnu i neefektivnu primjenu postojećeg krivično-pravnog okvira za suzbijanje i kažnjavanje nasilja u porodici. U presudi *Va-liulienne protiv Litvanije* od 26. marta 2013. godine, Sud je utvrdio kršenje čl.3. Konvencije jer način primjene litvanskih krivično-pravnih propisa o porodicnom nasilju nije omogućio podnositeljki predstavke adekvatnu zaštitu u konkretnoj situaciji. Ovo se posebno odnosilo na dugu i neefektivnu istragu, mnogobrojna odlaganja, odluku tužioca da obustavi istragu, nemogućnost da se počinitelj-partner podnositeljke predstavke procesuiru i kazni za nasilje u porodici.

U slučaju *D.P. protiv Litvanije*, od 22. oktobra 2013. godine, krivični postupak po žalbi podnositeljke predstavke protiv bivšeg muža-nasilnika je zastario zbog neaktivnosti i neefikasnosti litvanskih sudova. U jednostranoj deklaraciji, Vlada Litvanije je priznala da postojeći krivično-pravni okvir za borbu protiv nasilja u porodici nije adekvatno i efikasno primijenjen u konkretnom slučaju što je rezultiralo kršenjem pozitivnih obaveza Litvanije iz čl.3. Konvencije u kontekstu zaštite od nečovječnog i ponižavajućeg tretmana. Shodno članu 37. Konvencije, predstavka je po službenoj dužnosti skinuta sa liste slučajeva pred Sudom.

Slučaj *N. protiv Švedske*, od 20. jula 2010. godine, se odnosi na rizik od porodičnog nasilja u slučaju deportacije. Podnositeljka predstavke, državljanka Avganistana, stigla je u Švedsku sa svojim mužem 2004. godine. Zahtijev za azil im je odbijen nekoliko puta. Ona se odvojila od muža 2005, ali švedski sud je odbio njen zahtijev za razvodom sa obrazloženjem da se to ne može razmatrati dok ona ilegalno boravi u zemlji. Muž je obavjestio sud da se on protivi razvodu. U međuvremenu, švedske imigracione vlasti su odbile ponovno razmatranje njenog slučaja,

iako je ona navela da bi u slučaju deportacije bila izložena riziku od smrtne kazne u Avganistanu, jer je stupila u vezu sa švedskim državljaninom protivno volji svoje porodice koja se nje odrekla. Sud je zaključio da bi deportacija podnositeljke predstavke predstavljala kršenje čl.3. Konvencije, odnosno nečovjecni ili ponižavajući tretman ili kažnjavanje. U posebnim okolnostima ovog slučaja, postoji suštinska osnova za vjerovanje da bi u slučaju deportacije ona bila izložena kumulativnom riziku od represalija, od strane njenog muža, od strane njene familije, od strane avganistanskog društva-šire zajednice, u suprotnosti sa fundamentalnim obavezama iz čl.3. Konvencije. Sud je posebno ukazao na činjenicu da je podnositeljka predstavke tražila razvod od svog muža ne želeći više da živi sa njim, što je moglo rezultirati reperkusijama opasnim po njen život. U tom kontekstu Sud se pozvao na avganistanski, Šitski zakon o ličnom statusu iz 2009. godine, koji je predviđao obavezu za žene da se pokoravaju seksualnim zahtjevima svojih muževa i da ne napuštaju kuću bez dozvole. Izvještaji međunarodnih agencija o ovoj problematici ukazivali su da je oko 80% žena u Avganistanu bilo podvrgnuto različitim oblicima nasilja u porodici, dakle postupcima koji su se smatrali legitimnim i dozvoljenim, koji nijesu podlijegali krivičnom gonjenju. Takođe, žena koja bi željela da prijavi nasilje i pođe do policijske stanice ili suda bez pratnje muškog čuvara, bila bi nesumnjivo izložena teškom javnom sramoćenju uključujući i napad na njen fizički integritet. Ova presuda je vrlo značajna jer u specifičnim okolnostima proširuje zaštitu od nasilja u porodici izvan teritorijalne nadležnosti Savjeta Evrope, a sa druge strane sadržinski proširuje ovaj koncept, odnosno decidno uključuje seksualno nasilje između zakonitih-bračnih partnera, kao važan oblik porodičnog nasilja.

U slučaju *Wasiewska protiv Poljske*, od 2. decembra 2014. godine (odluka o neprihvatljivosti), podnositeljka predstavke se žalila na neizvršenje pravosnažne sudske presude koja je nalogala iseljenje njenog bivšeg muža iz njihovog stana, nakon razvoda, kao i na nemogućnost otvaranja krivične istrage protiv njega jer joj je onemogućio da preuzme svoje stvari iz zajedničkog stana. Sud je zaključio da se njena žalba razmotri u okviru člana 6. Konvencije-prava na pravično sudjenje, ali nakon što je utvrdio da ona nije iskoristila domaće pravne lijekove u ovom pogledu, žalbu je proglasio nedopustivom u skladu sa članom 35. Konvencije (kriterijumi dopustivosti). Drugi dio žalbe proglasio je takođe nedopustivim i to kao očigledno neosnovanim (član 35, stav 3, tačka-a). Iako je ova žalba proglašena nedopustivom po dvostrukom osnovu, odluka Suda je značajna jer je razmatranje pojedinih, "suptilnijih" vidova nasilja u porodici dovedeno u kontekst člana 6. Konvencije, čime je domen pravne zaštite žrtava dodatno i vrlo opravdano proširen.

Slučaj *D.M.D. protiv Rumunije* od 3. oktobra 2017. godine, se odnosi na postupak koji je podnosilac predstavke podnio protiv svog oca zbog kućnog zlostavljanja. Postupak je trajao više od osam godina i rezultirao je osudom oca za fizičko i mentalno zlostavljanje. Podnosilac predstavke se žalio da postupak nije bio efektivan i da nije dobio nikakvu odštetu. Posebno je istakao da je domaći sud u posljednjoj instanci zaključio da pitanje odštete nije razmatrano, jer ni podnosilac predstavke, ni javni tužilac to pitanje nijesu pokrenuli pred nižim sudovima.

Sud je utvrdio kršenje člana 3. Konvencije jer je istraga o zlostavljanju trajala suviše dugo, sa mnogobrojnim nedostacima. U ovom kontekstu, Sud je posebno ukazao na obavezu svih ugovornih strana Konvencije, da u cilju zaštite dječijeg dostojanstva od nasilja u porodici trebaju da ustanove i efektivno primjene adekvatan pravni okvir. Sud je zaključio da je u ovom slučaju prekršen i član 6. stav 1. Konvencije, jer domaći sudovi nijesu meritorno razmotrili zahtjev podnosioca predstavke za kompenzacijom, uprkos jasnim odredbama domaćeg zakona da su sudovi obavezni da ovo pitanje razmotre kada su u pitanju maloljetnici, čak i ako žrtva zlostava-

vljanja to formalno ne zahtijeva. Ova presuda je korak dalje u jurisprudenciji Suda u kompletiranju pravne zaštite žrtava porodičnog nasilja, posebno kada su u pitanju maloljetne žrtve.

Mnogobrojne slučajeve porodičnog nasilja Sud je razmatrao u okviru člana 8. Konvencije – prava na poštovanje privatnog i porodičnog života i to u kontekstu aspekta ovog prava koji se odnosi na obaveze država da zaštite fizički i psihološki integritet pojedinca.

U slučaju *Bevacqua i S protiv Bugarske*, od 12. juna 2008. godine, podnositeljka predstavke je bila kontinuirano zlostavljana od strane svog muža koga je napustila sa trogodišnjim sinom (drugi podnosilac predstavke) i podnijela zahtijev za razvod braka. Muž je nastavio da je fizički zlostavlja, pa je provela nekoliko dana u skloništu za zlostavljane žene sa sinom. Upozorena je da bi mogla da odgovara za otmicu djeteta, jer je sudskom odlukom određeno zajedničko vršenje starateljstva nad djetetom, ali je istakla da to njen muž ne poštuje. Podnijela je i krivičnu prijavu protiv muža, što je prouzrokovalo dodatno nasilje i maltretiranje. Njen zahtijev za privremenom starateljskom mjerom nije prioritetno razmatran, pa je starateljstvo dobila tek nakon razvoda, godinu dana kasnije. Zlostavljanje je nastavljeno i sljedeće godine, a njen zahtijev za krivičnim procesuiranjem bivšeg muža je odbačen sa obrazloženjem da je to “privatna stvar” koja zahtijeva privatnu tužbu.

Sud je utvrdio kršenje člana 8. Konvencije, zbog kumulativnih efekata propusta domaćih sudova da usvoje privremenu mjeru bez odlaganja, što se negativno odrazilo na integritet podnositeljke predstavke i naročito na dobrobit djeteta, kao i nedostatak adekvatnih mjera u odnosu na nasilno ponasanje njenog muža, u istom periodu. Po mišljenju Suda, ovo je rezultiralo kršenjem pozitivnih obaveza države po članu 8. Konvencije, da osigura poštovanje privatnog i porodičnog života podnosilaca predstavke. Sud je posebno istakao da je kvalifikacija “privatna stvar” u ovom kontekstu nesaglasna sa obavezom vlasti da zaštiti porodični život podnosilaca predstavke. Ovo je jedan od prvih slučajeva gdje je problem nasilja u porodici doveden u kontekst zaštite privatnog i porodičnog života, odnosno pozitivnih obaveza države da zaštiti fizički i psihološki integritet ličnosti, posebno kada konkretne okolnosti slučaja i “niži prag surovosti” zlostavljanja ne omogućavaju zaštitu po članu 3. Konvencije.

Kršenje člana 8. Konvencije, zbog nasilja u porodici Sud je našao i u slučaju *A. protiv Hrvatske*, od 14. oktobra 2014. godine. Podnositeljka predstavke se žalila da je njen bivši muž, inače obolio od sindroma post-traumatskog stresa, paranoje, anksioznosti i epilepsije, više godina fizički zlostavljao i maltretirao, u prisustvu maloljetne ćerkice. Pošto je pobjegla i sklonila se na skriveno mjesto, zahtijevala je izricanje mjere kojom bi se nasilniku zabranilo zlostavljanje i primicanje. Odbijena je sa obrazloženjem da nije uspjela da pokaže postojanje, trenutnog, neposrednog rizika, odnosno opasnosti za život.

Sud je utvrdio da su hrvatske vlasti propustile da implementiraju čitav niz mjera koje su naložile sudske vlasti da zaštite podnositeljku predstavke, posebno mjera koje su se odnosile na psihijatrijske probleme njenog bivšeg muža, što je bio glavni uzrok njegovog nasilničkog ponašanja. Žalbu podnositeljke predstavke u odnosu na član 14. Konvencije- zabrana diskriminacije, Sud je odbacio kao nedopustivu, sa obrazloženjem da ona nije uspjela da dokaže, preko relevantnih izvještaja i statističkih analiza, da su mjere ili postupci hrvatskih vlasti protiv nasilja u porodici, diskriminatorni ili da proizvode diskriminatorne efekte.

U slučaju *Hajduova protiv Slovačke*, od 30. novembra 2010 godine, Sud se takođe bavio problemom nepreduzimanja medicinsko-psihijatrijskih mjera od strane države protiv nasilnika

osuđenih za zlostavljanje. Podnositeljka predstavke se žalila na neizvršenje zakonskih obaveza od strane slovačkih vlasti u odnosu na njenog bivšeg muža da bude podvrgnut obaveznom psihijatrijskom tretmanu u ustanovi zatvorenog karaktera, nakon njegove osude za zlostavljanje i maltretiranje.

Sud je utvrdio da nedostatak adekvatnih mjera u odnosu na ponašanje bivšeg muža podnositeljke predstavke, posebno propust domaćih sudova da odrede njegovo smještanje radi tretmana u psihijatrijsku ustanovu, predstavlja kršenje pozitivnih obaveza iz člana 8. Konvencije. Posebno je ukazano da, iako ponovljene prijetnje bivšeg muža nijesu ostvarene, to je bilo dovoljno da utiču na psihološki integritet i dobrobit podnositeljke predstavke, što je bilo dovoljno da nastanu pozitivne obaveze države u kontekstu člana 8.

Ova i predhodna presuda ustanovljavaju jasne i precizne standarde za domaće sudske i prekršajne organe u odnosu na ovaj, vrlo raširen ali i specifičan vid porodičnog nasilja, koji ne tako rijetko prouzrokuje tragične posljedice. Kao što se vidi naglasak je na preventivnoj, pozitivnoj akciji državnih organa da se **zaštiti** fizički i psihološki integritet ličnosti.

Kršenje pozitivnih obaveza iz člana 8. Konvencije utvrđeno je i u slučaju *Kalucza protiv Mađarske*, od 24. aprila 2014. godine. Podnositeljka predstavke je bila prinuđena da dijeli stan sa svojim partnerom dok su trajali mnogobrojni postupci u vezi vlasništva nad tim stanom. Žalila se da je mađarske vlasti u period zajedničkog boravka u stanu, nijesu zaštitile od konstantnog fizičkog i psihološkog zlostavljanja partnera. Sud je posebno ukazao da vlasti nijesu preduzele adekvatne mjere da je zaštite, iako je ona podnijela više krivičnih i građanskih tužbi protiv njega, kao i da je tražila nalog za iseljenje.

Slučaj *Levchuk protiv Ukrajine*, 3. septembra 2020 godine, se odnosi na žalbu podnositeljke predstavke protiv odluke ukrajinskih vlasti da odbace njen i zahtijev njene djece da se iz zajedničkog stana iseli njen bivši muž zbog rizika od porodičnog nasilja i uznemiravanja. Posebno je istakla da su presude ukrajinskih sudova zasnovane na suvišnom formalizmu i da su faktički omogućili nekažnjivost njenog bivšeg muža, što je rezultiralo povećanim rizikom od psihološkog zlostavljanja i uznemiravanja. Sud je konstatovao kršenje člana 8. Konvencije, zbog toga što odgovor građanskih sudova na zahtijev podnositeljke predstavke za iseljenjem njenog bivšeg muža, nije bio u saglasnosti sa pozitivnim obavezama države da joj osigura efektivnu zaštitu od nasilja u porodici. Domaće sudske vlasti nijesu izvršile sveobuhvatnu analizu situacije i procjenu rizika od mogućeg, budućeg psihološkog i fizičkog nasilja sa kojim su bili suočeni podnositeljka predstavke i njena djeca. Postupci su trajali duže od dvije godine u okviru tri stepena jurisdikcije i za to vrijeme oni su bili u stalnom riziku od budućeg nasilja. Kako je Sud zaključio, domaći sudovi u svom postupanju nijesu iznašli adekvatnu ravnotežu između različitih, uključenih privatnih interesa svih aktera u ovom slučaju. I u ovom predmetu Sud je apostrofirao značaj preventivne akcije državnih organa, kao i nužnost detaljne pravno-socijalne analize svih aspekata ovakvih kompleksnih slučajeva u cilju iznalaženja pravične ravnoteže interesa svih aktera spora, a u osnovnom cilju zaštite od zlostavljanja i uznemiravanja.

Odnosi između roditelja povodom starateljstva nad djecom su nerijetko uzrok, ali i posljedica nasilja u porodici. To pokazuje i slučaj *O.C.I. i ostali protiv Rumunije*, od 21. maja 2019. godine -presuda tročlanog Komiteta sudija. Pošto je provela ljetnji odmor u Rumuniji 2015. godine, podnositeljka predstavke, državljanka Rumunije, sa dvoje djece je odlučila da se ne vrati mužu u Italiju. Zajedno sa djecom žalila se Sudu protiv odluke rumunskih vlasti da vrati djecu u Italiju. U žalbi je navela da rumunski sudovi nijesu adekvatno procijenili rizik od vjerovatnog lošeg tret-

mana, ako bi se djeca vratila ocu. To je jedan od izuzetaka od obaveze vraćanja djece umjesto njihovog stalnog boravka, na osnovu Haške konvencije od 25. oktobra 1980. godine o građansko-pravnim aspektima međunarodne otmice djeteta. Sud je utvrdio kršenje člana 8. Konvencije, jer rumunski sudovi nijesu adekvatno i ubjedljivo procijenili rizik od nasilja kome bi djeca bila izložena po povratku u Italiju, što predstavlja jedan od izuzetaka od obaveze vraćanja. Sud je posebno notirao da uprkos uzajamnog povjerenja između rumunskih i italijanskih vlasti za zaštitu djece na osnovu pravila EU, Rumunija nije bila obavezna da vrati djecu u sredinu u kojoj postoji rizik od zlostavljanja.

Izmještanje djece iz nasilne sredine je takođe obuhvaćeno jurisprudencijom Suda u kontekstu člana 8. Konvencije. U slučaju *Y.C. protiv Ujedinjenog Kraljevstva* od 13. marta 2012. godine, lokalne socijalne vlasti su oduzele dijete podnosioca predstavke, oca i majke, i donijele odluku o usvajanju, zbog stalnih, nasilnih svadja, uzrokovanih upotrebom alkohola, od kojih je u jednoj dijete i fizički povrijeđeno. Podnosioci predstavke su se na to žalili, ističući posebno da vlasti nijesu uzele u obzir sve relevantne okolnosti i da im je odlukom o izmještanju i usvajanju djeteta, povrijeđeno pravo na porodični život iz člana 8. Konvencije. Sud je utvrdio da nije bilo povrede člana 8, jer su sudovi Ujedinjenog Kraljevstva pružili dovoljne i relevantne razloge u obrazloženju svoje odluke. Takođe je navedeno da su roditelji bili od početka uključeni u čitav proces, a posebno je analiziran nalaz okružnog suda po kome bi dalji opstanak djeteta u nasilnoj sredini predstavljao ozbiljan rizik za njegovu dobrobit. Sud je takođe istakao da iako je najbolji interes djeteta da održi veze sa svojom porodicom, u ovom konkretnom slučaju taj je interes podređen potrebi da se djetetu osigura normalna i bezbjedna sredina za razvoj i uzrastanje.

Ovi slučajevi dodatno pokazuju kompleksnost i složenost problema nasilja u porodici kao i širinu i dubinu posljedica sa kojima se savremena društva suočavaju, ali i standarde, odnosno rukovodna načela za državne organe kako da se problemi rješavaju kroz primjenu pozitivnih obaveze države u kontekstu člana 8. Konvencije.

U slučaju *Eremia i ostali protiv Republike Moldavije* od 28. maja 2013. godine Sud je utvrdio kršenje članova 3., 8., i 14. u vezi sa članom 8. Prva podnositeljka predstavka i njene dvije ćerke žalile su se zbog propusta moldavskih vlasti da ih zaštite od nasilništva i zlostavljanja njihovog oca i muža, inače policijskog oficira. Sud je našao kršenje člana 3. u odnosu na prvu podnositeljku predstavke, jer uprkos saznanju o zlostavljanju, vlasti nijesu preduzele efektivne mjere protiv nasilnika, da bi je zaštitile od nasilja u porodici. Nadalje, utvrđeno je kršenje člana 8. Konvencije, u odnosu na ćerke, a Sud je istakao da uprkos opasnih i štetnih psiholoških efekata koje je prisustvo nasilju imalo na ćerke, veoma slabe ili skoro nikakve mjere nijesu preduzete da se spriječi ponavljanje takvog ponašanja. Konačno, Sud je ukazao na kršenje člana 14. u vezi sa članom 3. Konvencije, jer ponašanje vlasti nije bilo prosto propuštanje ili odlaganje akcije u cilju sprječavanja nasilja, već je obuhvatalo ponovljeno opraštanje takvog nasilja, što je reflektovalo diskriminatoran stav prema prvoj podnositeljki predstavke, kao ženi. U ovom pogledu, Sud je ukazao da nalaz Specijalnog izvjestioca UN o nasilju nad ženama - o uzrocima i posljedicama, podupire utisak da vlasti nijesu u potpunosti procijenile ozbiljnost i obim problema nasilja u porodici u Republici Moldaviji, kao njegov diskriminatorni efekat na žene.

Kao što se iz ove presude vidi, nasilje u porodici, posebno nad ženama, je često sistemski problem, zbog njegovog zanemarivanja iz različitih razloga od strane vlasti, problem koji zahtijeva kompleksnu i kompletnu akciju od strane čitavog društva, dakle ne samo pravosudnih i policijsko-tužilačkih organa.

Na sistemski karakter ovog problema Sud je takođe ukazao u slučaju *Halime Kilic protiv Turske* od 28. juna 2016. godine u čijem razmatranju je učestvovao i autor ovog izvještaja. Predmet se odnosio na slučaj ubistva ćerke posnositeljke predstavke, koju je lišio života njen muž, uprkos nekoliko krivičnih i prekršajnih prijava, odnosno sudskih naredbi i zabrana. Sud je utvrdio kršenje člana 2. i člana 14. u vezi sa članom 2. Konvencije. Domaći krivični i prekršajni postupci nijesu bili u skladu sa obavezama i standardima zaštite života iz člana 2. u odnosu na život ćerke podnositeljke predstavke. Propuštajući da kazne nasilnika i da ga prinude na poštovanje više sudskih naredbi i zabrana, nacionalne vlasti su obesmislile efektivnost ovih akata, stvarajući tako kontekst nekažnjivosti za nasilnika, koji je bez ikakve odgovornosti mogao da ponovi napad i liši života ćerku podnositeljke predstavke. Sud je takođe smatrao neprihvatljivim da je žrtva bila ostavljena bez ikakve zaštite i da su vlasti bukvalano zatvarale oči na ponovljene napade i prijetnje smrću, čime su stvorile pogodnu klimu za vršenje porodičnog nasilja.

I u predmetu *Balsan protiv Rumunije*, od 2. marta 2017. godine, podnositeljka predstavke se žalila da je vlasti nijesu zaštitile od ponovljenog zlostavljanja niti su njenog muža-nasilnika kaznile, uprkos brojnim žalbama i prijavama. Takođe je navela da je tolerancija vlasti na ponovljene akte nasilja i zlostavljanja, kod nje uzrokovala osjećaj poniženosti i bespomoćnosti. Sud je našao kršenje člana 3. jer je vlasti nijesu adekvatno zaštitile od nasilja njenog muža i člana 14. u vezi sa članom 3. jer je nasilje bilo rodno-zasnovano. Sud je naglasio da su vlasti bile svjesne nasilja nad njom, jer se ona više puta obraćala za pomoc, kako policiji, tako i sudovima. Iako je u Rumuniji postojao adekvatan pravni okvir za borbu protiv nasilja u porodici, koji je podnositeljka predstavke koristila, državni organi ga nijesu primijenili u njenom slučaju. Štaviše, Sud je utvrdio da su državni organi zaključili da je podnositeljka predstavke prvocirala zlostavljanje i da ono nije bilo toliko ozbiljno da bude podvrgnuto krivično-pravnoj zaštiti. Takav pristup, po mišljenju Suda, je lišio nacionalni pravni okvir sopstvene svrhe i bio je nesaglasan sa međunarodno-pravnim standardima borbe protiv nasilja nad ženama. Pasivnost vlasti u ovom slučaju je odražavala diskriminatoran stav prema podnositeljki predstavke kao ženi i pokazala je nedostatak opredijeljenosti i obaveza rumunskih vlasti generalno, da se suoče sa problemom nasilja u porodici. Presuda je posebno znacajana jer utvrđuje princip odnosno obavezu da se domaci pravni okvir u ovom kontekstu, tumaci i primjenjuje u skladu sa međunarodnim standardima o borbi protiv nasilja u porodici i nad ženama.

Vlasti Rusije takođe nijesu zaštitile podnositeljku predstavke od nasilja u porodici u slučaju *Volodina protiv Rusije* od 9. jula 2019. godine. Ona je tražila zaštitu od više puta ponovljenog zlostavljanja, koje je uključivalo fizičke i verbalno-psihološke napade, praćenje, kidnapovanje, prijetnje smrću. Istakla je i da je pravni okvir za borbu protiv nasilja u porodici, u Rusiji, neadekvatan i diskriminatoran u odnosu na žene.

Sud je utvrdio kršenje člana 3. Konvencije, nalazeći da je podnositeljka predstavke bila fizički i psihički zlostavljana od strane bivšeg partnera i da domaće vlasti nijesu ispunile obaveze iz člana 3. Konvencije da je zaštite od toga. Takođe je utvrđeno kršenje člana 14. u vezi sa članom 3. jer ruski pravni sistem nije sadržavao koncept nasilja u porodici, niti institute zabrane primicanja i sudske zaštitne naloge i naredbe. Ovo je jasno pokazivalo nevoljnost vlasti da priznaju složenost i težinu ovog problema u Rusiji, kao i njegove diskriminatorne efekte prema ženama u ovom kontekstu.

Veoma interesantan je slučaj *J.D. i A protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, od 24. oktobra 2019. godine. Druga podnositeljka predstavke, budući da je bila pod velikim rizikom od nasilja u porodici, bila je uključena u "program utočišta-zaštite" koji je značio neophodnost odredjenih adaptacija na

njenoj svojini, uključujući i “anti-stresnu sobu” u potkrovlju trosobne kuće u kojoj je stanovala sa svojim sinom. Žalila se da novi propisi o uslovima stanovanja u socijalnim stanovima, neformalno poznati kao “porez na spavaće sobe”, proizvode na nju diskriminatorno dejstvo zbog njene posebne situacije kao žrtve rodno zasnovanog nasilja.

Sud je našao povredu člana 14. u vezi sa članom 1. Protokola br.1 - pravo na mirno uživanje imovine, u odnosu na drugu podnositeljku predstavke. Sud je posebno istakao da je cilj pomenutog “programa utočišta” da omogući žrtvama rodno zasnovanog nasilja umjesto da napuste, da ostanu da žive u svojim domovima. Tretiranje druge podnositeljke predstavke na isti način kao i svih ostalih korisnika novih propisa o uslovima stanovanja, je diskriminatorno i nije u skladu sa legitimnim ciljem novih mjera. Takođe, vlada Ujedinjenog Kraljevstva nije pružila ubjedljive razloge da opravda zašto primjena novih propisa ima veći značaj od interesa žrtava nasilja u porodici da ostanu u svojim domovima. Ovom presudom je ustanovljen standard da se žrtve porodičnog nasilja nalaze u specifičnoj, nepovoljnijoj društvenoj situaciji, pa trebaju da budu tretirane različito, povoljnije od ostalih koji nijesu u takvoj situaciji.

Nasilje nad ženama nije ni približno ograničeno na porodične, bračne, roditeljske i partnerske veze, već se javlja u nizu različitih situacija koje uključuju ali se ne iscrpljuju na zlostavljanje u pritvoru, policijsko nasilje, silovanja i seksualno nasilje, nasilje u slučaju rizika od protjerivanja, zlostavljanje u slučajevima trgovine ljudskim bićima i drugim sličnim situacijama, o čemu svjedoči raznovrsna praksa Evropskog suda za ljudska prava.

U slučaju *Juhnke protiv Turske*, od 22. jula 2003. godine, podnositeljka predstavke uhapšena i osuđena za članstvo u ilegalnoj, oružanoj organizaciji (PKK – Radnička partija Kurdistana), žalila se na zlostavljanje u pritvoru i ginekološki pregled izvršen protiv njene volje. Sud je utvrdio da nije bilo kršenja člana 3. Konvencije, jer ona nije dokazala zlostavljanje. Sud je takođe odbacio njene navode da je bila prinudjena da se podvrgne ginekološkom pregledu kao nedokazane u kontekstu člana 3. Konvencije. Međutim, Sud je našao kršenje člana 8. Konvencije-prava na poštovanje privatnog života. Sud je utvrdio da se podnositeljka predstavke protivila ginekološkom pregledu sve do momenta dok je pritvorske vlasti nijesu ubijedile-nagovorile da se podvrgne takvom pregledu. S obzirom na njen ranjivi položaj, kao žene u pritvoru osumnjičene za teško krivično djelo, Sud je zaključio da se od nje nije moglo očekivati, da se stalno opire takvom pregledu. Zato je Sud odlučio da ovo pitanje razmotri po službenoj dužnosti u kontekstu člana 8. Konvencije, odnosno njegovog aspekta koji se tiče zaštite fizičkog i psihološkog integriteta ličnosti.

Izvršenje ginekološkog pregleda bez slobodne i nedvosmisleno izražene saglasnosti podnositeljke predstavke nije se moglo smatrati “zasnovanim na zakonu” i “neophodnim u demokratskom društvu” u skladu sa jurisprudencijom Suda u vezi člana 8. Konvencije, u konkretnim okolnostima ovog slučaja. U ovom pogledu pregled je trebalo da posluži kao dokaz da podnositeljka predstavke nije seksualno zlostavljana u istrazi, odnosno kao mjera obezbjeđenja protiv njenih, mogućih lažnih optužbi za zlostavljanje. Ti ciljevi međutim nijesu opravdavali nagovaranje i ubjeđivanje od strane službenika u istrazi, da se ona saglasi sa tako intruzivnim i ozbiljnim zadiranjem u njen fizički integritet, posebno s obzirom na činjenicu da se ona nije žalila na seksualno zlostavljanje, zbog čega je Sud zaključio da je povrijeđen član 8. Konvencije.

Slučaj *B.S. protiv Španije*, od 24. jula 2012. godine, odnosi se na žalbu žene iz Nigerije koju je policija zaustavila radi ispitivanja u predgrađu Palma de Majorke, dok se bavila “najstarijim zanatom na svijetu”. Žalila se da su je policajci verbalno i fizički zlostavljali, te da je bila diskriminisana zbog svoje profesije kao prostitutka, zbog boje kože i rodne pripadnosti.

Sud je zaključio da španske vlasti nijesu preduzele adekvatnu i efektivnu istragu povodom navoda podnositeljke predstavke da je dva puta zlostavljana kada je zaustavljena i ispitivana na ulici i utvrdio kršenje proceduralnog aspekta člana 3. Konvencije. Nadalje, Sud je utvrdio da domaći sudovi nijesu uzeli u obzir posebno stanje ranjivosti podnositeljke predstavke kao afričke žene koja radi kao prostitutka u procjeni da li je ili ne diskriminatoran pristup igrao ulogu u pomenutim događajima, i zaključio postojanje kršenja člana 14. u vezi sa članom 3. Konvencije. Konačno, Sud je zaključio da nije bilo kršenja substancijalnog aspekta člana 3. Konvencije, u odnosu na navode podnositeljke predstavke o zlostavljanju.

U pomenutim slučajevima Sud je formulisao standard obaveze uzimanja u obzir rodne pripadnosti žena i njihovog ranjivog položaja koji često proizilazi iz toga u konkretnim situacijama u slučajevima zlostavljanja i maltretiranja od strane istražnih ili policijskih organa. Uostalom, pol, odnosno rod žrtve je jedan od glavnih kriterijuma za primjenu tzv. "praga surovosti-okrutnosti" u ocjeni da li neko konkretno zlostavljanje predstavlja mučenje, nečovječno ili ponižavajuće postupanje ili kažnjavanje.

U slučaju *Izci protiv Turske*, od 23. jula 2013. godine, Sud je utvrdio dvostruko kršenje člana 3. Konvencije, substancijalno i proceduralno, ali kršenje člana 11. – slobode okupljanja i udruživanja. Podnositeljka predstavke se žalila da je zbog učesca u mirnim demonstracijama povodom Dana žena napadnuta i zlostavljana od strane policije u Istanbulu i da je takva policijska brutalnost uglavnom tolerisana i nekažnjiva.

Sud je zaključio, kao i u mnogobrojnim predhodnim slučajevima protiv Turske, da policijske snage nijesu pokazale dovoljan stepen tolerancije i uzdržavanja, prije nasilne intervencije u cilju rasturanja mase, protiv demonstranata koji nijesu bili nasilni, niti su ugrožavali javni poredak, te da je neproporcionalna upotreba sile protiv mirnih demonstranata rezultirala povredama podnositeljke predstavke. Nadalje, nevoljnost i nesposobnost turskih vlasti da identifikuju i kazne odgovorne, doveli su u pitanje izvršenje obaveza Turske da sprovede adekvatnu i efektivnu istragu u cilju poštovanja člana 3. Konvencije. Konačno, prekomjerna upotreba sile je imala odvrtaćuci efekat u odnosu na želje građana da ostvare pravo na mirne demonstracije u skladu sa članom 11. Konvencije. Sud je zaključio da je ovo sistemski problem u Turskoj i preporučio turskim vlastima preduzimanje mjera opšteg karaktera u cilju prevazilaženja ovog problema, u skladu sa članom 46. Konvencije.

Dvostruko kršenje člana 3. Konvencije takođe je utvrđeno u slučaju *Afet Sureyya Eren protiv Turske*, od 20. oktobra 2015. godine. Podnositeljka predstavke je uhapšena i osumnjičena za članstvo u ilegalnoj političkoj organizaciji i žestoko zlostavljana prilikom istrage. Sud je zaključio da je s obzirom na ozbiljne i okrutne patnje koje je pretrpjela u cilju dobijanja informacija o njenoj vezi sa ilegalnom političkom organizacijom, bila podvrgnuta mučenju, te da istraga i krivični postupak o tome nijesu ispunjavali uslove proceduralnog aspekta člana 3. Konvencije.

Slično je Sud postupio i u slučaju *Ebru Dincer protiv Turske*, od 29. januara 2019. godine. Odnosi se na operaciju turskih snaga bezbjednosti u zatvoru u Istanbulu 2000-te godine, kada je došlo do požara u ženskoj spavaonici i kada je podnositeljka predstavke pretrpjela teže opekotine, uključujući tu i opekotine po licu. Sud je istakao da se bez efektivne istrage nije mogao utvrditi uzrok požara ni kako su nastale opekotine po tijelu i licu podnositeljke predstavke. Poslije 18 godina krivični postupak je još bio u toku, a da ništa nije rasvjetljeno u pogledu tragičnog događaja. Štaviše, u dotadašnjem postupku nije dokazano da je podnositeljka predstavke svo-

jim ponašanjem u dotičnom događaju, bilo čime doprinjela nasilju koje joj je prouzrokovala ozbiljne fizičke i mentalne patnje, zbog čega je Sud utvrdio kršenje člana 3. Konvencije.

Nasilje nad ženama je vrlo često povezano sa slučajevima silovanja i drugim vrstama seksualnog zlostavljanja, na šta ukazuje i jedan od starijih predmeta pred Evropskim sudom, *X i Y protiv Holandije*, od 26. marta 1985. godine.

Mentalno zaostala djevojčica (druga podnositeljka predstavke) je silovana u domu za osobe sa mentalnim problemima u kome je boravila, dan nakon šesnaestog rođendana (doba za davanje pristanka na seksualni odnos u Holandiji), od strane rođaka službenika doma. Iako je doživjela tešku traumu nije bila sposobna da potpiše prijavu zbog stanja mentalne zaostalosti. Otac je to uradio umjesto nje, ali postupak protiv počinioca nije pokrenut jer je prijavu morala da potpiše ona. Holandski sudovi su priznali da je u ovom slučaju postojala pravna praznina.

Sud je ponovio, da iako je cilj člana 8.-pravo na zaštitu privatnog i porodičnog života- esencijalno da zaštiti pojedinca od arbiternog zadiranja javnih valsti u negovo pravo, to prosto ne primorava državu da se uzdrži od takvog zadiranja. Pored osnovne negativne obaveze, može postojati i pozitivna obaveza da se efektivno zaštiti pravo na privatni i porodični život. U okolnostima ovog slučaja, Sud je našao da je uobičajena građansko – pravna zaštita od delikta koji je počinjen nad drugom podnositeljkom predstavke, nedovoljna. Ovo je bio slučaj koji se odnosio na osnovne vrijednosti i esencijalne aspekte privatnog života. Efektivna zaštita, preventivna i represivna u ovom domenu se mogla ostvariti samo kroz krivično – pravne odredbe. Kako holandski krivični zakon nije predviđao praktičnu i efektivnu zaštitu u konkretnom slučaju druge podnositeljke predstavke, Sud je utvrdio da je ona bila žrtva kršenja člana 8. Konvencije.

Ovo je jedan od prvih slučajeva evolutivnog tumačenja Konvencije, kao “živog instrumenta” koje ide dalje od jezičkog i autentičnog tumačenja i pomoću sistematskog i teleoloskog metoda utvrđuje pravu sadržinu Konvencije, odnosno prilagođava je promijenjenim društvenim okolnostima i potrebama i to u periodu kada nasilje nad ženama jos uvijek nije bilo priznato i prepoznato kao sistemski problem savremenih društava. Na ovaj način Sud je praktično “ukazao” i pomogao državi članici Konvencije da popuni ozbiljnu pravnu prazninu koja se ticala seksualnog nasilja nad mentalno oboljelom osobom.

Sličan predhodnom, ali pravno još značajniji je slučaj *M.C. protiv Bugarske*, od 4. decembra 2003. godine. Podnositeljka predstavke stara 14 godina (doba za pristanak na seksualni odnos u Bugarskoj) je silovana od strane dvojice muškaraca. Za vrijeme zlostavljanja i nakon toga je plakala, kad je majka pavela u bolnicu gdje je konstatovano da je razdjevičena. Medjutim nije moglo biti ustanovljeno da je prilikom nasilnog seksualnog odnosa pružala otpor ili da je zvala u pomoć, pa počinioci nijesu krivično gonjeni. Sud je utvrdio kršenje članova 3. i 8. Konvencije, ističući posebno da je veoma izražena tendencija da se **nedostatak pristanka** smatra esencijalnim elementom u određivanju krivičnih djela silovanja i seksualnog zlostavljanja. Žrtve ovakvih seksualnih zločina, posebno djevojčice i mlađe djevojke ne pružaju otpor zbog psiholoških razloga, često zbog sramote ili zbog straha od budućeg, ponovljenog nasilja. Sud je ukazao na obavezu država – članica da kažnjavaju sve vrste seksualnih akata koji nijesu zasnovane na pristanku oba partnera, čak i ako žrtva ne pruža fizički otpor. Sud je takođe utvrdio da istraga nije bila adekvatna i efektivna, kao i da je krivični zakon Bugarske bio defektan.

Nakon ove presude, skoro sve članice Savjeta Evrope su izmjenile svoje krivično-pravne propise inkriminišući sve seksualne akte koji nijesu dobrovoljnog karaktera. Dakle suština krivičnog

djela silovanja nije više u pružanju otpora, nego u nedostatku pristanka na odnos, čime se znatno proširuje krug zaštićenih osoba i to ne samo ženskog pola, od silovanja i drugih oblika seksualnog zlostavljanja i uznemiravanja.

U slučaju *Maslova i Nalbandov protiv Rusije*, od 24. januara 2008. godine, podnositeljka predstavke je pozvana da da izjavu u policijskoj stanici, ali su policijski službenici počeli na nju da vrše pritisak da prizna učešće u ubistvu. Nakon toga je bila izložena žestokom zlostavljanju koje je uključivalo batinanje, gušenje, guranje prstiju u intimne djelove tijela, višestruko silovanje od strane tri policijska službenika, izlaganje elektro sokovima. Podnijela je krivičnu prijavu za silovanje i fizičko zlostavljanje. Pribavljeno je više forenzičkih dokaza koji su jasno potvrdjivali njene navode, ali je nadležni sud konstatovao da su dokazi nedopustivi jer nijesu pribavljeni u skladu sa posebnom procedurom za krivično gonjenje policijskih službenika. Konačno, postupak je obustavljen, zbog nedostatka dokaza.

Sud je ukazao da su postojali dovoljni i veoma ubjedljivi dokazi koji su potvrđivali verziju podnositeljke predstavke. Nadalje Sud je ponovio da je silovanje lica lišenog slobode od strane državnih službenika posebno težak oblik ovog krivičnog djela, posebno zbog ranjivosti i bitno smanjene mogućnosti otpora od strane žrtve. Fizičko nasilje uz ponovljene akte silovanja čemu je podnositeljka predstavke bila izložena, predstavlja mučenje-torturu, pa je Sud utvrdio dvostruko kršenje člana 3. Konvencije, substancijalno i proceduralno, jer ni istraga o pomenu-tom događaju nije bila adekvatna i efektivna.

Slučaj *O'Keeffe protiv Irske*, od 28. januara 2014. godine (Veliko vijeće), se odnosi na pitanje odgovornosti države za seksualno zlostavljanje podnositeljke predstavke, kao devetogodišnje djevojčice, od strane nastavnika, pripadnika Katoličke crkve, u irskoj državnoj školi 1973. godine. Posebno je istakla da je država napravila systemske propuste u organizaciji osnovnog obrazovanja da zaštiti nju i druge učenike od seksualnog zlostavljanja, kao i da nije omogućila, adekvatan sudski odgovor na ovaj problem, odnosno sprovođenje efektivne istrage u tom kontekstu. Takođe se žalila da nije imala na raspolaganju adekvatne pravne lijekove niti mogućnost da dobije kompenzaciju za pretrpljeno zlostavljanje.

Veliko vijeće Suda je većinom 13 prema 4 glasa utvrdilo kršenje članova 3. i 13. –pravo ne efikasan pravni lijek, Konvencije, zbog propusta države da zaštiti podnositeljku predstavke od seksualnog zlostavljanja i nepostojanja efikasnih pravnih lijekova i procedura da se ovaj problem istraži, počinio kazne, a žrtvama dodjeli adekvatna kompenzacija. Slučaj je izazvao veliko interesovanje u tradicionalnoj – katolički konzervativnoj Irskoj, ali je presuda naišla na veliko odobravanje najšire javnosti. Težak, systemski problem zataškavan decenijama, zbog nedodirljivosti Katoličke crkve u Irskoj, konačno je izašao na površinu, dobio sudski epilog i mada sa zakašnjenjem od nekoliko decenija donio pravdu, zadovoljenje i kompenzaciju žrtvama seksualnog zlostavljanja, tada (70-tih i 80-tih), uglavnom maloljetnim djevojčicama, jer je među zlostavljanom djecom bio i određen broj dječaka.

Slučaj *W. protiv Slovenije*, od 23. januara 2014. godine, se odnosi na krivični postupak pred slovenačkim sudovima protiv grupe muškaraca koji su silovali podnositeljku predstavke, početkom 90-tih, kada je ona imala 18. godina. Žalila se na dugo trajanje krivičnog postupka kao i na visinu nadoknade od 5,000 eura kao nedovoljnu za patnje koje je preživjela. Sud je utvrdio kršenje proceduralnog aspekta člana 3. Konvencije, nalazeći da postupak krivičnog gonjenja počinilaca silovanja nije ispunjavao proceduralne standarde i zahtjeve člana 3. Konvencije.

I u drugom slučaju protiv Slovenije, *M.A. protiv Slovenije*, od 15. januara 2015. godine, Sud je utvrdio proceduralnu povredu člana 3. Konvencije, jer su krivični postupci protiv grupe muškaraca koja je silovala podnositeljku predstavke, trajali 26. odnosno 9. godina i nijesu ispunjavali satandarde adekvatne i efektivne istrage iz člana 3. Konvencije.

Problem nasilja nad ženama javlja se i u situacijama rizika od zlostavljanja i maltretiranja u slučajevima protjerivanja u države koje nijesu članice Evropske konvencije o ljudskim pravima, a u kojima se takvi postupci i prakse primjenjuju.

Slučaj *Collins i Akaziebie protiv Švedske*, od 8. marta 2008. godine odnosi se na opasnost od sakaćenja ženskih polnih organa, tkz. "obrezivanja" podnositeljki predstavke, državljanki Nigerije. One su se žalile da bi u slučaju vraćanja u Nigeriju bile izložene pomenutom postupku, dakle kršenju člana 3. Konvencije. Švedske imigracione vlasti su odbile njihov zahtijev za azilom sa obrazloženjem da je taj postupak u Nigeriji zakonom zabranjen, da se ne praktikuje posljednjih šest godina, pa je malo vjerovatno da bi one u slučaju povratka bile izložene postupku "obrezivanja". Bezuspješno su se žalile ističući da se ovaj postupak i dalje praktikuje i da niko zbog toga nije krivično gonjen.

Sud je njihovu predstavku odbacio kao nedopustivu, očigledno neosnovanu, ističući da one nijesu uspjele da dokažu da bi u slučaju vraćanja bile izložene realnom i konkretnom riziku od ovog oblika zlostavljanja, koji nesumnjivo predstavlja kršenje člana 3. Konvencije. Za Sud nije bilo sporno da su žene u Nigeriji tradicionalno bile žrtve ovog postupka i da su to još uvijek u nekim djelovima Nigerije. Međutim, neke države članice nigerijske federacije, uključujući i državu iz koje su bile podnositeljke predstavke, zakonom su zabranile ovu praksu. Po mišljenju Suda, podnositeljke predstavke, trudna ćerka i njena majka su imale mogućnost da se sklone u neku od država članica federacije ili čak u neku susjednu državu, gdje ova praksa nije bila raširena, umjesto da dođu u Švedsku.

I u nekim drugim, sličnim slučajevima, protiv Austrije, Belgije, Bugarske, Sud je proglasio očigledno-neosnovanim navode o riziku od obrezivanja, jer podnositeljke predstavki nijsu uspjele da dokažu realnu i konkretnu opasnost da bi u slučaju vraćanja u domicilne države bile podvrgnute ovom postupku.

Sličan problem se javlja i u slučajevima tzv. zločina iz časti i zlostavljanja žena od strane porodice i rodbine, kada one prekrše neka tradicionalna pravila ponašanja i vrijednosti koje proizilaze iz autoriteta i hijerarhije, najčešće u zajednicama van Evrope.

Slučaj *R. D. protiv Francuske*, od 16. juna 2016. godine, odnosi se na postupak deportacije podnositeljke predstavke u Gvineju, državu njenog porijekla. Kada se udala za hrišćanina, bila je podvrgnuta fizičkom zlostavljanju od strane svoje muslimanske porodice, oca i braće posebno. Nakon toga je dosla u Francusku, gdje joj je odbijen zahtijev za azil. U predstavci je navela da bi u slučaju deportacije u Gvineju bila izložena tretmanu suprotnom članu 3. Konvencije, što je Sud i potvrdio u svojoj presudi.

U predhodno pomenutom slučaju *N. protiv Švedske*, od 20. jula 2010. godine, podnositeljka predstavke, državljanka Avganistana koja je bila u partnerskoj vezi sa muškarcem iz Švedske, se žalila da bi u slučaju deportacije iz Švedske u Avganistan, bila isložena riziku od socijalnog isključenja-društvenog bojkota, duge zatvorske kazne ili čak smrti, jer je napustila svog muža i željela je da se razvede od njega. Sud je utvrdio da bi deportacija iz Švedske u Avganistan predstavljala kršenje člana 3. Konvencije, zbog tradicionalno podređenog i diskriminatornog

polozaja žena u avganistanskom društvu zasnovanog na tradiciji, običajima i okrutnim šitskim zakonima.

Slučaj *Rancev protiv Rusije i Kipra*, od 7. januara 2010. godine, odnosi se na trgovinu ljudskim bićima u cilju eksploatacije prostitucije – trafikingu i odgovornost dotičnih država zbog toga što nijesu zaštitile ćerku podnosioca predstavke od zlostavljanja i lišavanja života u tom kontekstu. Djevojka iz Rusije estradna umjetnica – plesačica u noćnom klubu na Kipru, nađena je mrtva na pločniku ispred luksuznog hotela u kome je bila zaposlena. Otac se žalio da kiparska policija nije učinila sve što je bilo neophodno da zaštiti njegovu ćerku od trafikinga dok je ona još bila živa i da odgovorni za njenu smrt nijesu kažnjeni. Takođe se žalio da vlasti Rusije nijesu sprovele efektivnu istragu u vezi trafikinga i kasnije smrti njegove ćerke.

Sud je zaključio da je trafikingu ljudskih bića – trgovina u cilju eksploatacije prostitucije – podvrgnuta članu 4. Konvencije (zabrana ropstva i prinudnog rada) i da je u ovom slučaju on prekršen. Kipar je odgovoran za kršenje pozitivnih obaveza iz člana 4. Konvencije, jer nije uspostavio adekvatan pravno-administrativni okvir za borbu protiv trafikinga, što se posebno odnosilo na režim izdavanja viza za tkz. “estradne umjetnice” igralice i plesačice u noćnim klubovima. Kipar je takođe proglašen odgovornim zbog propusta policije da preduzme neophodne operativne mjere da zaštiti ćerku podnosioca predstavke od trafikinga, uprkos jasnih saznanja da do toga može doći. Rusija je takođe proglašena odgovornom za kršenje člana 4. Konvencije, jer nije sprovela istragu o tome kako je djevojka uključena i regrutovana u lanac trgovine ljudskim bićima kao i zbog toga što nije ništa preduzela da identifikuje i kazni organizatore i izvršioce krijumčarenja. Konačno, Sud je utvrdio i kršenje člana 2. Konvencije (pravo na život) u odnosu na Kipar zbog nesprovedenja efektivne istrage povodom smrti ćerke podnosioca predstavke.

Presuda je vrlo značajna jer je Sud prvi put izjednačio trafikingu sa ropstvom i prinudnim radom. Kao i kod ropstva, trgovina ljudskim bićima ima za cilj eksploataciju i zasnovana je na vršenju ovlašćenja koja proizilaze iz prava svojine; ljudska bića se tretiraju kao roba, koja se kupuje i prodaje da bi se iskoristila za prinudni rad; to uključuje striktan nadzor i kontrolu nad žrtvama, znatno ograničenje slobode kretanja i upotrebu nasilnih metoda brutalnog zlostavljanja i ozbiljnih prijetnji životu i integritetu u cilju potpune kontrole nad njima.

U sličnom slučaju *L.E. protiv Grčke*, od 21. januara 2016. godine, Sud je takođe utvrdio kršenje, kako člana 4. Konvencije, tako i članova 6. stav 1. (pravo na pravično suđenje u razumnom roku) i 13. (pravo na djelotvoran i efikasan pravni lijek). Slučaj se odnosi na žalbu žene iz Nigerije koja je bila prisiljena na prostituciju u Grčkoj. Službeno joj je bio priznat status žrtve trafikinga u cilju seksualne eksploatacije, ali je nakon što je informisala vlasti o svom položaju, morala da čeka devet mjeseci na reakciju pravosudnog sistema da joj se status žrtve zvanično prizna. Sud je ukazao na mnogobrojne propuste i odlaganja u sprovođenju istrage od strane administrativnih i sudskih organa, pa je našao kršenje i člana 6. stava 1. Konvencije. Konačno, utvrđeno je i kršenje člana 13. jer podnositeljka predstavke nije imala na raspolaganju pravno sredstvo da ubrza postupke za primjenu svojih prava.

Kako pregled sudske prakse pokazuje, Evropski sud se kompleksno i produbljeno bavio problematikom nasilja u porodici i nad ženama. Presudama su obuhvaćene različite situacije u kojima se ova pojava dešava, od klasičnih bračno-partnerskih odnosa, preko slučajeva odnosa roditelja i djece, pitanja i sporova u vezi starateljstva, korišćenja zajedničkih stanova i prostorija, pritvorskih i zatvorskih situacija, do slučajeva deportacija i trafikinga. U presudama su

sadržani vrlo precizni i jasni standardi, odnosno obaveze državama članicama kako da pravno kvalifikuju i tretiraju ove pojave. Ovi standardi su obavezni za sve državne organe, policijske, prekršajne, tužilačke, sudske, organe socijalne i zdravstvene zaštite. Postojanje i nediskriminatorska primjena jasnog i preciznog pravnog okvira, krivičnog i prekršajnog prije svega je predhodni preduslov za suzbijanje i sankcionisanje ovih pojava. Pri tome treba naglasiti da se nacionalni propisi moraju tumačiti i primjenjivati u skladu sa pomenutim standardima. Konkretna pravna kvalifikacija zavisi od okolnosti svakog posebnog slučaja, sa napomenom da teže slučajeve nasilja uvijek treba tretirati kao krivična djela, a ne prekršaje, jer se u tom slučaju stepen **dužne pažnje** od strane države podiže na viši nivo, kako to i pojedine presude pokazuju. Posebno su značajne i precizne obaveze koje se odnose na adekvatnost, efektivnost i brzinu istrage, što je naročito značajno za policijske i tužilačke vlasti svake države. Organi koji vrše istragu ili kažnjavaju počiniocima ovih zlodjela u krivičnim i prekršajnim postupcima moraju uzeti u obzir sve okolnosti konkretnog slučaja, naročito činjenicu da je ovo nasilje **rodno zasnovano i primarno usmjereno prema "slabijem" polu**, a često puta i prema osobama koje se nalaze u različitim vrstama **ranjivog položaja ili statusa**. Karakter i visina kazni za počiniocima, posebno povratnike, kao i dodatne mjere bezbjednosti i zaštite žrtava su takođe važni standardi koji se moraju uzeti u obzir od strane sudskih i prekršajnih organa u borbi protiv nasilja i zlostavljanja. Postojanje i primjena građansko-pravnih sankcija, posebno mogućnosti dobijanja naknade štete i različitih materijalnih kompenzacija za žrtve, su takođe obaveze koje proizilaze iz pomenute, bogate i sadržajne prakse Evropskog suda za ljudska prava. Konačno, ne i najmanje važno, sistemska koordinacija i odgovarajuća povezanost svih organa državne vlasti je takođe jedan od preduslova za efikasnu borbu protiv nasilja u porodici i nad ženama.

VIII PREPORUKE CEDAW I GREVIO KOMITETA U OBLASTI NASILJA U PORODICI I RODNO ZASNOVANOG NASILJA

Komitet za eliminaciju diskriminacije žena u okviru Zaključnih zapažanja o drugom periodičnom izvještaju Crne Gore, kao jednu od glavnih oblasti zabrinutosti identifikovao je rodno zasnovano nasilje. Komitet je sa zadovoljstvom konstatovao brojne zakonodavne mjere, mjere politike i podizanja svijesti kao i obrazovne mjere koje je preduzela Država na sprečavanju i suzbijanju rodno zasnovanog nasilja nad ženama, kao što su izmjene i dopune Zakona o zaštiti od nasilja u porodici iz 2014, Strategija za zaštitu od nasilja u porodici 2016-2020, kao i uspostavljanje kancelarija za besplatnu pravnu pomoć pri svakom prvostepenom sudu Države. Međutim sa druge strane Komitet sa zabrinutošću konstatuje:

- (a) da rodno zasnovano nasilje nad ženama, uključujući rodno zasnovano ubistvo, ostaju preovlađujuća i društveno prihvatljiva u državi članici, posebno među zajednicama Roma, Aškalija i Egipćana;
- (b) diskriminatorne stavove i/ili pasivnost prema žrtvama od strane sudija, tužilaca, policije i drugih službenika za sprovođenje zakona koji često daju prioritet pomirenju nad krivičnim gonjenjem, radi očuvanja porodice i smatraju nasilje u porodici privatnim pitanjem;
- (c) nedostatak sprovođenja zakonodavnog okvira za sprečavanje i kažnjavanje rodno zasnovanog nasilja nad ženama zbog slabe među-sektorske saradnje, nedovoljnih ljudskih, tehničkih i finansijskih resursa, niske rodne osjetljivosti u pravničkoj profesiji, veoma mali broj izdatih naloga za zaštitu i nakon više puta prijavljenih slučajeva nasilja i rastuće pribjegavanje podizanju dvostrukih optužbi za oba supružnika u slučajevima nasilja u porodici;
- (d) blaže osude za počinioce rodno zasnovanog nasilja nad ženama uprkos nedavnoj odluci Sudskog savjeta da se sprovode strožije osude;
- (e) odbijanje žrtava da prijavljuju rodno zasnovano nasilje nad ženama zbog stigme i društvenog prihvatanja porodičnog nasilja, njihovo ograničeno znanje o tome kako pristupiti zaštiti i servisima kada su dostupni, kao i ograničeni broj skloništa;
- (f) činjenicu da silovanje u braku nije izričito inkriminisano u Krivičnom zakoniku;
- (g) da se definicija silovanja u Krivičnom zakoniku države članice ne zasniva na odsustvu pristanka;
- (h) dugi tranzicioni period kojim se predviđa da će se Zakon o

naknadi štete žrtvama krivičnih djela nasilja primjenjivati samo od dana pristupanja države članice Evropskoj uniji; i

- (i) nedostatak tačnih podataka o rodno zasnovanom nasilju nad ženama, posebno zbog toga što svaka institucija koja prikuplja i obrađuje podatke čini to prema drugačijoj metodologiji.

U skladu sa svojom opštom preporukom broj 19 (1992) o nasilju nad ženama i broj 35 (2017) o rodno zasnovanom nasilju nad ženama i sa Održivim razvojnim ciljem 5.2 o eliminaciji svih oblika nasilja nad svim ženama i djevojkama u javnoj i privatnoj sferi, Komitet preporučuje državi članici da:

- (a) adresira osnovne uzroke rodno zasnovanog nasilja nad ženama i izradi posebne mjere za senzibilizaciju žena i muškaraca, uključujući zajednice Roma, Aškalija i Egipćana, vezano za krivičnu prirodu rodno zasnovanog nasilja nad ženama;
- (b) opredijeli adekvatne ljudske, tehničke i finansijske resurse za borbu protiv stereotipnih stavova i tolerancije na rodno zasnovano nasilje nad ženama u okviru institucija za sprovođenje zakona i uspostavi mehanizame za anonimno prijavljivanje takvih djela i kažnjavanje počinitelaca;
- (c) preduzme neophodne mjere za podizanje svijesti kako bi se borila protiv bilo kog pristupa koji daje prednost očuvanju porodice nad ženskim pravima, osigura da pomirenje ne dobije prioritet nad krivičnim gonjenjem počinitelaca i da obezbijedi obeštećenje i reparaciju, uključujući naknadu štete i rehabilitaciju, žrtvama svih oblika rodno zasnovanog nasilja nad ženama;
- (d) nastavi svoje napore na usklađivanju domaćeg zakonodavstva sa Konvencijom Savjeta Evrope o sprečavanju i suzbijanju nasilja nad ženama i nasilja u porodici (Istanbulska konvencija), i osigura da se odredbe krivičnog zakonodavstva koje kažnjavaju nasilje nad ženama strogo primjenjuju, uključujući i putem pružanja izgradnje kapaciteta sudijama, tužiocima, policiji i drugim službenicima za sprovođenje zakona vezano za strogu primjenu ovih odredbi;
- (e) sprovede mogućnost izdavanja naloga za zaštitu protiv nasilnih partnera, osigura njihovo izvršenje i izrekne sankcije za nepoštovanje naloga za zaštitu;
- (f) osigura da se počinioci rodno zasnovanog nasilja nad ženama krivično gone i adekvatno kazne kaznama koje su srazmjerne težini njihovih krivičnih djela i ukine mogućnost podizanja bilo kakvih optužbi protiv žrtve;
- (g) podstakne prijavljivanje porodičnog nasilja nad ženama i djevojkama, uključujući i putem pokretanja kampanja

za podizanje svijesti kroz kampanje medijskog i javnog obrazovanja i putem povećanja broja dobro osposobljenih i rodno osjetljivih sudija i službenika za sprovođenje zakona, i osigura da se prijave efikasno istraže i žrtvama pruži adekvatna pomoć i zaštita;

- (h) obezbijedi dostupnost dovoljnog broja odgovarajućih skloništa u svim regionima države članice i da žrtve dobiju savjetovanje, rehabilitaciju i servise podrške za njihovu reintegraciju u društvo;
- (i) izmijeni odgovarajuće zakone kako bi posebno kriminalizovala silovanje u braku;
- (j) hitno usvoji predložene izmjene člana 204 (2) Krivičnog zakonika u cilju osiguranja da osnovni element definicije silovanja bude nedostatak potpuno dobrovoljno datog pristanka žrtve;
- (k) ubrza stupanje na snagu Zakona o naknadi štete žrtvama krivičnih djela nasilja i obezbijedi poseban fond za naknadu štete žrtvama rodno zasnovanog nasilja nad ženama; i
- (l) usaglasi metodologije za prikupljanje i obradu podataka među relevantnim institucijama⁵⁹

Na ovom mjestu potrebno je podsjetiti da je u okviru (*Osnovnog*) *Izveštaja GREVIO komiteta o procjeni zakonodavnih i drugih mjera kojima se primjenjuju odredbe Konvencije objavljenog 25.10.2018. godine*, Komitet dao slijedeće preporuke i sugestije u oblasti nasilja u porodici:

B. Oblast primjene Konvencije (član 2)

1. GREVIO snažno ohrabruje crnogorske vlasti da pojačaju napore protiv nasilja nad ženama tako što će osigurati da mjere preduzete u skladu sa Istanbulskom konvencijom rešavaju sve oblike nasilja nad ženama u holističkom i sveobuhvatnom smislu, uz dužno poštovanje njihove rodne prirode. (st. 10).

C. Definicije (član 3)

2. GREVIO ohrabruje crnogorske vlasti da usklade definicije rodno zasnovanog nasilja u svom zakonodavstvu sa definicijama utvrđenim u Istanbulskoj konvenciji i osiguraju djelotvornu primjenu u praksi. GREVIO dodatno snažno ohrabruje organe u Crnoj Gori da uvedu jasan rodni pristup u sprečavanju i suzbijanju svih oblika nasilja nad ženama, uključujući nasilje u porodici, kako bi se u potpunosti prepoznala njihova rodna priroda. (st. 14).

D. Osnovna prava, načelo jednakosti i nediskriminacije (član 4)

2. Interseksijska diskriminacija

3. GREVIO snažno ohrabruje crnogorske vlasti da eliminišu diskriminaciju romskih i egipatskih žena, žena s invaliditetom i žena koje žive u ruralnim područjima kada traže zaštitu od nasilja,

⁵⁹ Zaključna zapažanja Komiteta za eliminaciju diskriminacije žena o drugom periodičnom izvještaju Crne Gore, str. 5-6

i tako osiguraju pristup svih žena - na jednakoj osnovi - specijalizovanim službama za podršku. (stav 21).

II. Integrisane politike i prikupljanje podataka

A. Sveobuhvatna i koordinisana politika (član 7)

4. GREVIO snažno ohrabruje crnogorske organe da razviju dugoročan koordinisan plan/strategiju koja stavlja prava žrtava u središte svih mjera, dajući važnost svim oblicima nasilja nad ženama i obezbijede njeno koordinisano sprovođenje. GREVIO ohrabruje crnogorske organe da osiguraju da se rodna priroda svih oblika nasilja nad ženama pravilno odražava u svim politikama. (stav 29).

B. Finansijska sredstva (član 8)

5. GREVIO snažno ohrabruje crnogorske vlasti da osiguraju odgovarajuće ljudske i finansijske resurse za svaku politiku, mjere i zakonodavstvo usmjerene na sprečavanje i suzbijanje nasilja nad ženama i za institucije i entitete kojima je zadatak njihovo sprovođenje. GREVIO nadalje poziva crnogorsku vlast da postupno smanjuje svoju zavisnost od međunarodnih donatora za aktivnosti u borbi protiv nasilja nad ženama i osigura širi udio sredstava iz crnogorskog državnog budžeta kojima dokazuje finansijsku odgovornost i vlasništvo. (stav 35).

C. Nevladine organizacije i civilno društvo (član 9)

6. GREVIO apeluje na crnogorske organe da osiguraju odgovarajuće finansiranje kroz adekvatne opcije finansiranja kao što su dugoročni grantovi zasnovani na transparentnim postupcima nabavke kako bi se osigurao održiv nivo finansiranja ženskih nevladinih organizacija koje vode specijalizovane usluge podrške za žene žrtve svih oblika nasilja. (stav 43).

7. GREVIO dodatno snažno ohrabruje crnogorske organe da nastave sa naporima u osiguranju nezavisne uloge ženskih nevladinih organizacija u pružanju osnovnih usluga ženama žrtvama nasilja u porodici koje vode nevladine organizacije, kao što su savjetovanje, sklonište, zatupanje itd., bez obzira na upućivanje od strane Centara za socijalni rad. (stav 44).

D. Koordinaciono tijelo (član 10)

8. U cilju osiguranja kontinuirane politike u vezi sa svim oblicima nasilja nad ženama i efikasnog praćenja preduzetih mjera, GREVIO snažno ohrabruje crnogorske vlasti da:

- razjasne uloge i odgovornosti svake od dviju nacionalnih koordinacionih struktura
- potpuno institucionalizuju koordinacioni odbor i osiguraju kontinuitet ljudskih i finansijskih resursa izvan vladinih mandata; i
- uspostave zasebna tijela za, s jedne strane, koordinaciju i sprovođenje politika i mjera, a s druge strane za njihov nadzor i evaluaciju, kako bi se osigurala objektivnost u ocjeni politika.

E. Prikupljanje podataka i istraživanje (član 11)

1. Prikupljanje administrativnih podataka

9. GREVIO snažno ohrabruje crnogorske vlasti da nastave s nastojanjima da uspostave harmonizovane kategorije podataka po polu, starosti, vrsti nasilja i vrsti odnosa počinioca sa žrtvom,

da ih redovno prikupljaju svi sektori uprave, uključujući organe za sprovođenje zakona, pravosuđe, relevantne socijalne službe, sektor javnog zdravstva i druge relevantne javne službe. (st. 58).

2. Ankete stanovništva

10. GREVIO ohrabruje crnogorske organe da sprovedu anketu o prevalenciji svih oblika nasilja nad ženama i nasilja u porodici, uključujući (višestruke oblike) nasilja koje preživljavaju romske i egipatske zajednice i žene s invaliditetom. (st. 62).

3. Istraživanje

11. GREVIO ohrabruje crnogorske organe da pojačaju napore kako bi podržali istraživanje pojava nasilja nad ženama koje se trenutno ne istražuju, uključujući uspostavljanjem prioriteta istraživanja i pružanjem finansijske podrške. GREVIO takođe ohrabruje crnogorske organe da nastave sa procjenom postojeće politike i zakonodavnih mjera kako bi procijenile njihov nivo sprovođenja, djelotvornosti i zadovoljstva žrtava. (st.66).

III. Prevencija

A. Podizanje svijesti (član 13)

12. GREVIO snažno ohrabruje crnogorske vlasti da:

- sprovede dugoročne i redovne kampanje za podizanje svijesti koje se bave problemima i percepcijama nasilja u porodici koje prevladavaju u Crnoj Gori
- nastave da se bave, kroz posebne napore za podizanje svijesti, oblicima nasilja kao što su silovanje i posebno ranjive grupe žena koje mogu iskusiti više oblika nasilja i diskriminacije,
- prate učinak svake kampanje za podizanje svijesti (st. 76).

B. Obrazovanje (član 14)

13. Dok GREVIO prepoznaje važne korake koje su preduzele crnogorske vlasti u povećavanju poštovanja prema rodnoj ravnopravnosti među učiteljima i studentima, uzajamnom poštovanju u međusobnim odnosima i nenasilnom rešavanju sukoba, GREVIO ohrabruje crnogorske vlasti da postojeće programe obučavanja nastavnika i školske predmete učine obavezujućim za nastavnike i učenike. (st.80).

C. Obuka eksperata (član 15.)

14. GREVIO apeluje na crnogorske vlasti da osiguraju obuku za sve profesionalne grupe koje dolaze u kontakt sa žrtvama, naročito službenicima za sprovođenje zakona, tužiocima, sudijama, socijalnim radnicima, nastavniciima i zdravstvenim radnicima, uključuju: a. sistematičnu i obaveznu inicijalnu obuku o različitim manifestacijama nasilja nad ženama, njihovom detekcijom i osnovnim uzrocima, kao i prevenciji sekundarne viktimizacije; b. redovna obuka na radnom mjestu koja je obavezna i zasnovana na protokolima i smjernicama za intervenciju u slučajevima svih oblika nasilja nad ženama (stav 89).

D. Programi preventivne intervencije i tretmana (član 16) 1

1. Programi namijenjeni počiniocima nasilja u porodici

15. GREVIO snažno ohrabruje crnogorske vlasti da prestanu sa sprovođenjem programa za počiniocice isključivo bazirane na medicinskom tretmanu zloupotrebe supstanci i mentalnih problema i da uspostave obavezne programe psihosocijalnog tretmana koji su definisani članom 20. stavom 5. i članom 25. ZZNP-a. Nadalje, GREVIO ohrabruje crnogorske vlasti da prošire svoj rad u uspostavljanju dobrovoljnih programa za počiniocice i da osiguraju da svi programi budu u skladu s osnovnim elementima navedenim u Eksplanatornom izvještaju o članu 16. Istanbulske konvencije. (st.94)

E. Učešće privatnog sektora i medija (član 17)

16. GREVIO ohrabruje crnogorske vlasti da pojačaju napore vezane za obuke o različitim oblicima nasilja nad ženama i rodno zasnovanom nasilju i kako ih prijaviti. GREVIO dodatno ohrabruje crnogorske vlasti da aktivno podstiču privatni sektor da aktivno učestvuje u sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama u svim njegovim oblicima. (st.100)

IV. Zaštita i podrška

A. Opšte obaveze (član 18.)

17. GREVIO snažno ohrabruje crnogorske vlasti da pojačaju napore kako bi se osigurala usklađenost svih relevantnih institucija s postojećim obavezama vezanim za saradnju u predmetima nasilja u porodici s ciljem što učinkovitijeg intervenisanja i poštovanja prava i potreba žrtava. Nadalje, GREVIO snažno ohrabruje crnogorske vlasti da nastave da preduzimaju napore za institucionalizaciju saradnje svih relevantnih institucija međusobno i sa ženskim uslugama podrške koje vode nevladine organizacije u odnosu na slučajeve silovanja i seksualnog nasilja, prinudnog braka, proganjanja, seksualnog zlostavljanja i drugih oblika nasilja pokrivenog Istanbulskom konvencijom. (st.107)

B. Informisanje (član 19.)

18. GREVIO ohrabruje crnogorske vlasti da osiguraju bolju distribuciju informacija o uslugama podrške i zakonskim mjerama na raspolaganju žrtvama nasilja u porodici i drugih oblika nasilja nad ženama. To bi uključivalo mjere kao što je širenje plakata i letaka, kao i intenziviranje napora kako bi se osiguralo da stručnjaci svih relevantnih institucija imaju proaktivniji pristup u informisanju žrtve o dostupnim zakonskim mjerama i podršci (koje pružaju specijalizovane službe podrške ili zakonske agencije.)(st.110)

C. Opšte usluge podrške (član 20)

19. GREVIO snažno ohrabruje crnogorske vlasti da osiguraju odgovarajuće izvore kako bi Centri za socijalni rad mogli da obavljaju svoje dužnosti na djelotvoran način. Nadalje, poziva vlasti da obezbijede obuku za socijalne radnike specifično o rodnoj prirodi nasilja nad ženama, uključujući i nasilje u porodici i da imenuju specijalizovane socijalne radnike u tom području. (st.119)

D. Specijalističke usluge podrške (član 22)

20. Podsjećajući na važnost stručne podrške i savjetovanja za žene koje su iskusile bilo koji oblik nasilja obuhvaćenog Istanbulskom konvencijom, GREVIO apeluje na crnogorske vlasti da ubrzaju rad na nacionalnom planu za poboljšanje stručnih službi za pružanje podrške žrtvama nasilja nad ženama, te da osiguraju da savjetovanje i podrška postoji u cijeloj zemlji i u odnosu na sve oblike nasilja koje pokriva Istanbulska konvencija. (st.125)

E. Sigurne kuće (član 23.)

21. GREVIO snažno ohrabruje crnogorske vlasti da osiguraju da uvođenje programa licenciranja za pružaoce usluga ne utiče na kvalitet usluga koje se trenutno pružaju žrtvama porodičnog nasilja. U tu svrhu, GREVIO snažno ohrabruje crnogorske vlasti da u akreditaciju uključe uslov da se sve usluge sprovode na osnovu rodno osjetljivog razumijevanja nasilja u porodici, a u cilju osnaživanja ženskih žrtava i njihove djece. (st.131)

F. Telefonske linije za pomoć (član 24)

22. GREVIO ohrabruje crnogorske vlasti da osiguraju resurse i da promovišu usklađivanje između postojećih linija pomoći kako bi radile zajednički, osigurale konzistentnost i proširile svoju nadležnost na sve oblike nasilja obuhvaćene Konvencijom. (stav 134).

G. Podrška žrtvama seksualnog nasilja (član 25)

23. GREVIO apeluje na crnogorske vlasti da uspostave krizni centar za silovanje i/ili centre za žrtve seksualnog nasilja, osiguravajući senzitivniji odgovor od strane osposobljenog i specijalizovanog osoblja, u dovoljnom broju, podsjećajući da bi jedan takav centar trebao biti dostupan na svakih 200.000 stanovnika i da bi ih njihova geografska rasprostranjenost trebala učiniti pristupačnim žrtvama u ruralnim područjima kao i u gradovima. (stav 137).

H. Zaštita i podrška djeci svjedocima (član 26.)

24. GREVIO podstiče crnogorske vlasti da preduzmu mjere kako bi osigurale širenje svijesti o štetnim posledicama svjedočenja nasilju u porodici na djecu i adekvatne resurse za psihosocijalno savjetovanje za ovu djecu. (stav 144).

I. Prijavljivanje (član 28.)

25. GREVIO ohrabruje crnogorske vlasti da osiguraju da dužnost prijavljivanja bude usklađena sa pružanjem potpunih i osjetljivih informacija žrtvi kako bi joj se omogućilo da donosi informisane odluke i sačuva autonomiju, a istovremeno osigura i bezbjednost svih, naročito maloljetnika. (st. 151).

V. Materijalno pravo

A. Građansko pravo

1. Građanski pravni lijekovi protiv države - osiguranje dužne pažnje (član 29.)

26. GREVIO snažno ohrabruje crnogorske vlasti da osiguraju potpunu upotrebu disciplinskih mjera, kao i prekršajnih i krivičnih djela u vezi sa slučajevima zloupotrebe položaja ili nevršenja službenih dužnosti od strane državnih službenika u odnosu na slučajeve nasilja u porodici s ciljem prestanka nekažnjivosti službenika koji ne obavljaju svoje dužnosti. (st. 159)

2. Naknada (član 30)

27. GREVIO snažno ohrabruje crnogorske vlasti da uvedu sistem državne kompenzacije na način predviđen Zakonom o naknadi štete žrtvama krivičnih djela nasilja, bez obzira na pristupanje EU. (stav 162).

3. Starateljstvo, pravo na posjetu i bezbjednost (član 31)

28. GREVIO snažno ohrabruje crnogorske vlasti da bolje iskoriste i profesionalizuju nadgledanu šemu posjeta djeci koja su svjedočila ili doživjela nasilje u porodici. Podsjećajući na značaj člana 31. Istanbulske konvencije, GREVIO takođe snažno ohrabruje crnogorske vlasti da preduzmu korake kako bi osigurale da se bezbjednost i potrebe djece žrtava i svjedoka nasilja u porodici osiguraju u svim odlukama o starateljstvu nad djecom i posjetama. U tu svrhu,

a. sve prijave porodičnim sudovima trebale bi uključivati obavezno pitanje o tome da li je nasilje bilo pitanje odnosa i da li je prijavljeno službenicima za sprovođenje zakona ili centrima za socijalni rad;

b. gdje je prijavljeno nasilje, porodični sudovi trebali bi zatražiti objelodanjivanje planova procjene od rizika i bezbjednosti koje izrađuju organi za sprovođenje zakona i/ili centri za socijalni rad i uzeti ih u obzir prilikom utvrđivanja bilo kakvih pitanja koja se odnose na stranku koja navodi nasilje;

c. gdje je u toku krivična istraga i/ili kada je izdata naredba o zaštiti, porodični sudovi trebali bi zatražiti mišljenje organa za sprovođenje zakona i tužilaštva, i obrazložiti razloge zašto se odlučuju za praćenje ili zanemarivanje tih mišljenja;

d. ako je krivična istraga završena ili suspendovana, porodični sudovi moraju sprovesti sopstvenu istragu o tome je li nastupilo nasilje i kakav je učinak nasilje imalo na dijete;

e. mjere zaštite moraju biti ugrađene u postupke kao što je nuđenje različitih sastanaka sa roditeljima i pravljenje odvojenih čekaonica u sudovima, uzimajući u obzir neravnotežu moći između žrtve i počinioca i radi prevencije rizika od ponovne viktimizacije.

Takve mjere treba pratiti obezbjeđivanjem odgovarajuće obuke i razvijanjem profesionalnih smjernica usmjerenih ka podizanju svijesti među zainteresovanim stručnjacima o štetnom uticaju nasilja na djecu, uključujući i djecu svjedoke, i ka upoznavanju sa zahtjevima Istanbulske konvencije u vezi s bavljenjem pitanjima starateljstva i prava na posjetu. (stav 169)

B. Krivično pravo

1. Nasilje u porodici

29. GREVIO podstiče crnogorske vlasti da putem svih raspoloživih sredstava kao što su protokoli, obuke eksperata i zakonodavne izmjene osigura operativniju jasnoću između prekršajnog djela nasilja u porodici i djela krivičnogpravnog karaktera. Osim toga, GREVIO poziva crnogorske vlasti da osiguraju odvratajuće sankcije za prekršajno djelo nasilja u porodici. (stav 178)

2. Seksualno nasilje, uključujući silovanje (član 36)

31. GREVIO poziva crnogorske vlasti da uvedu krivično zakonodavstvo koje bi pokrivalo namjerno ponašanje utvrđeno članom 36. stav 1.c Istanbulske konvencije. (st. 181). 3. Prinudni brak (član 37) 32. GREVIO ohrabruje crnogorske vlasti da: a. uklone proceduralne prepreke i ograničenja krivičnom gonjenju djela prinudnog braka (naročito zahtjev da se prvo traži poništenje prinudnog braka prema članu 214. i vremenski rok za mogućnost poništenja prinudnog braka na osnovu člana 216),

b. inkriminiše namjerno ponašanje navođenja odraslog lica da uđe u običajni brak, c. inkriminiše namjerno ponašanje namamljivanja odraslog lica ili djeteta na teritoriju druge države u

cilju prinude tog lica da uđe u brak kao što se zahtijeva članom 37. stav 2. (stav 192) 4. Seksualno uznemiravanje (član 40) 33. GREVIO ohrabruje crnogorske vlasti da osiguraju da seksualno uznemiravanje doživljeno u svim sferama života podliježe zakonskim kaznama. GREVIO dalje podstiče crnogorske vlasti da povećaju svoje napore u obezbjeđivanju veće osviještenosti po pitanju seksualnog uznemiravanja nasuprot seksualnog nasilja među širom javnošću i stručnjacima. (st. 197). 5. Sankcije i mjere (član 45) 34. GREVIO snažno ohrabruje crnogorske vlasti da kroz zakonodavne mjere i efikasnu obuku članova pravosudnih i tužilačkih organa osiguraju da kazne i mjere izrečene za krivična djela nasilja u porodici budu djelotvorne, proporcionalne i odvraćajuće i da ne štete žrtvama i njihovoj djeci. (stav 201) 7. Zabrana obaveznog alternativnog procesa rešavanja sporova odnosno izricanja kazne (član 48) 35. GREVIO snažno ohrabruje crnogorske vlasti da osiguraju da posrednici i sudije budu potpuno upoznati sa zabranom posredovanja u slučajevima nasilja u porodici kako je navedeno u članu 328. Porodičnog zakona i da se okonča praksa posredovanja u porodičnim sporovima i postupcima razvoda braka gdje postoji istorija nasilja u porodici. (st. 208) VI. Istraga, gonjenje, procesno pravo i zaštitne mjere A. Neposredan odgovor, prevencija i zaštita (član 50) 1. Izveštavanje i istrage od strane organa za sprovođenje zakona 36. GREVIO apeluje na crnogorske vlasti da osiguraju brz i nepristrasan odgovor svih službenika za sprovođenje zakona na slučajeve domaćih i drugih oblika nasilja nad ženama na osnovu punog poštovanja prava žena na život i fizički integritet. GREVIO dalje poziva crnogorske vlasti da preduzmu praktične korake kao što su obuke i mentorske šeme kako bi se aktivno prevazišli istrajni stavovi, uvjerenja i prakse koji stoje na putu odgovora organa za sprovođenja zakona na nasilje u porodici koji se fokusira na bezbjednost žrtve, prikupljanje dokaza i potpunu odgovornost počinitelaca. (st. 214) 2. Uloga tužilaštva i stope osuđivanja 37. GREVIO snažno ohrabruje crnogorske vlasti da povećaju nivo svijesti svih uključenih stručnjaka, uključujući sudije i tužioce, o svim oblicima nasilja koje pokriva Istanbulska konvencija, kako bi se pažljivo spriječila, istražila, kaznila i pružila reparacija za sva djela nasilja obuhvaćena ovom konvencijom. (stav 222).

B. Procjena rizika i upravljanje rizikom (član 51)

38. GREVIO snažno ohrabruje crnogorske vlasti da uvedu sveobuhvatnu i obaveznu procjenu rizika i upravljanje u saradnji sa relevantnim ženskim stručnim službama za podršku, za sve institucije koje se bave slučajevima nasilja nad ženama, uključujući i nasiljem u porodici. (st. 227).

C. Hitne mjere zabrane prilaska odnosno zaštite (čl. 52 i 53)

39. GREVIO apeluje na crnogorske vlasti da obezbijede hitne mjere zaštite za hitnu zaštitu svih žrtava nasilja u porodici, bez obzira na optužnice od strane tužilaštava ili pokretanje prekršajnog postupka od strane žrtava. (stav 233)

40. GREVIO snažno ohrabruje crnogorske vlasti da obezbijede da se hitne mjere zabrane i zaštite efikasno primjenjuju od strane svih relevantnih organa. (stav 238)

D. Mjere zaštite u toku istrage i sudskih postupaka (član 56)

245. GREVIO snažno ohrabruje crnogorske vlasti da osiguraju efikasniju upotrebu postojećih mjera zaštite žrtava i uvedu obavezu policijskih službi, tužilaštava i pravosuđa da informišu žrtve o praćenju i ishodima njihovog predmeta. (stav 245)

E. Pravna pomoć (član 57.)

42. GREVIO apeluje na crnogorske vlasti da obezbijede pristup besplatnoj pravnoj pomoći za žrtve svih oblika nasilja nad ženama na način predviđen Zakonom o besplatnoj pravnoj pomoći, posebno preduzimanjem aktivnih mjera za osiguravanje svijesti žrtava o ovom pravu. (stav 248).

VII. Migracija i azil

A. Boravišni status (član 59)

43. GREVIO poziva crnogorske vlasti a. da osiguraju da praktična primjena člana 52. Zakona o strancima omogućava migrantkinjama koje su žrtve rodno zasnovanog nasilja da dobiju, iz humanitarnih razloga, autonomnu dozvolu boravka bez obzira na vrijeme trajanja braka na osnovu standardnih dokaza koje su u stanju da dostave; b. da osiguraju da žene migranti žrtve rodno zasnovanog nasilja imaju pravo da dobiju autonomne dozvole za boravak u slučaju protjerivanja supružnika ili partnera koji ih je zlostavljao; c. da osiguraju da djevojke i žene koje su izgubile status prebivališta u Crnoj Gori kao rezultat prinude na brak u inostranstvu mogu ponovo dobiti status prebivališta.

B. Rodno zasnovani zahtjevi za azil (član 60)

44. GREVIO poziva crnogorske vlasti da razviju rodno osjetljive smjernice koje imaju za cilj povećanje svijesti relevantnih aktera o posebnim potrebama zaštite za žene koje traže azil koje su žrtve ili su u opasnosti od rodno zasnovanog nasilja. GREVIO poziva crnogorske vlasti da nastave napore na identifikaciji žena azilanata koje su iskusile ili su u opasnosti od rodno zasnovanog nasilja razvijanjem i širenjem rodno zasnovanih smjernica za utvrđivanje statusa izbjeglica. (st. 260).⁶⁰

---

60 (Osnovni) Izvještaj GREVIO komiteta o procjeni zakonodavnih i drugih mjera kojima se primjenjuju odredbe Konvencije Savjeta Evrope o sprečavanju i suzbijanju nasilja nad ženama i nasilja u porodici (Istanbulska konvencija), str. 72-80

